

Talous & Yhteiskunta

2/2003

USA ja kansainväliset
suhdanteet

Saksan talous

EKP:n rahapolitiikka ja
työmarkkinat

Euroalueen finanssi-
politiikka

Taloussennuste

2003–2004

Heikki Taimio Pääkirjoitus	1
Talouseennuste 2003–2004 Vain lyhyt sota mahdollistaa talouden nousun	2
Tarja Heinonen Yhdysvaltain talous vaatimattomassa kasvussa	10
Eero Lehto Saksa rakenneongelmien kourissa	16
Juhana Vartiainen Euroopan keskuspankin rahapolitiikka ja työmarkkinat	25
Antti Suvanto Euroopan keskuspankin rahapolitiikka ja työmarkkinat – kommentti	31
Sixten Korkman Euromaiden finanssipolitiikan yhteensovittaminen	33
Erkki Koskeala Euromaiden finanssipolitiikan säännöistä ja yhteensovittamisesta	38
Peter J. Boldt Palkkapolitiikka voi tukea finanssipolitiikkaa	40
Heikki Taimio “Lääkettä pitää nauttia koko ajan” – talousneuvoston pääsihteerin Seppo Leppäsen haastattelu	42
Suhdanteet yhdellä silmäyksellä	48

31. vuosikerta
4 numeroa vuodessa

Julkaisija:

Palkansaajien tutkimuslaitos
Pitkäsillanranta 3 A (6. krs)
00530 Helsinki
P. 09–2535 7330
Fax: 09–2535 7332
www.labour.fi

Toimitus:

Päätoimittaja Jukka Pekkarinen
Toimittaja Heikki Taimio
P. 09–2535 7349
Heikki.Taimio@labour.fi

Taitto ja tilaukset:

Irmeli Honka
P. 09–2535 7338
Irmeli.Honka@labour.fi

Toimitusneuvosto:

Sari Aalto-Matturi
Ulla Aitta
Peter J. Boldt
Lea Haikala
Tuomas Harpf
Pekka Immeli
Esa Mäisti
Seppo Nevalainen
Jari Vettenranta

Tilauhinnat:

Vuosikerta 20,00 €
Irtonumero 6,50 €

Painopaikka:

Jaarli Oy

Valokuvaus:

Maarit Kytöharju

Kansi:

Graafikko Markku Böök

Kannen kuvat:

Markku Böök
Aimo Hyvärinen

ISSN 1236–7206

AJANKOHTAISTA

Suhdanne-ennusteita julkaistaan meillä ja maailmalla pilvin pimein. Ne tuovat esille kunkin ennustelaitoksen oman käsityksen talousnäky- mistä. Eri ennusteet ovat usein varsin lähellä toisiaan, mikä johtuu pitkälti kaikkien käytettävissä olevasta tilastomateriaalista ja samantyyppisistä talouden toimintamekanismeja käsittelevistä ennustemalleista. Poikkeamat yleisestä linjasta edellyttävät aina erityisen painavia perusteluja. Talouspoliittisista suosituksista saat- taan löytyä jo enemmän eroja.

Englantilainen The Economist-lehti kokoaa useiden maiden BKT-ennusteista yhteenvedon kysymällä eri ennustelaitoksilta. Kansainvälisistä ennustelaitoksista tärkeimpiä ovat OECD, Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF), YK ja sen Economic Commission for Europe (UNECE), Euroopan komissio, Euroopan keskuspankki sekä saksalainen Ifo-instituutti. Joidenkin investointipankkien kuten Merrill Lynchin ja Morgan Stanleyn ennusteita on vapaasti saatavissa. Yhdysvaltalaisen Conference Board-tutkimuslaitoksen ennakkoivia suhdanneindikaattoreita seurataan myös laajasti. Federal Reserve Bank of New York kokoaa www-sivuilleen monia suhdanneseurantaa hyödyttäviä kansainvälisiä tilastoja muttei varsinaisia ennusteita.

Suomen ”virallisia” suhdanne-ennustajia ovat valtiovarainministeriö ja Suomen Pankki. Etlalla, Pal- kansaajien tutkimuslaitoksella ja Pel- lervon taloudellisella tutkimuslaitok- sella on omat ennusteensa samoin kuin Aktia Säästöpankilla, Handels- bankenilla, Nordealla, Osuuspank- kikeskuksella ja Sampo Pankilla. Sektorikohtaisia indikaattoreita ja ennusteita julkaisevat mm. Teolli- suus ja työnantajat, Keskuskauppa- kamari, Palvelutyönantajat, Talous- tutkimus (ostopääliköindeksi), Suomen Pankkiyhdistys (rahoitus- markkinat) ja Suomen Hypoteek- kiyhdistys (asuntomarkkinat).

Työ- paikkoja ilman kasvua?

Suomen noususuhdanteet ovat yleensä olleet vientivetoisia. Tämänkin ke- vään talousennusteet hakevat nousun merkkejä ulkomailta. Niinpä voi vain kummastella, miksi poliitikot ja eräät ekonomistitkin uskottelevat hallituksen voivan polkaista vahvan nousun käyntiin kotimaista kysyntää elvyttämällä. Viimeksi meillä oli kotimaisen kysyn- nän vetämä nousukausi 1980-luvun lopulla – mutta kuinkas sitten kävikään?

Vaihtotaserajoitteesta ja sen herättä- mistä devalvaatio-odotuksista ei Emus- sa enää tarvitse kantaa huolta, joten kansantaloudella olisi nyt varaa vel- kaantua. Vahingosta viisastuneet koti- taloudet ja yritykset eivät kuitenkaan huomattavasti alhaisempienkan- korkojen vallitessa ole innostuneet saman- laiseen kulutus- ja investointijuhlaan kuin suurta lamaa edeltäneessä kasi- notaloudessa. Julkisessa taloudessa on liikkumavaraa muttei tarpeeksi.

Esitetyt menolisäykset ja verokeven- nykset eivät kerta kaikkiaan riitä syn- nyttämään uutta nousukautta. Jotakin

positiivista voidaan toki tehdä, mutta verokevennykset eivät maksaisi itseään takaisin, ja hurjimpiin kevennysehdo- tuksiin on kätkeyty vaatimus leikata myös julkisia menoja. Työllisyysyhtälö ei sillä tavalla umpeutuisi.

Laman jälkeisinä vuosina valitettiin, että oli kasvua ilman työpaikkoja. Tämä oli väärinkäsitys; työllisyys- hän kasvoi aivan normaalitahdissa koko- naistuotannon mukana. Nyt on ase- tettu tavoitteeksi 100 000 lisätyöpaik- kaa vaalikaudella, jolle ei ole tiedossa kasvun edellytyksiä. Sekin näyttää vää- rinkäsitykseltä, että pystyttäisiin luo- maan työpaikkoja ilman kasvua.

On huolestuttavaa, kuinka vähän maan hallituksella on keinoja kasvun edellyttämään viennin vauhdittamiseen. Emussa nopeasti vaikuttavia rohoja ei olekaan, ja nyt vielä euron vahvistu- minen nakertaa hintakilpailukykyä. Kansainvälistä nousukautta odoteltaes- sa onkin viisasta varovaisuutta jättää talouspolitiikkaan joustovaraa tuleville vuosille.

Palkansaajien tutkimuslaitoksen talousennustetta tehtäessä sota Irakissa oli juuri alkanut. Jo ennestään epävarmat lähitulevaisuuden näkymät olivat muuttuneet vieläkin epävarmemmiksi. Sodan pituus vaikuttaa lähitulevaisuudessa oleellisesti kansainvälisen talouden kehitykseen ja sitä kautta myös Suomen talouteen.

Palkansaajien tutkimuslaitoksen ennusteryhmään kuuluvat Eero Lehto (oik.), Merja Kauhanen, Pekka Sauramo ja Heikki Taimio.

Vain lyhyt sota mahdollistaa talouden nousun

Palkansaajien tutkimuslaitos Ennusteryhmä

Ennuste perustuu 21.3.2003 käytettävissä olleisiin tietoihin, ja se on julkaistu 26.3.2003.

Palkansaajien tutkimuslaitoksen suhdanne-ennuste vuosille 2003–2004 perustuu oletukseen, että sota kestää enintään kolme kuukautta. Tämä mahdollistaisi kansainvälisten suhdanteiden kääntymisen nousuun tämän vuoden loppupuolella. Paranevien kansainvälisten suhdanteiden tukemana Suomessa voitaisiin päästä tänä vuonna noin kahden prosentin kasvuun. Tästä suurin talouskasvu riittää pitämään työttömyyden nousun vähäisenä.

Ensi vuodenkin talouskehitykseen liittyy erittäin paljon epävarmuustekijöitä. Sodan väistyminen hälventäisi epävarmuutta sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa ja vauhdittaisi talouskasvua myös Suomessa. Kasvun voimistuminen myös pysäyttäisi työttömyyden nousun.

Vaikka Irakin sota on tärkein ajankohtainen kansainvälisiä suhdanteita muovaava epävarmuuden lähde, se ei suinkaan ole ainoa suhdanteita ja suh-

danneodotuksia heikentävä tekijä. Jo ennen vuoden 2001 syyskuun 11. päivän tapahtumia kansainvälinen talous oli ajautunut Yhdysvaltojen talouden viemänä taantumaan. Siksi lyhytkään sota ei takaa sitä, että kansainvälinen talous kääntyy ripeään nousuun. Sekä Yhdysvalloissa että euroalueella on omia erityistekijöitä, jotka heikentävät kansainvälisen talouden voimakkaan elpymisen edellytyksiä. Siksi myös Suomen talouden kehitysnäkymät ovat Irakin sodan mahdollisesta loppumisesta huolimatta epävarmalla pohjalla.

Yhdysvalloissa ei tapahdu ripeää elpymistä

Yhdysvaltain talouskehitys oli viime vuonna poikkeuksellisen epävakaa. Terrori-iskun jälkeen talouskasvu ripeytyi aluksi yllättävänkin vauhdikkaasti, mutta vuoden lopulla se alkoi hiipua. Vuoden alkukuukausina tapahtunut tuotannon kasvun ripeytyminen osoittautui tilapäiseksi, lähinnä varastojen täydentämisestä johtuvaksi kasvusäykseksi. Talouskasvu oli pitkälti kotitalouksien varassa. Vaikka osakekurssien lasku söi varallisuutta, alhainen korkotaso kannusti kotitalouksia kasvattamaan kulutustaan. Vuoden loppupuolella sodanuhankin kasvattama epävarmuus alkoi kuitenkin näkyä kulutuksen kasvun hiipumisena. Kasvua tuki myös julkinen kulutus.

Tämän vuoden alkukuukausina amerikkalaisten kuluttajien luottamus on heikentynyt jyrkästi, ja yksityinen kulutus väheni tammikuussa ensimmäistä kertaa neljään kuukauteen. Lähitulevaisuudessa hidastuva yksityinen kulutus ja huononeva työllisyys hallitsevat talouskehitystä. On huomionarvoista, että 1990-luvun alussa Persianlahden kriisiin liittynyt suhdannetaantuma oli kulutusvetoinen. Talouskasvua tukee julkisten menojen, myös sotilasmenojen, tuntuva lisäys. Julkisten menojen kasvu yhdistyneenä verotuksen keventämiseen heikentää lähitulevaisuudessa jo ennestään alijäämäistä julkista taloutta. Se lisää sodan ohella

dollarin laskupaineita ja saattaa nostaa ennen pitkää myös pitkiä korkoja.

Tänä vuonna talouskasvu hidastuu viimevuotisesta, ja kokonaistuotanto kasvaa 2 prosenttia. Sotaan liittyvän epävarmuuden pieneneminen parantaa suhdannenäkymiä ensi vuonna. Kokonaistuotanto lisääntyy tuolloin 2,7 prosenttia. Pelkästään sotaan liittyvän epävarmuuden poistuminen ei kuitenkaan riitä viemään Yhdysvaltojen taloutta ripeään kasvun uralle. Erityisesti kotitalouksien velkaongelma hidastaa kasvunäkymiä myös sodan jälkeen.

Euroalueen ydinmaat vaikeuksissa

Euroalueen suhdannenäkymät olivat vielä viime vuoden alussa suhteellisen valoisat, koska vienti alueen ulkopuolelle vauhdittui. Vuoden edetessä näkymät alkoivat kuitenkin muuttua synkemmiksi ja talouskasvu hiipui. Se johti työttömyyden kääntymiseen nousuun. Myös euroalueella sodanuhka on lisännyt epävarmuutta tuntuvasti. Kuluvan vuoden alussa kuluttajien luottamus on ollut alhaisempi kuin moneen vuoteen, eikä yritystenkään luottamus ole rohkaissut investointeihin (kuvio 1). Euroalueen talousvaikeuksia on pahentanut erityisesti Saksan talouden taantuma. Vienti on tukenut talouskasvua, mutta kotimaiset tekijät, erityisesti lai-

mea investointitoiminta, ovat hidastaneet tuotannon kasvua.

Euroopan keskuspankki (EKP) on reagoinut taantumaan ja keventänyt rahapolitiikkaa. Koronallennukset ovat kuitenkin olleet varovaisia, mihin on vaikuttanut paitsi epäyhtenäinen taloustilanne eri jäsenmaissa myös inflaation pysyttelemisen yli kahdessa prosentissa. Euroalueen talousvaikeuksia on lisännyt se, että vakaus- ja kasvusopimuksen mukaiset korkeimmat sallitut julkisen talouden alijäämät ovat kaventaneet talouspolitiikan liikkumavaraa erityisesti alueen suurimmissa maissa: Saksassa, Ranskassa ja Italiassa.

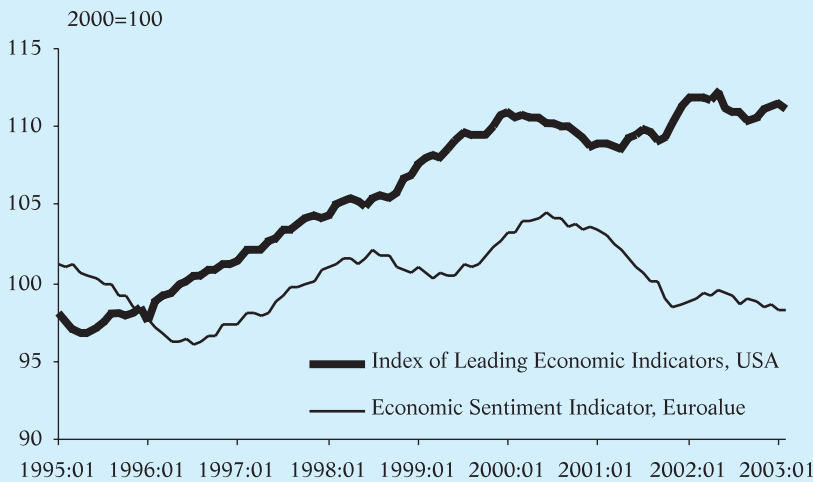
Lähitulevaisuudessa suhdanteet pysyvät Euroopassa heikkoina. Mitä pidempään sota kestää, sitä kauemmaksi täytyy toiveet euroalueen elpymisestä siirtää. Melko lyhyeksi jäävä sota mahdollistaisi kuitenkin suhdanteiden kohentumisen jo tämän vuoden aikana. Jo pelkästään patoutuneen kulutuskyynnän ja investointitoiminnan purkautuminen piristäisi taloutta. Koska enustamme sodan päättyvän alkukesään mennessä, arvioimme euroalueen talouden kääntyvän nousuun kuluvan vuoden loppupuolella. Enustamme EKP:n jatkavan rahapolitiikan keventämistä, joka osaltaan tukee suhdanteiden kohentumista. Tuotanto kasvaa keskimäärin 1,1 prosenttia. Ensi vuonna kasvu ripeytyy 2,1 prosenttiin. Kasvun vauhdittumiseen liittyy kuitenkin paljon epävarmuustekijöitä. Perusedel-

Kansainvälinen talous.

Kokonaistuotannon määrän kasvu (%)	2002	2003e	2004e
Yhdysvallat	2,4	2,0	2,7
Euro-12	0,7	1,1	2,1
Saksa	0,2	0,4	1,5
Ranska	1,0	1,4	2,4
Italia	0,3	1,2	2,0
EU-15	0,9	1,3	2,2
Ruotsi	1,7	2,2	3,0
Iso-Britannia	1,5	2,0	2,8
Japani	-0,7	0,5	1,0
Venäjä	4,4	4,0	5,0

Lähde: BEA, OECD, IMF, Palkansaajien tutkimuslaitos

Kuvio 1. Kansainvälisiä suhdanneindikaattoreita 1995:01–2003:02.

Lähde: Conference Board, Euroopan komissio.

lytys kasvun ripeytymiselle on, että kulluttajien ja yritysten luottamus paranee nykyisestä oleellisesti.

Kansainvälisen talouden laskusuhdanteesta huolimatta talouskasvu pysyy suhteellisen voimakkaana Aasiassa. Japanin talousvaikeudet kuitenkin jatkuvat, ja siellä talouden kasvuvauhti pysyy nollan tuntumassa.

huomionarvoista, että tilastoviranomaisilla on ollut viime vuosina vaikeuksia jakaa sähköteknisen teollisuuden tuotannon ja viennin arvoa kuvaavat luvut määrä- ja hintakomponentteihin.) Vienti kasvoi kuitenkin myös perinteisillä toimialoilla, esimerkiksi metsäteollisuudessa ja kemianteollisuudessa.

sa. Suomen vientiä vauhditti suhteellisen hyvän talouskehityksen jatkuminen naapurimaissamme. Vaikka vienti Saksaan kangerteli, vienti esimerkiksi Venäjälle ja Ruotsiin kasvoi suhteellisen voimakkaasti.

Lähtöleveysuuden kannalta oleellinen seikka on se, että talouskasvu hidastui vuoden loppukuukausina. Tämä kuvasti lähinnä teollisuustuotannon kasvun vaimenemista. Tammikuussa teollisuustuotannon määrä laski selvästi. Tämä ei johtunut niinkään sähköteknisestä teollisuudesta vaan heikentyneistä vientinäkymistä perinteisillä kansainvälisestä talouskehityksestä riippuvilla toimialoilla (kuvio 2).

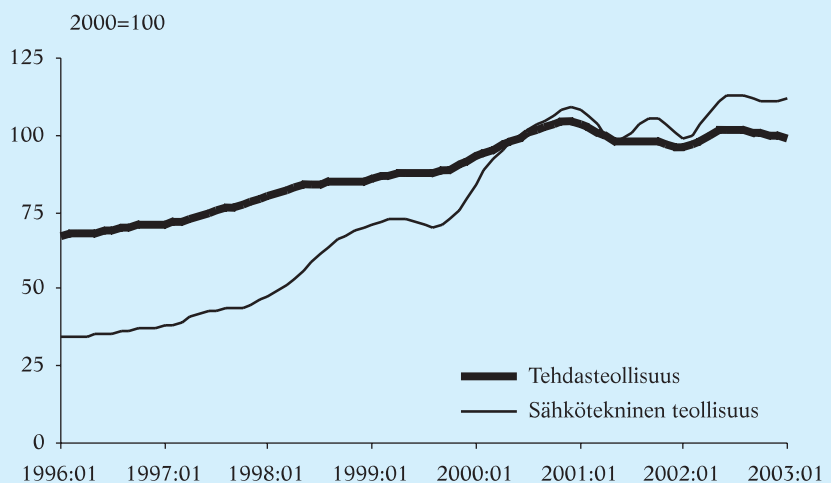
Kansainvälisen talouden kehitys määrää sen, kuinka korkeiksi viennin ja myös kokonaistuotannon kasvuvauhdit muodostuvat. Ennustamme, että kokonaistuotanto kasvaa tänä vuonna 2 prosenttia. Tämä on kuitenkin mahdollista vain, jos sodasta johtuva epävarmuus häviää melko pian ja vienti vetää edes kohtuullisesti. Viennin kasvua tukee se, että talouskasvu on naapurimaissamme nopeampaa kuin euroalueella ja Yhdysvalloissa. Ensi vuonna viennin kasvu vahvistuu, ja vienti kasvaa noin 5 prosenttia.

Sota varjostaa kasvua Suomessakin

Suomessa laskusuhdanne on jatkunut jo kaksi vuotta. Viime vuonna kokonaistuotanto kasvoi 1,6 prosenttia eli suunnilleen sen verran kuin talousennustajat viime vuoden alkupuolella yleisesti ennustivat. Kasvu kuitenkin tukeutui yllättävän voimakkaasti vientiin: viennin määrä kasvoi 5,6 prosenttia.

Viennin määrän ripeä kasvu antaa kuitenkin harhaanjohtavan kuvan vientitulojen kasvusta. Viennin arvo supistui hieman, eli vientihinnat laskivat selvästi. Vientilukuja muovasi oleellisesti sähkötekninen teollisuus, jossa viennin määrä kasvoi voimakkaasti mutta jossa matkapuhelinten halpeneminen näkyi vientihintojen laskuna. (On myös

Kuvio 2. Tuotanto tehdasteollisuudessa ja sähköteknisessä teollisuudessa 1996:01–2003:01.

Lähde: Tilastokeskus.

Viennin kehitykseen liittyy kuitenkin poikkeuksellisen paljon epävarmuustekijöitä, joista Irakin kriisin pituus on vain yksi. Sekä Yhdysvalloissa että euroalueella on sodasta riippumattomia suhdanteita heikentäviä tekijöitä, jotka saattavat tehdä viennin elpymisestä kertovat ennusteet liian toiveikkaiksi. Viennin kasvua osoittavat ennusteluvut ovat myös hieman harhaanjohtavia, koska ennusteemme mukaan vientihintojen lasku jatkuu tänä vuonna. Sen seurauksena vientitulot laskevat edelleen, vaikka viennin määrä kasvaakin.

Tänä vuonna yksi oleellinen kokonaistuotannon kasvun vauhdittumisen este on investointitoiminnan laimeus. Talonrakennusinvestoinnit pysyvät viimevuotisella tasollaan. Asuntojen rakentaminen piristyy tämä vuonna hieman, mutta toimisto- ja teollisuustilojen rakentamisen lasku jatkuu edelleen. Maa- ja vesirakentamisessa investoinnit kuitenkin kasvavat uusien tie- ja ratakkeiden ansiosta. Yleinen epävarmuus ja teollisuudessa käyttämättömän tuotantokapasiteetin laajuus ovat keskeisiä syitä siihen, että kone- ja laiteinvestointien kasvu jää hyvin vähäiseksi. Kokonaisuudessaan yksityiset investoinnit kasvavat tänä vuonna hieman yli yhdellä prosentilla. Julkiset investoinnit sen sijaan supistuvat kuntien heikentyneiden talousnäkymien vuoksi noin 5 prosenttia. Ensi vuonna investointitoiminta kuitenkin vilkastuu jonkin verran, koska muun muassa asuinrakentamisen kasvu voimistuu. Myös koneiden ja laitteiden hankinnat kasvavat selvästi tämänvuotisesta. Investoiminen koneisiin ja laitteisiin edellyttää erityisesti teollisuudessa sitä, että kansainvälisen talouden kehitystä heikentävä epävarmuus pienenee.

Kulutuksen kasvu jatkuu

Viime vuonna kotitalouksien kulutusmenot lisääntyivät noin 2 prosenttia. Kasvu noudatti ostovoiman kehitystä, sillä kotitalouksien käytettävissä olevat reaalitytulotkin lisääntyivät noin 2 prosentilla. Kulutuksen kasvua vahvisti eri-

tyisesti kestokulutushyödykkeiden hankintojen vauhdittuminen. Se johtui lähinnä autokaupan vilkastumisesta. Käytettyjen tuontiautojen verotuksen keveneminen johti autojen myynnin riipeään kasvuun. Korkotason aleneminen tuki osaltaan kulutusta ja piti asuntokaupan edelleen vilkkaana erityisesti pääkaupunkiseudulla. Kuluttajien luottamus omaan talouteen pysyi suhteellisen vakaana. Sen sijaan usko Suomen talouden kehitysnäkymin heikkeni vuoden aikana selvästi, vaikka se ei tuntunutkaan kulutusluvuissa. Toisin kuin Yhdysvalloissa sodanuhka ei näkynyt selvästi suomalaisten kuluttajien käyttäytymisessä.

Kuluvana vuonna yksityinen kulutus kasvaa 2,2 prosenttia. Kasvu noudattelee kotitalouksien ostovoiman kasvua. Uusien autojen hankinnat lisääntyvät kuluvan vuoden alussa tapahtunut verotuksen kevenemisen takia voimakkaasti, mikä näkyy ripeänä kestokulutushyödykkeiden kysynnän kasvuna. Aleneva korkotaso parantaa osaltaan kulutusmahdollisuuksia. Vaikka Irakin kriisi ei olekaan toistaiseksi kuvastunut suomalaisten kotitalouksien kulutus päätöksissä, sen pitkittyminen saattaisi jossakin vaiheessa alkaa vaikuttaa niihin. Mikäli sota jää melko ly-

hyeksi, se ei ehdi alkaa vähentää kulutusta Suomessa.

Myös ensi vuonna kulutus kasvaa suunnilleen 2 prosenttia. Yksityinen kulutus on viime aikoina toiminut talouskasvun vakauttajana, joka on estänyt työllisyyden heikkenemisen palvelualoilla. Lähitulevaisuudessa sen rooli pysyy samankaltaisena.

Keskitetty ratkaisu muovaa palkkakehitystä

Tänä vuonna kotitalouksien ostovoima kasvaa hieman yli 2 prosenttia. Viime joulukuussa hyväksytyt tulopoliittinen kokonaisratkaisu muovaa palkkakehitystä tämän ja ensi vuoden aikana. Palkansaajien keskimääräinen ansiotaso nousee kuluvana vuonna 3,7 prosenttia. Siitä sopimuskorotusten osuus on noin 3 prosenttiyksikköä. Liukummat nostavat palkkoja vajaan prosenttiyksikön verran. Tänä vuonna palkankorotusten merkitys ostovoiman lähteenä korostuu, koska työllisyys heikkenee jonkin verran eikä tuloverotuksen keventämisestäkään tule merkittävää lisää palkansaajien tuloihin.

Arvioimme palkansaajien keskimääräisen ansiotason nousevan ensi vuon-

Kysynnän ja tarjonnan tase.

Käyvin hinnoin	2002	2002	2003e	2004e
	Mrd. euroa	Määrän prosenttimuutos		
Bruttokansantuote	139,7	1,6	2,0	2,8
Tuonti	42,2	1,7	2,0	4,0
<i>Kokonaistarjonta</i>	<i>181,9</i>	<i>1,7</i>	<i>2,0</i>	<i>3,1</i>
Vienti	53,3	5,6	2,6	5,0
Kulutus	100,5	2,7	2,1	1,9
– Yksityinen kulutus	70,3	2,1	2,2	2,0
– Julkinen kulutus	30,1	4,0	1,7	1,6
Investoinnit	27,8	-1,0	0,5	3,1
– Yksityiset investoinnit	23,9	-2,2	1,4	3,7
– Julkiset investoinnit	3,9	7,0	-4,7	-1,3
Varastojen muutos (ml. tilastollinen ero)	0,3	-1,4	0,0	0,0
<i>Kokonaiskysyntä</i>	<i>181,9</i>	<i>1,7</i>	<i>2,0</i>	<i>3,1</i>

Lähde: Tilastokeskus, Palkansaajien tutkimuslaitos

na 3,2 prosenttia. Tästä sopimuskorotusten osuus on 2,3 prosenttiyksikköä. Ansiotason nousu jää tämänvuotista alhaisemmaksi, koska tulopoliittiseen kokonaisratkaisuun sisältyvät sopimuskorotukset ovat tätä vuotta jonkin verran alhaisempia.

Kotitalouksien ostovoiman ennustamme nousevan ensi vuonna noin 2 prosenttia. Ennusteen tekemistä hankaloittaa luonnollisesti se, että ostovoimaan vaikuttavat veroratkaisut ovat vielä tekemättä. Ennusteeseen ei ole sisällytetty muita verotuksen muutoksia kuin tavanomaiset inflaatiotarkistukset tuloveroasteikkoihin.

Parin vuoden ajan jatkunut talouden taantuma on heikentänyt yritysten keskimääräistä kannattavuutta jonkin verran. Kannattavuus on kuitenkin säilynyt hyvänä. Viime vuonna palkansaajien saama osuus kansantulosta pysyi suunnilleen edellisvuotisella tasolla (kuvio 3). Tänä vuonna palkkojen osuus nousee jonkin verran. Tähän vaikuttaa erityisesti vientihintojen laskun jatkuminen, joka osaltaan hidastaa kansantulon kasvua. Ensi vuonna viennin elpymisen vahvistuminen kuitenkin alentaa palkkojen osuutta uudelleen. Kansainvälisissä kannattavuusvertailuissa suomalaiset yritykset ovat menestyneet erittäin hyvin, eikä lähitulevaisuus muuta tilannetta.

Inflaation kehitys epäselvä

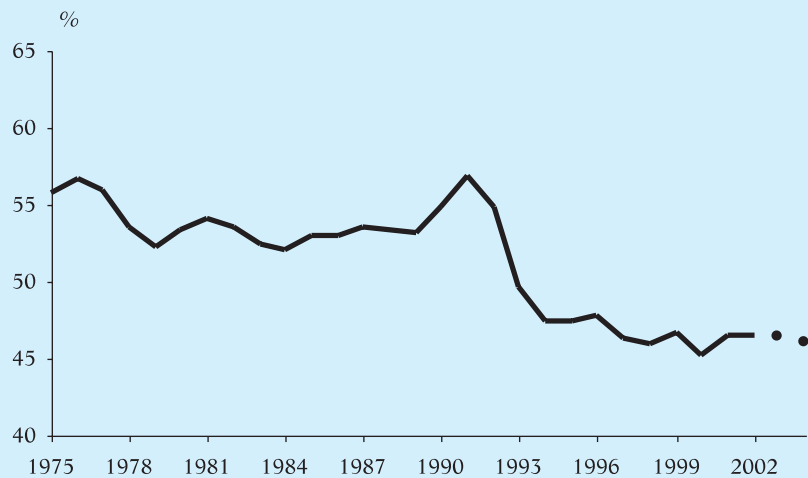
Viime vuonna kuluttajahinnat kallistui-
vat 1,6 prosenttia eli vähemmän kuin euroalueen maissa keskimäärin. Inflaatio pysyi hitaana, vaikka raakaöljyn maailmanmarkkinahinnat kohosivatkin vuoden aikana selvästi. Tuontihintapaineita kevensi kuitenkin euron vahvistuminen. Lisäksi elintarvikkeiden hintakehitys tasaantui edellisen vuoden jyrkän nousun jälkeen, ja korkotason laskukin hillitsi elinkustannusten nousua.

Tänä vuonna raakaöljyn maailmanmarkkinahinnan kehitys on keskeisin hintakehitykseen liittyvä epävarmuuden lähde. Jos Irakin sota ei pitkity,

raakaöljyn hinta voi kääntyä selvään laskuun. Se hidastaisi hintojen nousua erityisesti vuoden jälkipuoliskolla. Ennustamme kuluttajahintojen kallistuvan tänä vuonna 1,8 prosenttia. Arvioimme inflaation hidastuvan selvästi vuoden edetessä. Korkotason lasku hidastaa osaltaan kuluttajahintojen nousua, ja samalla tavalla vaikuttaa myös uusien autojen halpeneminen.

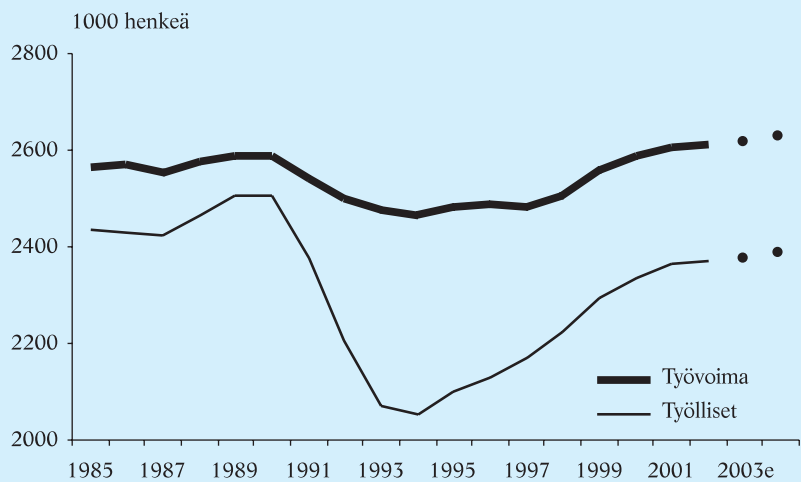
Ensi vuoden inflaatioon vaikuttaa oleellisesti yksi uusi tekijä: mahdollinen alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden verotuksen muuttaminen. Vuoden 2004 alkuun ajoittuva alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden tuontikiintiöiden kasvu ja Viron liittyminen Euroopan unioniin saman vuoden toukokuussa pakottavat päätöksentekijät miettimään sitä, miten alkoholia ja tupakkaa Suomessa

Kuvio 3. Työn ja pääoman välisen tulonjaon kehitys yksityisellä sektorilla 1975–2004.

Lähde: Tilastokeskus, Palkansaajien tutkimuslaitos

Kuvio 4. Työvoiman tarjonta ja työllisyys 1985–2004.

Lähde: Tilastokeskus, Palkansaajien tutkimuslaitos.

verotetaan. Jos päätöksentekijät päätyvät alentamaan alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden valmisteveroja huomattavasti, se näkyy ensi vuonna myös keskimääräisessä inflaatiovauhdissa.

Koska toistaiseksi on epäselvää, mitä päätöksentekijät tekevät – ja mitä heidän kannattaisi tehdä – inflaatioennusteessamme ei ole otettu huomioon mahdollista alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden verotuksen muuttamista. Ilman tätä erityistekijääkin inflaatio hidastuu ensi vuonna hieman tämänvuotisesta, 1,4 prosenttiin.

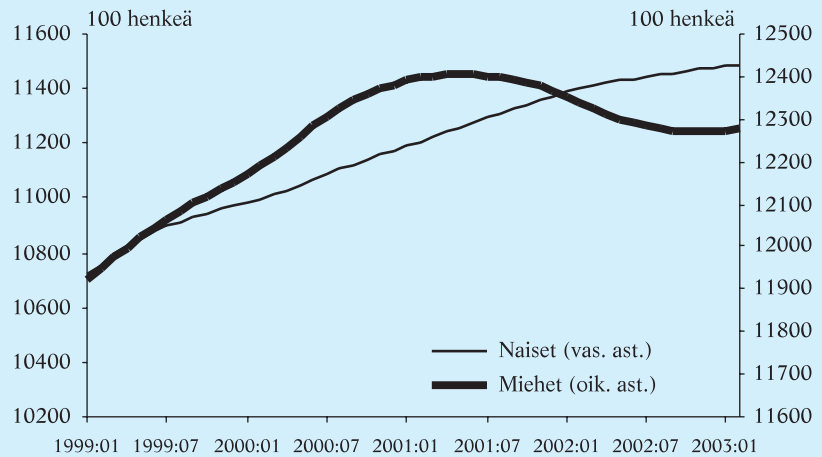
Työttömyys nousee hieman

Hitaaseen kokonaistuotannon kasvuun suhteutettuna työllisyyskehitys pysyi viime vuonna yllättävänkin hyvänä. Työllisten määrä nousi 5 000 henkilöllä, ja työllisyysaste pysyi edellisvuotisella tasollaan eli 67,7 prosentissa. Palkansaajien määrä kasvoi 8 000 henkilöllä, mutta yrittäjien ja yrittäjäperheenjäsenien määrä väheni 3 000 henkilöllä.

Työllisyyskehitys on kuitenkin ollut poikkeuksellisen kaksijakoista: työllisyys on heikentynyt selvästi teollisuudessa, mutta työpaikkojen lisääntyminen palvelualoilla on estänyt työpaikkojen kokonaismäärän kääntymisen laskuun. Kaksijakoisuus on näkynyt myös erona miesten ja naisten työllisyudessa. Teollisuudessa tuotannon kasvun vaimuus näkyi jo vuoden loppupuolella miesten työllisyyden heikentymisenä ja työttömyyden kasvuna (kuvio 5). Naisten työllisyyden kasvu oli kuitenkin voimakkaampaa kuin miesten työllisyyden väheneminen. Naisia työllistivät sekä yksityiset että julkiset palvelut. Ikäryhmistä heikointa työllisyyskehitys oli nuorilla.

Työllisyyskehitykseen liittyi myös sellainen erityispiirre viime vuonna, että kokoaikatyöllisten määrä laski 9 000:lla ja osa-aikatyöllisten määrä kasvoi 14 000:lla. Osa-aikatyöllisten määrää kasvatti osaltaan osa-aikaeläkkeen saajien määrän nousu yli 10 000 hengellä. Viime vuoden lopulla osa-aikaeläkkeen saajia oli lähes 40 000. Yksi syy osa-aikaelä-

Kuvio 5. Naisten ja miesten työllisyys 1999:01–2003:02.

Lähde: Tilastokeskus.

keen suosion kasvuun oli se, että tämän vuoden alusta osa-aikaeläkkeen ikäraja nousi 58 ikävuoteen oltuaan 56 ikävuodessa vuodesta 1997 lähtien. Ikärajan muutos koskee vuonna 1947 tai sen jälkeen syntyneitä.

Tänä vuonna työllisten määrä jää edellisvuotiselle tasolle. Viennistä riippuvassa teollisuudessa työllisyyskehitys on alkuvuodesta synkkää, mikä näkyy lomautusten ja irtisanomisten selvänä kasvuna. Määrällisesti heikointa työllisyyskehitys on metalliteollisuudessa. Teollisuuden työvoiman kysynnän heikkenemisen vastapainoksi työllisyys kasvaa tänä vuonna edelleen palvelusektorilla, jossa työpaikkoja syntyy eniten kiinteistö- ja liike-elämän palveluihin sekä julkisiin ja muihin palveluihin. Työvoiman kysynnän laskun odotetaan tänä vuonna jälleen kohdistuvan enemmän miehiin kuin naisiin, mikä on ollut jo nähtävissä alkuvuoden työllisyyskehityksessä. Työllisyyden paraneminen rakentamisessa vähentää osaltaan miesten työllisyyden laskua.

Työvoiman tarjonnan kasvu hidastui viime vuonna 0,2 prosenttiin, ja työvoimaan kuului 66,6 prosenttia työikäisestä väestöstä. Nuorten työvoiman tarjonta reagoi voimakkaimmin suhdan-

netilanteeseen, ja nuorten työvoimaosuus aleni edellisvuodesta. Miehillä työvoimaan osallistuminen supistui sekä 15–24-vuotiaiden että 25–54-vuotiaiden ryhmässä. 55–74-vuotiaiden työvoiman tarjonta kasvoi viime vuonna kaikkein voimakkaimmin johtuen väestökasvusta tässä ikäryhmässä. Ennustejaksolla myös tämän ikäryhmän työvoimaosuus kasvaa edelleen johtuen mm. muille kuin vanhuuseläkkeelle siirtyneiden osuuden alenemisesta.

Tänä vuonna talouskehityksen vaimuus näkyy edelleen työvoiman tarjonnassa, jonka kasvu jää 0,1 prosenttiin eli noin 3 000:een henkilöön. Ensi vuonna työvoiman tarjonnan kasvun ennakoidaan nousevan 0,4 prosenttiin parantuneen suhdannetilanteen myötä.

Työttömyysaste jäi viime vuonna samaksi kuin vuonna 2001 eli 9,1 prosenttiin. Alle 25-vuotiaiden työttömyysaste kuitenkin nousi. Naisten työttömyyden aleneminen ja miesten työttömyyden kasvu kompensoivat toisensa viime vuonna. Työvoiman tarjonnan kasvun hidastumisella oli myös selvä vaikutus siihen, että työttömyysaste ei kääntynyt nousuun.

Pitkäaikaistyöttömien eli yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden

Ennustepäällikkö Pekka Sauramon mielestä suhdannekehityksen ennustaminen on nyt aivan erityisen epäkiitollinen tehtävä kansainväliseen talouteen liittyvien suurten epävarmuustekijöiden takia.

määrä vähentyi viime vuonna kokonaistyöttömyyden laskua nopeammin huolimatta siitä, että työhallinnon toimenpiteisiin osallistuvien määrä oli hieman pienempi kuin vuotta aikaisemmin. Pitkäaikaistyöttömien määrä vähentyi viime vuonna 5 000 henkilöllä. Vuoden lopulla heitä oli noin 76 000. Päättäneiden yhtäjaksoisten työttömyysjaksojen keskimääräinen kesto laski viime vuonna 17 viikkoon oltuaan 18 viikossa kaksi edellistä vuotta. Meneillään olevien työttömyysjaksojen keskimääräinen kesto lyheni viime vuonna 51 viikosta 50 viikkoon. Ns. työttömyyseläkeputkessa olevien määrä on vaikuttanut pitkäaikaistyöttömyyttä nostavasti. Vaikutus eläkeputki-ikäisten työttömyysasteeseen on arviolta 1–2 prosenttiyksikköä.

Tänä vuonna työttömyys kääntyy lievään nousuun ja työttömyysaste nousee 9,2 prosenttiin. Työttömiä on keskimäärin 241 000. Suhdanneuonteisesti hidastuva työvoiman tarjonnan nousu ja työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin osallistuvien määrän kasvu lieventävät työttömyyden kasvua. Alkuvuodesta erityisesti työvoimakoulutukseen osallistuvien määrää on lisätty.

Ensi vuonna työttömyys laskee 9,1 prosenttiin parantuneen työvoiman kysynnän myötä. Sekä kuluvana että ensi vuonna työllisyyden kehitykseen liittyy poikkeuksellisen paljon epävarmuutta. Kansainvälisen talouden epävakaus voi johtaa siihen, että työllisyys teollisuudessa heikenee tänä vuonna ennustamaamme enemmän. Jos kansainvälisen talouden nousu ei lähdekkään liikkeelle ennakoimallamme tavalla, myös ensi vuoden työllisyyskehitys voi olla arvioimaamme synkempi. Vaikka lähimenneisyudessa työllisyyskehitys on ollut odottamattoman hyvää, lähitulevaisuudessa se saattaa olla odottamattoman huonoa.

Valtiontalouden tila pysyy vakaana

Laskusuhdanne on hidastanut valtiontalouden tulojen kasvua. Siitä huolimatta valtiontalouden tila on pysynyt hyvänä. Viime vuonna ylijäämää kertyi lopulta 2,4 miljardia euroa eli enemmän kuin esimerkiksi valtiovarainministeriö tai Palkansaajien tutkimuslaitos vuosi sitten ennustivat. Edellisvuodesta ylijäämä supistui vain vähän. Ve-

rotuloja kertyi ennakoitua enemmän muun muassa yhteisö-, auto-, ja energiaveroista.

Valtiontalouden hyvänä säilynyt tila on keskeinen syy siihen, että Suomessa koko julkisen sektorin tila on pysynyt erinomaisena (kuvio 6). Useat euroalueen maat kamppailevat julkisen talouden alijäämien kanssa. Suomessa koko julkisen sektorin ylijäämä oli viime vuonna 6,6 miljardia euroa eli 4,7 prosenttia kokonaistuotannon arvosta.

Suhteellisen hitaaksi jäävän talouskasvun takia valtiontalouden ylijäämän pieneneminen jatkuu. Esimerkiksi yhteisöveron tuotto supistuu selvästi. Valtiontalous kuitenkin pysyy ylijäämäisenä, ja ylijäämää kertyy noin 800 miljoonaa euroa eli 0,5 prosenttia kokonaistuotannon arvosta.

Ensi vuoden osalta monet oleelliset valtiontalouteen vaikuttavat veroratkaisut on tekemättä. On mahdollista, että verotus muuttuu sekä välittömän että välillisen verotuksen osalta. Paine muuttaa alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden verotusta hankaloittaa osaltaan valtion verotulojen kasvun arviointia. Toisaalta niiden tuonnin vapautuminen vähentää myös verokertymiä muutamalla sadalla miljoonalla eurolla, vaikka veroasteita ei muutettaisikaan.

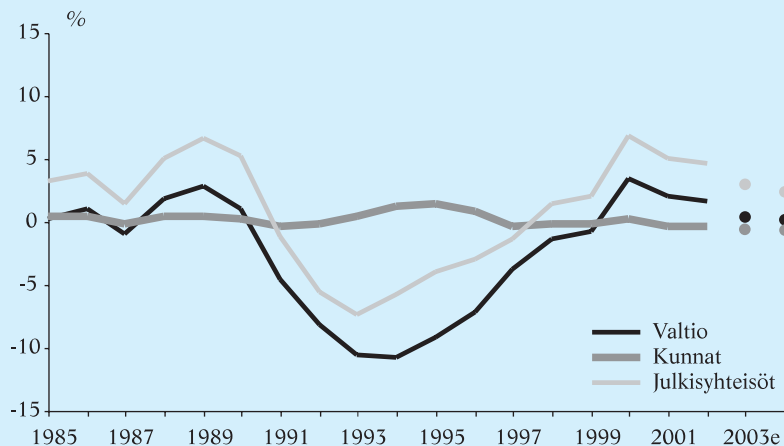
Koska uuden hallituksen verolinjauksista ei ole vielä tietoa, ennustemme ei sisällä rutiininomaisten ansiotuloverotuksen inflaatiotarkistusten lisäksi muita veromuutoksia. Tällainen oletus muuttumattomasta verotuksesta johtaa siihen, että valtiontalouden ylijäämä edelleen supistuu. Valtiontalous kuitenkin säilyy ylijäämäisenä.

Valtiontalouden ylijäämän pieneneminen supistaa myös koko julkisen talouden ylijäämää. Sekään ei uhkaa Suomen asemaa euroalueeseen kuuluvana maana, jolla on kaikkein suurin julkisen talouden ylijäämä.

Talospolitiikan tuettava työllisyyttä

Parhaassa tapauksessa työttömyyden nousu on jäämässä lyhytaikaiseksi il-

Kuvio 6. Valtion, kuntien ja julkisyhteisöjen rahoitusylijäämän osuus bruttokansantuotteesta.

Lähde: Tilastokeskus, Palkansaajien tutkimuslaitos.

Ennusteen keskeisiä lukuja.

	2002	2003e	2004e
Työttömyysaste (%)	9,1	9,2	9,1
Työttömät (1 000)	237	241	240
Työlliset (1 000)	2 372	2 372	2 383
Työllisyysaste (%)	67,7	67,5	67,7
Inflaatio, kuluttajahintaindeksi (%)	1,6	1,8	1,4
Ansiotaso, ansiotasoindeksi (%)	3,3	3,7	3,2
Kotitalouksien käytettävissä olevat reaalitytulot (%)	2,1	2,0	2,1
Vaihtotaseen ylijäämä (mrd. euroa)	10,0	9,1	9,7
Kauppataaseen ylijäämä (mrd. euroa)	13,9	12,5	13,1
Valtiontalouden rahoitusylijäämä			
mrd. euroa	2,4	0,8	0,5
% bkt:sta	1,7	0,5	0,3
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä			
mrd. euroa	6,6	4,3	3,7
% bkt:sta	4,7	3,0	2,5
Velkaantumistaso (Emu-velka)			
% bkt:sta	42,7	42,3	41,6
Lyhyet korot (3 kk:n euribor)	3,3	2,4	2,7
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10 v.)	5,0	3,9	4,5

Lähde: Suomen Pankki, Tilastokeskus, Palkansaajien tutkimuslaitos.

miöksi. Siitä huolimatta työllisyyttä tulisi parantaa myös perinteisten suhdannepoliittisten lisätoimien avulla.

Jo kevään aikana tulisi sopia valtion lisäbudjettia käyttämällä työllisyyttä parantavien julkisten hankkeiden ai-

kaistamisesta. Tarvetta olisi myös helpottaa kuntien taloustilannetta, jotta ne eivät joutuisi leikkaamaan investointejaan.

Vaikka työllisyys saattaa alkaa parantua jo ensi vuoden aikana, parantumisen ei välttämättä kosketa kaikkein vaikeimmassa asemassa olevia, työttömien kovan ytimen muodostavia työttömiä. Heistä huomattava osa on pitkäaikaistyöttömiä. Uuden hallituksen tulisi kiinnittää erityishuomio näiden ihmisten tilanteen kohentamiseen. Parhaiten työttömien kovaan ytimeen kuuluvien ihmisten työsaantimahdollisuuksia voidaan edistää aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteillä: tukityöllistämällä ja koulutuksella. Toimenpiteiden täytyy kuitenkin ottaa huomioon aiempaa paremmin työttömien yksilölliset erot.

Viimeaikaisessa talouspoliittisessa keskustelussa on korostettu verotuksen merkitystä työllisyyden parantamisessa. Veroratkaisut ovatkin tärkeitä, koska ne vaikuttavat lähivuosina huomattavasti valtion verotulojen kertymiseen. Keskusteltaessa veroratkaisuista tulisi kuitenkin muistaa, että se on myös keskustelua julkisen sektorin koosta. Toisaalta menolinjauksissa otetaan kantaa myös veronkevennysvara-

raan. Uuden hallituksen yhtenä tehtävänä tulisi olla kansalaisten hyvinvoinnin kannalta tärkeiden palveluiden, erityisesti terveyspalveluiden, puutteiden korjaaminen. Se loisi myös työpaikkoja. Mitä tärkeämpänä tällaisten puutteiden korjaamista pidetään, sitä pienemmäksi esimerkiksi ansiotulojen veronkevennysvara muodostuu.

Uusi hallitus joutuu tekemään vero- ja menolinjauksensa aiempaa haastavammassa olosuhteissa. Yksi EU:n yhdentymiskehitykseen liittyvä ja valtiontalouden kannalta merkittävä linjaratkaisu täytyy tehdä ensi vuonna alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden verotuksen osalta. Koska alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden verotus on merkittävä verotulojen lähde, verojen keventämisessä tulisi olla erittäin varovainen.

Yhdysvaltain talous vaatimattomassa kasvussa

Yhdysvallat on toiminut pitkään maailmantalouden veturina, mutta nyt siltä ei enää ole odotettavissa merkittävää vetoapua. Irakin sota on vain yksi maan taloutta rasittavista tekijöistä.

Tarja Heinonen
Pääekonomisti
Sampo Pankki Oyj

Artikkeli perustuu
28.3.2003 käytettävissä
olleisiin tietoihin.

Viime vuosikymmenen aikana saavutetun poikkeuksellisen pitkän ja vakaan yhtäjaksoisen kasvuvaiheen jälkeen vuoden 2001 taantuma jäi Yhdysvalloissa lieväksi huolimatta osakekurssien alamäestä ja terrori-iskusta.¹ Vaikka ongelmia oli, vuosi 2001 ei kirjautunut taloushistoriaan supistuvan ko-

konaistuotannon jaksoksi, sillä bruttokansantuote kasvoi 0,3 %. Viime vuonna bruttokansantuote lisääntyi ennakkotietojen mukaan 2,4 prosenttia, mikä oli kansainvälisessä vertailussa melko ripeä tahti.

Potentiaalinen kasvuvauhti, jossa taloutta ei tuotannon noususta huoli-

Pääekonomistina toimiessaan Tarja Heinonen on vastannut mm. Sampo Pankin suhdannekatsauksista vuodesta 1997 alkaen.

matta vielä uhkaa inflaation merkittävä kiihtyminen, arvioidaan kuitenkin mm. Yhdysvaltain keskuspankissa viime aikoina toteutunutta selvästi nopeammaksi, 3–3,5 prosentiksi. Edellytykset kasvun palautumiselle potentiaaliseen vauhtiinsa näyttävät heikoilta kuluvana vuonna. Irakin sota ja öljyn pitkään korkeana pysytellyt hinta ovat olleet ylimääräisiä rasitteita hauraassa taloustilanteessa. Sota jättää jälkeensä aiempaa suuremman budjettialijäämän, joka voi osaltaan rajoittaa finanssipolitiikan liikkumavaraa tulevina vuosina. Talouden velkaantuneisuuden ja teollisuuden kapasiteetin matalan käyttöasteen vuoksi kokonaistuotannon kasvu saattaa jäädä melko vaatimattomaksi lähivuosina.

¹ Kansallisen taloustutkimuslaitoksen (NBER:n) suhdannekiertoa määrittelevä komitea Business Cycle Dating Committee ei tosin edelleenkään ole ilmoittanut maaliskuussa 2001 alkaneen taantumän päättyneen. Komitea haluaa vähintään puolen vuoden talousaineiston suhdannekäänteiden jälkeiseltä ajalta, ennen kuin se päättää taantumän alkaneen tai päättyneen. Komitea määrittelee taantumän merkittäväksi aktiviteetin vähenemiseksi koko taloudessa. Hiljentyminen on kestet-

Investoinnit pysyvät vaimeina

Rahapolitiikka on myötävaikuttanut viime vuosien suhdannekuvaan sekä hyvässä että pahassa. Inflaatiopaineet pysyivät 1990-luvun lopulla aisoissa, joten keskuspankin ohjaukorkojen taso säilyi verraten matalana aina vuoteen 2000 saakka. Maltillinen korkotaso yhdistettynä investointien korkeisiin tuotto-odotuksiin houkutteli yrityksiä lisäämään tuotantokapasiteettiaan. Investointien myötä yritysten velkaisuus lisääntyi nopeasti. Yritysten velkojen suhde bruttokansantuotteeseen oli suurim-

*Rahoituksen saata-
vuus tai hinta eivät
ole investointien
käynnistymisen
ensisijainen este.*

tävä pidempään kuin muutaman kuukauden ajan, ja sen tulee olla havaittavissa teollisuustuotannossa, työllisyydessä, reaalituloissa sekä kaupan alalla. Helmikuussa 2003 NBER ilmoitti, että tarvitaan lisää aikaa, ennen kuin voidaan luottavaisin mielin tulkita talouden liikkeitä, sillä työllisyyden kasvu on ollut niukkaa. Ks. "The NBER's Recession Dating Procedure", National Bureau of Economic Research, <http://www.nber.org/cycles/recessions.html>.

millaan vuoden 2001 lopussa, noin 48 prosenttia. Lisäksi taseita haurastutti 1990-luvun loppuvuosina yritysten pyrkimys nostaa oman pääoman tuottoa ostamalla markkinoilta pois omia osakkeita velkarahalla.

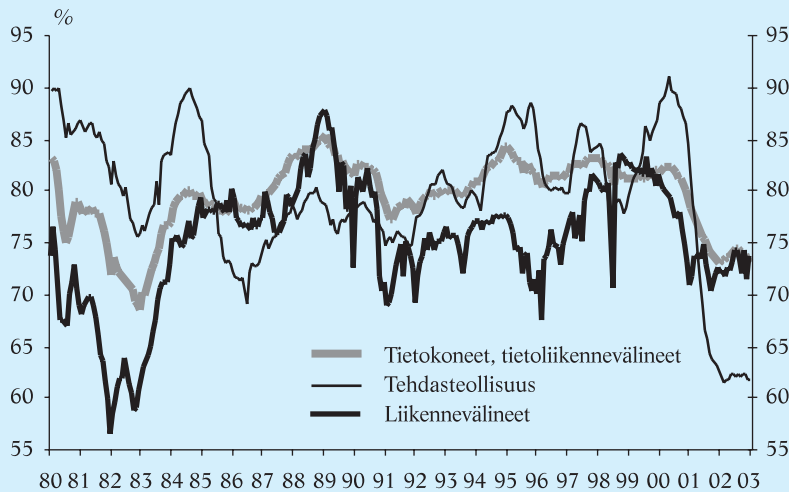
Sittemmin investointien tuotto-odotuksista on kadonnut ylimääräinen toiveisuus. Toimintaympäristö ei ole antanut liiemmästi aihetta optimismiin, ja lisäksi yritysten tilinpäätöskandaalien jälkeen rahoitusmarkkinoilla tuskin uskottaisiin kovin toiveikkaiksi viiritettyihin tuottolaskelmiin. Monet yritykset ovat pitäneet tarpeellisena kohentaa rahoitusasemaansa. Tämä on saattanut jarrutella investointeja. Myös Irakin sodan lähestyminen ja alkaminen ovat ylläpitäneet epävarmuutta, joka on voinut lykätä osaa investointipäätöksistä.

Päätöksiin taseiden kohentamisista on voinut vaikuttaa myös rahoittajien lisääntynyt varovaisuus. Lainarahoituksen hankkiminen on ollut vaikeampaa tai ainakin kalliimpaa lukuisten yritysten luottokelpoisuuden huononnettua.

Osakemarkkinoiden heikennyttä ei ole ollut juuri mahdollisuutta hakea uutta rahoitusta myöskään osakeanneilla. Silti ei ole vahvaa näyttöä siitä, että rahoittajien tiukentuneet kriteerit olisivat suorastaan estäneet investointihankkeita toteutumasta. Esimerkiksi keskuspankin tekemässä tammikuuisessa pankkien lainanantoa koskevassa kyselyssä (The Federal Reserve Board 2003) korostuivat pikemmin lainojen kysyntään kuin tarjontaan liittyvät tekijät. Yrityslainojen kysyntää luonnehdittiin melko vaimeaksi. Syiksi laimeuteen mainittiin mm. vähentyneet fuusiot ja yritysostot sekä supistuneet investoinnit rakennuksiin ja laitteisiin.

Suurin syy investointitoiminnan vähäisyyteen on matala kapasiteetin käyttöaste (kuvio 1). Tavanomaiseen taantumän jälkeiseen ajanjaksoon verrattuna tehdasteollisuuden toipumisvauhti on jäänyt aneemiseksi. Viime vuonna

Kuvio 1. USA: kapasiteetin käyntiaste teollisuudessa.

Lähde: EcoWin, Federal Reserve Board.

tuotannon määrä supistui kesäkuuhun saakka, ja vuoden jälkimmäiselläkin puoliskolla kasvu oli verikkaista. Maaliskuussa julkistettu Tehdasteollisuuden kansallisen yhdistyksen vuosittainen jäsenkysely (The National Association of Manufacturers 2003) oli sävyllään melko lohduton, joskin siihen vaikutti osaltaan sotaa edeltänyt epävarmuus. Kuukausittaiset teollisuuden ostopäällykkeitä ovat sen sijaan olleet varovaisen myönteisiä.

Keskuspankin nopea ja päättäväinen reagointi talouden taantumaa sekä markkinakorkojen aleneminen ovat olleet merkittäviä taloudellista toimeliaisuutta ylläpitäviä tekijöitä. Verraten matalien pääomakustannusten vuoksi yritykset ovat kestäneet keskimäärin melko hyvin vajaakäyttöisen kapasiteetin ongelman, vaikka joitakin näyttäviä konkurssseja kuten Worldcomin, K-Martin ja US Airwaysin tapauksissa onkin esiintynyt. Luottoriskit ovat Yhdysvaltain kehittyneillä rahoitusmarkkinoilla jakaantuneet laajalle, joten pankkisektorin ongelmat eivät ole kääntyneet samaan tapaan kuin aiemmissa taantumissa.

Kapasiteetin vajaakäyttö kertoo, ettei laajennusinvestointeihin ole tarvet-

ta. Sen sijaan rationalisointi-investointeja tehdään, sillä ankara hintakilpailu sekä kotimaisten että ulkomaisten tuottajien kanssa tekee niistä mielekkäitä, ellei suorastaan välttämättömiä. Viime vuoden viimeisen neljänneksen aikana kiinteät investoinnit muuhun kuin asuinrakentamiseen lisääntyivät vuositasolle muunnettuna 2,5 prosenttia. Tehdasteollisuuden kansallisen yhdistyksen kyselyn mukaan kolme neljässtä vastaajasta odotti investointien kasvun jäävän alle viiteen prosenttiin tänä vuonna (The National Association of Manufacturers 2003). Kokonaisuutena yritysten investointien kasvu siis näyttää jäävän toistaiseksi laimeaksi, mutta kansantalouden kannalta edes lievä lisäys on merkittävä.

Asuinrakennusinvestointeja kasvattaa toistaiseksi hyvänä pysynyt asuntojen kysyntä. Matala korkotaso ja vähäinen kiinnostus muihin sijoituskohteisiin ovat vilkastuttaneet asuntokauppaa. Omakotitalojen myynti lisääntyi viime vuonna uuteen ennätykseen. Myös ensimmäisen polven maahanmuuttajista, joita tuli Yhdysvaltoihin runsaasti 1990-luvulla, aiempaa useammat ovat kyenneet hankkimaan oman asunnon. Käykä kotitalouksista jo yli 68 prosenttia

asuu omistusasunnossa. Kuitenkin kotitalouksien velat suhteessa tuloihin ovat nousseet jo tuntuvasti yli 100 prosentin, mikä hillitsee asuntojen kysynnän kasvua jatkossa. Myös epävarmuus työllisyyden kehityksestä hillitsee velanottovalmiutta. Perheistä kolmella neljästä oli vuonna 2001 velkaa.

Kun talouskasvua koskeva pessimismi häviää Irakin tilanteen tavalla tai toisella rauhoittuessa, joukkolainojen nykyisin hyvin matalat tuotot kuitenkin luultavasti nousevat hieman. Joukkolainojen tuottojen tasolla on merkitystä asuntolainaa nostaneille tai lainan ottamista suunnitteleville kotitalouksille. Asuntolainakorot ovat pääsääntöisesti kiinteitä, ja lainat on mahdollista maksaa pois ja ottaa uutta vanhan tilalle. Korkojen myöhemmin alkava nousu voi hillitä asuntokauppaa ja samalla -investointeja.

Kuluttajat sinnittelevät

Yksityisen kulutuksen kasvun kannalta tärkeitä seikkoja ovat reaalisten käytettävissä olevien tulojen ja varallisuuden muutokset sekä kuluttajien odotukset taloustilanteestaan. Vuonna 2002 reaalitulot lisääntyivät peräti 4,5 % verotuksen keventymisen, lisääntyneiden tulonsiirtojen ja palkkojen nousun myötä. Kuluvuodelle ei ole odotettavissa vastaavaa kasvua, vaikka verotuksen keventämisestä keskustellaan budjettiesityksen pohjalta.

Korkea energian hinta vie yrityksiltä palkanmaksuvaraa, ja nousseet kustannukset voivat johtaa lisärationalisointeihin. Paineet lomautuksiin ja irtisanomisiin saattavat siten kasvaa kuluvana vuonna. Lehti-ilmoitukset uusista työpaikoista puolestaan ovat vähäisiä. Monien osavaltioiden heikentynyt rahoitusasema voi johtaa myös julkisen sektorin työllisyyden supistumiseen.

Työttömyysaste on lisäksi luonteeltaan suhdanteiden jälkijunassa liikkuva muuttuja. Kun talouden elpyminen kiihtyy, yritykset tyypillisesti ensin lisäävät työtunteja pikemmin kuin työ-

paikkoja. Seuraavassa vaiheessa yritykset lisäävät määrä- tai osa-aikaisten työntekijöiden määrää, ja vasta positiivisen suhdannekuvan vahvistuessa on jatkuvan täysaikaisen työllistämisen vuoro. Esimerkiksi 1990-luvun alun taantumassa työttömyysaste nousi huippuunsa kesällä 1992, kun talous oli jo tuntuvassa kasvussa. Siten huolestuneisuus työllisyystilanteesta saattaa olla perusteltua vielä pitkään tänä vuonna (kuvio 2).

Huoli työllisyydestä on yksi selittäjä kuluttajien luottamuksen heikentymiselle. Pitkään jatkuessaan se voi lisätä ihmisten halukkuutta säästää pahan päivän varalle. Silloin kulutukseen jäisi pienempi osuus käytettävissä olevien tulojen lisäyksestä, ja kollektiivisen käyttäytymisen muuttuessa varovaisemmaksi pahan päivän koittaminen tulisi aiempaa todennäköisemmäksi.

Asuntojen hintojen nousu on kompensoinut osakemarkkinoiden alamäen vaikutuksia kotitalouksien kokonaisvarallisuusasemaan. Vuoden 2001 kotitalouksien varallisuus selvityksen (Aizcorbe & Kennickell & Moore 2003) mukaan perheistä vajaat 52 prosenttia omisti osakkeita joko suoraan tai epäsuorasti, rahastojen tai vakuutusten kautta. Kuitenkin omistusten jakauma oli epätasainen, eli suuria osakeomistuksia oli verraten harvoilla.

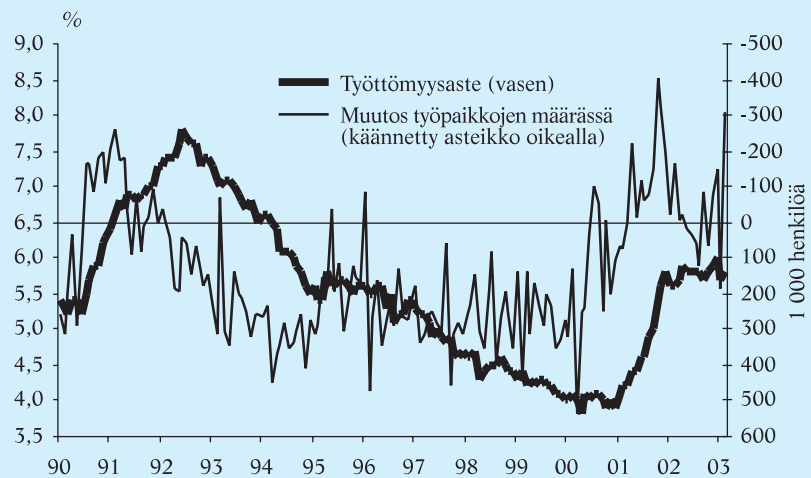
Kun sijoittajia on houkutellettu joukkolainojen turvasatamaluonne, lainatuotot ovat madaltuneet, ja kotitaloudet ovat kenneet vaihtamaan vanhoja, korkeakorkoisia asuntolainojaan hoitokustannuksiltaan edullisempiin lainoihin. Uudelleenhinnoiteltujen lainojen osuus uusista asuntolainoista on viime aikoina ollut yli 70 %. Vuoden 2001 alusta lähtien yli viidennes kotitalouksista, joilla on asuntolainaa, on käyttänyt hyväkseen mahdollisuutta laina-ehdojen muutokseen. Erotuksena kuluttajat ovat saaneet rahaa käytettäväksi muihin kohteisiin. Erityisen suosittua on ollut erilaisten kodinparannustöiden rahoittaminen, mutta runsaasti rahaa on käytetty myös esimerkiksi autojen ja lomamatkojen ostoi-

hin (Canner & Dynan & Passmore 2002).

Presidentti Bushin tammikuussa esittämä uusi veronkevennysohjelma "työllisyyden ja kasvun paketti" on yhdistelmä rakenne- ja suhdannepolitiikkaa. Elvytysnäkökulma tulee esille mm. aikomuksissa lisätä verotuksen lapsivähennystä aiempaa nopeammin sekä pienten yritysten mahdollisuu-

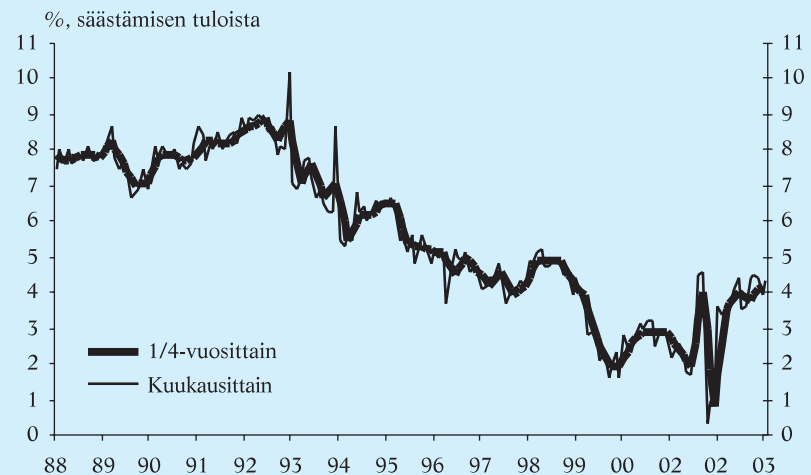
dedessa nopeuttaa investointien poistoa. Osinkojen kaksinkertaisen verotuksen muuttaminen yksinkertaiseksi puolestaan on luonteeltaan enemmän pitkän aikavälin kasvuun vaikuttava hanke, joka voi ajan myötä johtaa yritysten vahvempaan rahoitusrakenteeseen, kun lisätuottoa ei tarvitse aiemmassa määrin hakea yrityksen omien osakkeiden oston kautta.

Kuvio 2. USA: työttömyysaste ja työpaikkojen määrä (kuukausimuutos työpaikoissa poisluokien maatalous).

Lähde: EcoWin, Bureau of Labor Statistics.

Kuvio 3. USA: kotitalouksien säästämisaste.

Lähde: EcoWin, U.S. Department of Commerce.

Budjettiesityksessä on herättänyt eniten vastustusta sen hinta suhteessa odotettuihin elpymishyötyihin. Budjetin arvostelijat halusivat välittömästi elvyttävien toimien korostamista rakenneuudistusten sijaan.² Irakin sodasta koituvien kustannusten pelossa Senaatti on jo leikannut puolet pois Bushin esittämistä verohelpotuksista, mikä merkinnee osinkoverotusta koskevan muutoksen peruuttamista.

Kuluvan vuoden aikana kotitalouksien mahdollisuudet ja halukkuus lisätä kulutusta näyttävät siis kaiken kaikkiaan suhteellisen vähäisiltä. Tästä oli merkkejä jo alkuvuonna, jolloin yksityinen kulutus polki käytännöllisesti katsoen paikoillaan, eivätkä edes tarjoukset houkuttelleet asiakkaita auto-kauppoihin samalla innokkuudella kuin vuoden 2002 tarjouskuukausina. Mikäli työllisyys kuitenkin alkaa varovasti antaa merkkejä kohentumisesta loppuvuonna eikä uusia luottamusta horjuttavia tekijöitä ilmaannu, ei ole syytä odottaa kotitalouksien säästämisasteen merkittävää lisänousua.

Kotitalouksien säästämisaste kävi matalimmillaan alle prosentissa vuoden 2001 lopulla, mutta säästäminen suhteessa tuloihin on sittemmin kohonnut yli neljän prosentin. Kulutus lisääntyyneen jatkossa kutakuinkin tulojen nousua vastaavasti. Yksityisen kulutuksen runsaan kahden prosentin kasvu näyttää siten todennäköiseltä. Tuottavuuden kohoaminen luo palkoille nousuvaraa lähivuosina. Niinpä reaalitytulot lisääntyvät noin kolmen prosentin tahtia.

Kasvuodotukset laimentuneet

Julkisen kulutuksen kasvumahdollisuudet ovat vähäisiä etenkin osavaltioissa, joissa budjettirajoitteet ovat jo tulleet

² American Research Groupin tekemät kyselyt kertovat, että kansalaismielipide on muuttunut kielteiseksi presidentti Bushin harjoittamaa talouspolitiikkaa kohtaan vuoden 2005 alussa. Osa tyytymättömyydestä kohdistunee budjettiesitykseen.

vastaan ja menoja joudutaan karsimaan. Nykyisen finanssivuoden ensimmäisten kuukausien aikana verotulot ovat supistuneet rajusti myös liittovaltion tasolla. Virallisen arvion mukaan liittovaltion budjettialijäämä nousee ennätysmalliseen 304 miljardiin dollariin tänä vuonna (ilman Irakin sotaan liittyviä kustannuksia). Suhteessa BKT:hen tämä on noin 3 %. Budjetit ovat nykykehityksen valossa alijäämäisiä ainakin seuraavien kymmenen vuoden ajan.

Mikäli kotitalouksien kuluttamista hyödykkeistä aiempaa suurempi osuus olisi kotimaista alkuperää, yksityisen kulutuksen kasvun elvytysvaikutus Yhdysvaltain taloudelle olisi luonnollisesti voimakkaampi. Kilpailu tuonnin kanssa on kuitenkin ankaraa, erityisesti kun kilpakumppaneina ovat yritykset matalien tuotantokustannusten maissa kuten Kiinassa. Vuosien 1997–1998 kehittyvien talouksien kriisi johti useiden aasialaisten valuuttojen arvon tuntuvaan heikentymiseen, mikä paransi näiden maiden kilpailukykyä suhteessa mm. Yhdysvaltoihin. Vaikuttaakin siltä, että verrattaessa eri talousalueita keskenään monet Aasian taloudet ovat suhteellisia menestyjiä. Japani ja useat EU:n jäsenmaat ovat puolestaan kasvaneet pitkälti viennin varassa samalla kun niiden kotimainen kysyntä on vaihdellut, mutta kasvu on ollut keskimäärin heikkoa. Yhdysval-

Tarja Heinonen näkee Yhdysvaltain talouspolitiikan liikku-
mavaran pienenevän. Julkisen sektorin rahoitusaliäämä kas-
vaa nopeasti sodan myötä.

*Yksityinen kulutus
pysyy kasvun ensi-
sijaisena lähteenä
ja välttämättömä-
nä edellytyksellä
talouden toipumi-
sen jatkumiselle.*

lat ei siis saa kasvulleen tukea muilta mailta vaan on itse kasvualustana muille.

Tuonnin vientiä voimakkaampi kasvu ja investointeihin verrattuna vähäinen

kotimainen säästäminen ovat johtaneet Yhdysvaltain kansantalouden nopeaan velkaantumiseen. Vaihtotaseen alijäämä on leventynyt viime vuosikymmenen alun vajaasta prosentista jo runsaaseen neljään prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon. Alijäämän rahoittaminen on aiempaa haasteellisempaa, sillä

vielä 1990-luvun loppuvuosina rahoitustarvetta kattoivat mittavat portfolio- ja suorat sijoitukset yhdysvaltalaisiin yrityksiin. Nyt kyse on enenevästi siitä, mil-

lä koroilla ulkomaalaiset ovat valmiit ostamaan valtion obligaatioita. Obligaatiot puolestaan ovat yrityslainojen hinnoittelun pohjana. Joukkolainatuottojen nousupaineissa kyse on siis myös yhdysvaltaisten yritysten kustannuskehityksestä ja samalla kilpailukyvyistä.

Kilpailu pitää hinnat kurissa

Amerikkalaiset yritykset kilpailevat ankarasti sekä tuojien kanssa että keskenään. Kun kilpailu on kovaa, yritysten hinnoitteluvoima on heikko. Tämä on nostattanut keskustelua jopa yleisen hintatason pitkäaikaisesta laskusta eli deflaatiosta. Deflaatoriskin huomioon ottaminen näkyy esimerkiksi siinä, että sijoittajat ovat tyytyneet kovin mataliin tuottoihin joukkolainamarkkinoilla.

Keskuspankkikin on reagoinut deflaatiokeskusteluun tuomalla esiin ajatuksen siitä, että se alkaisi tarvittaessa ostaa valtion obligaatioita ja lisätä sitäkin kautta talouden likviditeettiä. Japanin kokemukset ovat osoittaneet, että deflaatoriskin ollessa suuri on aihetta keventää sekä raha- että finanssipolitiikkaa tuntuvasti. (Ahearne & Gagnon & Haltmaier & Kamin 2002).

Tarvetta äärimmäisiin keinoihin ei ole juuri nyt. Palveluiden hinnat ovat kohonneet edelleen, ja monien raaka-aineidenkin hinnoissa on ollut nousupaineita. Kyseessä on ollut siis suhteellisten hintojen muutos eikä hintatason lasku. On perustellumpaa puhua hintavakaudesta kuin deflatorisesta kehityksestä.

Keskuspankin ohjauskorkojen matala taso on suhdannekuvaan ja hintapaineisiin nähden hyvin perusteltu. Vielä alempiin ohjauskorkoihin olisi tarvetta vain, jos Yhdysvaltain taloutta koettelisi jokin uusi shokki. Tällainen voisi olla esimerkiksi Irakin sodan pitkittyminen tai rahoitusjärjestelmän mittava häiriö, jos jokin suuri rahoituslaitos ajautuisi pahoihin vaikeuksiin.

Mikäli Yhdysvaltain talouteen kohdistuisi vielä uusia luottamusta horjuttavia häiriöitä, ongelmat leviäisivät helposti muihin maihin. EU:ssa vientimahdollisuuksien tyrehtyminen kohdistaisi entistä suurempia paineita kotimaisen kysynnän elvyttämiselle tilanteessa, jossa budjettivajetavoitteet ovat monessa maassa jääneet toteutumatta. Jo tällaisenaan maailmantalouden ainoa todellinen veturi, Yhdysvallat ajaa melko pienellä vaihteella.

KIRJALLISUUS

Ahearne, A. & Gagnon, J. & Haltmaier, J. & Kamin, S. (2002), Preventing Deflation: Lessons from Japan's Experience in the 1990s, Board of Governors of the Federal Reserve System, International Finance Discussion Papers 729, June 2002.

Aizcorbe, A.M. & Kennickell, A.B. & Moore, K.B (2003), Recent Changes in U.S. Family Finances: Evidence from the 1998 and 2001 Survey of Consumer Finances, The Federal Reserve Bulletin, January 2003.

Canner, G. & Dynan, K. & Passmore, W. (2002), Mortgage Refinancing in 2001 and Early 2002, Federal Reserve Bulletin, December 2002.

The Federal Reserve Board (2003), Senior Loan Officer Opinion Survey on Bank Lending Practices, January 2003.

The National Association of Manufacturers (2003), Annual Survey 3.3.2003, Three-Fourths of NAM Membership Says U.S. Manufacturing is "In Crisis" in Annual Survey. <http://www.nam.org/tertiary.asp?TrackID=&DocumentID=25986>.

Saksa on yhä Suomen tärkein vientimaa, mutta sen talous on suurissa vaikeuksissa. Artikkelissa eritellään niitä rakenteellisia tekijöitä, joiden on väitetty saattaneen Saksan hitaan kasvun tilaan.

Eero Lehto on vastannut kansainvälisestä taloudesta Palkansaajien tutkimuslaitoksen ennusteryhmässä.

Saksa rakenneongelmien kourissa

Eero Lehto
Erikoistutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos

Toisen maailmansodan jälkeen Saksa nousi jaloilleen USA:n tuella nojautuen omaan, vuosien kuluessa kertyneeseen osaamiseensa erityisesti kemian teollisuuden, koneenrakennuksen ja laajemminkin teknisen suunnittelun alueilla. Saksan vahva teollinen perinne näkyy siinä, että jalostuselinkeinojen osuus sen kokonaistuotannosta on yhä selvästi korkeampi kuin monissa muissa

kehittyneissä maissa. Länsi-Saksa oli koko Euroopan talousmahti vielä 1990-luvun alkupuolella. Viimeisen kymmenen vuoden aikana Saksan talous on kuitenkin joutunut ongelmiin: kokonaistuotannon kasvuvauhti on EU:n keskitasoa hitaampaa, julkinen talous on velkaantunut ja työttömyysasteikin on noussut OECD:n keskitason yläpuolelle.

Heikko suhdannetilanne

Saksojen yhdistyminen v. 1990 vaati merkittäviä resursseja ja aiheutti alijäämää julkiseen talouteen. Elvyttävän finanssipolitiikan vaikutuksesta kokonaistuotanto kasvoi 1990-luvun alkuvuosina selvästi muuta euroaluetta nopeammin (kuvio 1). Kasvuvauhti hidastui kuitenkin pian ja on pysynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen suhteellisen hitaana.¹ Tämä on näkynyt myös työmarkkinoilla – Saksan työttömyys on noussut euroalueen keskitasolle (kuvio 2). On ilmeistä, että Saksojen yhdistyminen selittää osaltaan kasvuvauhdin hidastumista ja työttömyyden nousua. Julkisen velan kasvaessa finanssipolitiikan mahdollisuudet elvyttää taloutta alkoivat ehtyä. Korkean tuottavuuden alue (Länsi-Saksa) yhdistettiin paljon vaatimattomamman tuottavuuden alueeseen (Itä-Saksa) pitkälti edellisen alueen hyvinvointinormein. Osaltaan tämä tyrehdytti entisen Itä-Saksan kasvuvauhtia: työvoimakustannukset nousivat liiaksi suhteessa alueen tuottavuustasoon. Alueiden välinen tuottavuusero kuroutuu näillä näkymin umpeen hitaasti.

Reaaliansiot ovat nousseet verraten maltillisesti suhteessa työn tuottavuuteen (taulukko 1). Niinpä Saksan reaaliset yksikkötyökustannukset ovat jopa laskeneet hieman suhteessa USA:han. Saksan teollisuuden hyvästä kilpailukyvystä maailmanmarkkinoilla kertoo myös kauppataseen ylijäämä. Työn tuottavuuden vuotuinen kasvu hidastui Saksassa vuosina 1991–2000

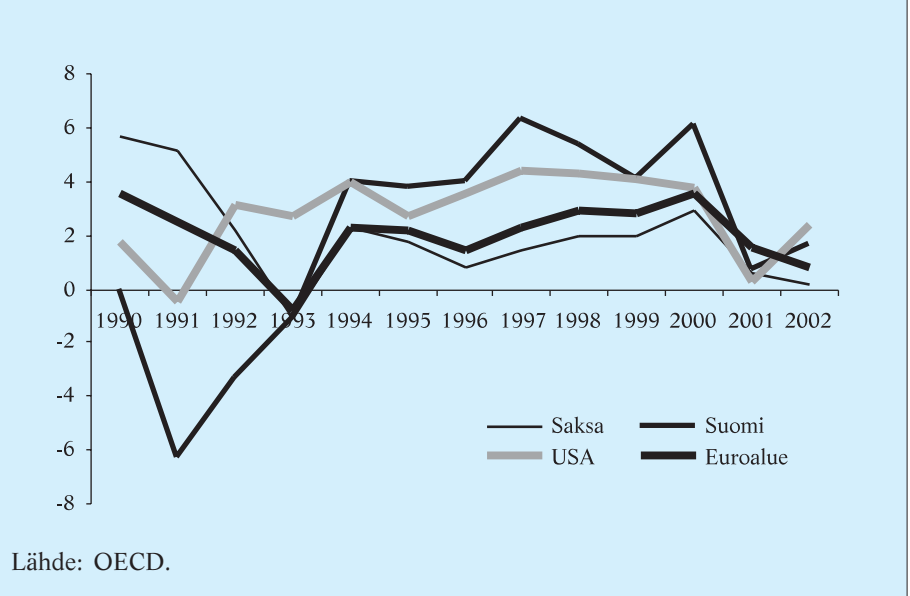
¹ Saksan viralliset BKT:n kasvuluvut eivät tilastointierojen vuoksi ole täysin vertailukelpoiset USA:n lukujen kanssa. Kansantalouden tilinpitokäytännön erot nostavat USA:n lukua 0,4 prosenttiyksikköä Saksan ja useimpien muiden EU-maiden lukuihin nähden. Tämän poikkeaman aikaansaavat erot uusien tuotteiden laadun ja hinnan muutosten arvioinnissa, tuotteiden yhteen laskemisessa käytetyissä painoissa sekä ohjelmointi-investointien huomioon ottamisessa. Ks. Deutsche Bundesbank (2000) ja Vanhoudt & Onorante (2001).

vain 1,1 prosenttiin. Tosin on huomattava, että USA:n luku, 2,0 %, on korjattava 1,4 %:iin ollakseen vertailukelpoinen Saksan kanssa. Saksan ongelmana on kuitenkin se, että työpanos jää koko kansantaloudessa määrällisesti – sekä työtunneissa että työllisten määrässä – liian pieneksi (taulukko 2). Työllisyysongelmia on syntynyt, kun

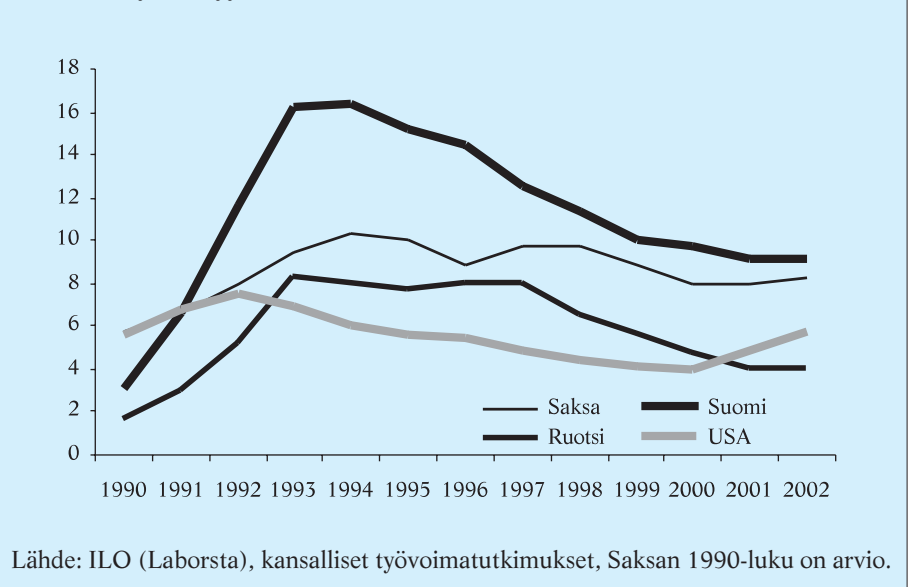
teollisuudesta vähennetty työvoima ei ole sijoittunut palveluihin.

Tämän hetken heikkoihin talousnäkyymiin vaikuttaa ennen kaikkea kansainvälinen laskusuhdanne. Saksan ja Manner-Euroopan kasvua on hidastanut merkittävästi kotitalouksien pitkään jatkunut pessimismi, mikä on näkynyt vaimeana kulutuskysyntänä ja

Kuvio 1. Bruttokansantuotteen kasvu.

Kuvio 2. Työttömyysaste.

Taulukko 1. Reaaliset työvoimakustannukset ja työn tuottavuus, muutos %.

	Kustannus per työntekijä				Työn tuottavuus				Yksikkötyökustannukset			
	1991–95	1996–00	2001	2002	1991–95	1996–00	2001	2002	1991–95	1996–00	2001	2002
Saksa	2,0	-0,1	-0,2	0,7	2,1	1,1	0,1	1,0	-0,2	-0,4	0,1	-0,2
USA	0,7	2,0	0,9	1,7	1,3	2,0	0,5	3,2	-0,4	0,1	0,0	-1,3
Euroalue	0,9	0,3	0,4	0,8	1,7	1,2	0,5	0,9	-0,5	-0,6	0,3	0,0

Lähde: Euroopan komissio.

suhteellisen korkeana säästämisasteena. Ongelmia kärjistää vielä se suhteellisen korkea kurssitaso, jolla Saksan markka aikoinaan liitettiin yhteisvaluutta euroon. Toisaalta kotitalouksien velka-asema on parantunut, ja siltä osin edellytykset käänteelle parempaan ovat olemassa.

Arvioitaessa Saksan taloutta ja sen näkymiä ei voida kuitenkaan sivuuttaa sitä keskustelua, joka näkee nimenomaan rakenteelliset tekijät keskeisenä syynä hitaahkoon kasvuun ja korkeaan työttömyyteen. Huomio on tuolloin kohdistettu erityisesti jäykkiin työmarkkinoihin. Koska monet muut EU-maat eivät rakenteidensa osalta välttämättä eroa Saksasta, voidaan kritiikin katsoa koskevan myös laajemmin nykyistä EU-aluetta.

Verokiila ja työvoimakustannukset

Verot ja sosiaalivakuutusmaksut muodostavat työvoimakustannusten ja käteen jäävän nettopalkan väliin kiilan, jonka ajatellaan yleisesti aiheuttavan rakenteellista työttömyyttä. Tätä vaikutusta hämmäntää jonkin verran se, että julkisen talouden kasvu (budjettitasapainon vallitessa) lisää kansantalouden kokonaiskysyntää. Verotuksen sopivaa tasoa ja julkisen sektorin optimikokoa on vaikea määritellä. Saksan sosialidemokraattisvetoinen hallitus ei mitä ilmeisimmin halua suurta muutosta nykyiseen, kun taas oppositio ja monet talousoppineet (esim. OECD 2003) pitävät verojen tuntuvaa alentamista välttämättömänä.

Työvoimakustannukset eivät ole heikentäneet Saksan kansainvälistä kilpailukykyä.

Kuviossa 3 on arvio teollisuuden työntekijän keskimääräisistä työvoimakustannusten tasosta ja niiden jakautumisesta nettopalkkaan, työntekijän maksamiin veroihin ja työnantajamaksuihin. Huolimatta Saksan korkeista veroista ja työnantajamaksuista teollisuuden työvoimakustannukset jäivät v. 2001 kuitenkin USA:n tason alapuolelle. Työvoimakustannukset näyttävätkin lopulta sopeutuvan tuottavuutta vastaavalle tasolle. Saksan viime vuosina jyrkästi kasvanut kauppataaseen ylijäämä kertoo osaltaan, että teollisuuden kustannus-

taso suhteessa tuottavuuteen on pysynyt kurissa.

Kuvion 4 avulla voidaan analysoida, miten verot vaikuttavat työvoiman kysyntään ja työllisyyteen. Yksinkertaisuuden vuoksi oletetaan, että työvoiman tarjontakäyrä S on pystysuora eikä jousta palkan mukaan. Usein ajatellaan, että ammattiliittojen palkkavaatimukset koskevat nettopalkkaa. Tuolloin veron tai sosiaalivakuutusmaksun korotus nostaa työvoimakustannuksia mutta nettopalkka pysyy ennallaan. Tämä siirtää kuviossa 4 työvoiman kysyntäkäyrän D vasemmalle asemaan D'. Veron tai maksun korotus vähentää työllisyyden tasolta E1 tasolle E2, ja samalla työttömyys kasvaa.

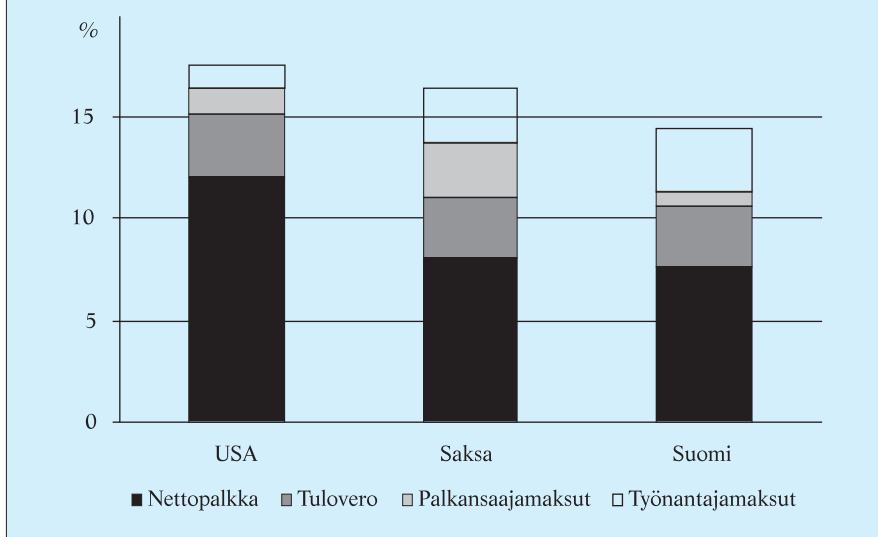
Yleensä työvoimakustannukset kuitenkin nousevat suhteellisesti vähem-

Taulukko 2. Työllisyys Saksassa v. 2001.

	Työllisen keskimääräiset työtunnit	Työllisyysaste (työlliset/väestö, 15–64-vuotiaat)
Saksa	1 467	65,9
USA	1 821	73,1
Suomi	1 694	67,7
Ruotsi	1 603	75,3
Ranska	1 532	62,0
Iso-Britannia	1 711	71,3

Lähde: OECD Employment Outlook, 2001.

Kuvio 3. Työvoimakustannukset 2002, keskimääräinen teollisuuden työntekijä.²

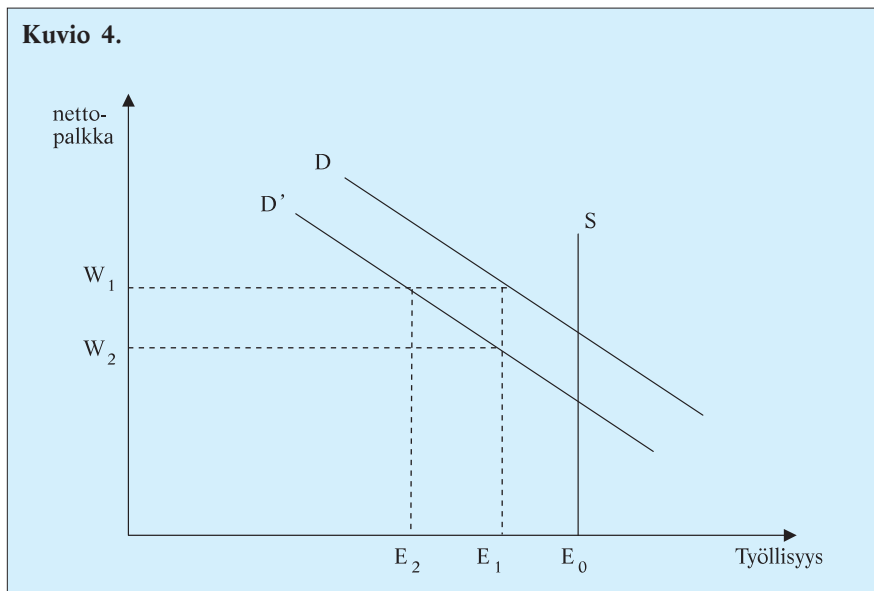

män kuin verot ja maksut (Koskela 2002). Bell, Jones ja Thomas (2003) saivat (Englannin aineistolla) tuloksen, jonka mukaan sosiaalivakuutusmaksujen nousu vähentää nettopalkkaa siinä määrin, että työvoimakustannukset pysyvät ennallaan eikä mitään työllisyyden heikentymistä tapahdu. Näin voi käydä, jos työntekijät ottavat palkkavaatimuksissaan huomioon myös sen, että verojen tai sosiaalivakuutusmaksujen aleneminen vähentää heidän saamiaan etuja julkiselta sektorilta, tai sen vuoksi, että työntekijät saavat jonkinlaisen signaalin työvoiman kysynnän heikentymisestä, mikä hillitsee

² Euromääräiset luvut on muunnettu kurssilla (euro/dollari) 0,946. USA:n palkkaluvun tilastolähteenä on Bureau of Labour Statistics ja itse luku on tammi- ja joulukuun keskiarvo. Saksan luvun tilastolähde on Statistisches Bundesamt Deutschland. Suomen luvun tilastolähde on Tilastokeskus. Luku kuvaa koko teollisuuden säännöllisen työajan ansiota vuoden 2002 2. neljänneksellä. Tiedot keski-vertotuotantotyöntekijän työvoimakustannusten verorakenteesta ovat vuodelta 2000. Tilastolähteenä on OECD Economic Outlook, June /2001 (OECD, Taxing wages).

heidän palkkavaatimuksiaan. Kuviossa 4 nettopalkka laskisi tasolle w_2 eikä työllisyys heikentyisi. Tämä on yksi selitys sille, miksei verojen alentaminen välttämättä lisää työllisyyttä tehokkaasti.³ Edellä kuvattu palkkavaatimusta hillitsevä vaikutus voi syntyä helpommin silloin, kun palkoista sovitaan keskitetysti (Summers & Gruber & Vergara 1993).

Kuvio 4.

Ehkä tämä epäselvyys siitä, miten verokiila lopulta vaikuttaa työvoimakustannuksiin ja sitä kautta työn kysyntään ja työllisyyteen, on osaltaan ollut murentamassa verotuksen alentamisvaatimusten suosiota Saksassakin. Keskustelussa on sitä paitsi korostunut huoli työvoiman tarjonnasta ja siten myös siitä, etteivät työttömät ole halukkaita etsimään aktiivisesti työtä. Niinpä verotuksen alentamisen sijaan nykyjärjestelmän kritiikki on kiinnittänyt huomion Saksan työttömyyskorvausjärjestelmään ja työttömien toimentulotasoon.

Työttömyyskorvaukset

Saksassa maksetaan verovapaita työttömyyskorvauksia ja -avustuksia taulukossa 3 kuvatun järjestelmän mukaisesti. Tarveharkintaisen työttömyysavustuksen taso on korkea, jos sitä

³ Daveri ja Tabellini (2000), jotka mitasivat työn verotuksen työllisyysvaikutuksia, saivat tuloksen, jonka mukaan verotuksen kiristämisen vaikutus työllisyyteen on heikko nimenomaan Pohjoismaissa toisin kuin anglosaksisissa maissa ja Manner-Euroopassa.

verrataan Suomen verolliseen työmarkkinatukeen, joka on vain 23 euroa päivässä. Myös rajaton kesto tekee työttömyysavustuksesta hyvin runsaan. Sen sijaan työttömyyspäiväraha on lähellä Suomen ansiosidonnaista päivärahaa eikä juuri ylitä useiden muiden OECD-maiden tasoa (EEAG 2002). Sen saannin ehto ei ole juuri muita OECD-maiden käytäntöä löysempi, ja kestokin on yleensä lyhyempi kuin useassa muussa Euroopan maassa. Työttömyyspäivärahaa voi saada yhtäjaksoisesti kuitenkin jopa 32 kuukautta, jos henkilö on vähintään 57-vuotias ja jos työsuhde on kestänyt ainakin 7 vuotta ja työttömyysvakuutusmaksua on suoritettu ainakin 64 kuukaudelta. Jos henkilö on esimerkiksi alle 45-vuotias ja työsuhde on kestänyt yli 7 vuotta, etua saa enimillään 12 kuukautta.

Tarjotusta työstä kieltäytymisestä seuraavat rangaistukset eivät Saksassa ole kansainvälisen vertailun perusteella tavanomaista lievempiä (EEAG 2002). Työttömän velvollisuus ottaa vastaan tarjottua työtä toisella paikkakunnalla on Saksassa kuitenkin löysempi kuin esimerkiksi Suomessa, jossa kokoaikaisesta työstä toisella paikkakunnalla voi kieltäytyä vain poikkeustapauksissa. OECD:n (2003) mielestä tarjotun työn vastaanottamiseen liittyviä velvoitteita tulisi Saksassa tiukentaa ja näiden velvoitteiden rikkomisesta aiheu-

tuvia rangaistuksia tulisi suurentaa. Todisteita työnhaun aktiivisuudesta tulisi myös vaatia nykyistä enemmän. Nämä vaatimukset ovat osin reaktiota saksalaiseen käytäntöön, jossa niihin työnhakijoihin, jotka ovat sopineet viranomaisten kanssa työnhakuohjelmasta, kohdistuu muita ankarammat velvoitteet myös työnhaun osalta.

Henkilöt, jotka eivät ole oikeutettuja työttömyyspäivärahaan tai -avustukseen, voivat saada sosiaaliapua. OECD:n (1999) vertailun mukaan yksinäisen sosiaaliavustuksen saajan tulotaso oli Saksassa vuonna 1997 noin 54 % keskivertotyöntekijän tulotasosta, alempi kuin Suomessa. Kahden lapsen huoltajalla vastaava luku oli 52 %. EU-alueella vain Espanjassa ja Ranskassa lapsiperheen sosiaaliapu oli pienempää kuin Saksassa. Entisen Itä-Saksan alueella, jossa työttömyysaste on selvästi korkeampi kuin läntisessä Saksassa, työttömyysavustusten merkitys työttömien toimeentulon lähteenä on selvästi suurempi kuin läntisessä Saksassa.

Yhdeksi ratkaisuksi Saksan työttömyysongelmaan on tarjottu järjestelmää, jossa työllisyystuki olisi pääosin pieniin tuloihin kohdistettua palkkatukea eikä suoraa työttömyystukea kuten nykyisin. Tällöin pienituloisen voi saada palkkatukea enemmän kuin maksaa veroa. Esimerkiksi EEAG (2002 ja 2003) suosittaa tällaista jär-

jestelmää, jollainen on käytössä USA:ssa. Vanhaa systeemiä pidetään puutteellisena, koska sen nähdään vain lievittävän työttömyyden vaikutuksia. Sen taustalla olevaa ajatusmallia kritisoidaan siitä, että se pitää työttömyyttä annettuna.

Kuviossa 5 selvitetään työllistävän palkkatuen vaikutuksia. Olkoon w_2 (vaikeasti työllistyvän) palkkataso, jota vastaava työvoiman kysyntä D ja tarjonta S ovat tasapainossa. Olkoon w_1 palkanormi, jonka alle työllisen palkan ei sallita menevän. Jos työlliselle maksetaan esimerkiksi verotukena palkanormin ja markkinapalkan välinen erotus, yhteiskunnan työllisyystuen määrä on alue ACFE. Sen sijaan järjestelmässä, jossa työttömyystuen normeeraama reservaatiopalkka (palkkaminimi, jolla työntekijä suostuu työskentelemään) nostaa markkinapalkan tasolle w_1 , yhteiskunnan kustannus (työttömyyskorvaukset) on alue BCHG.

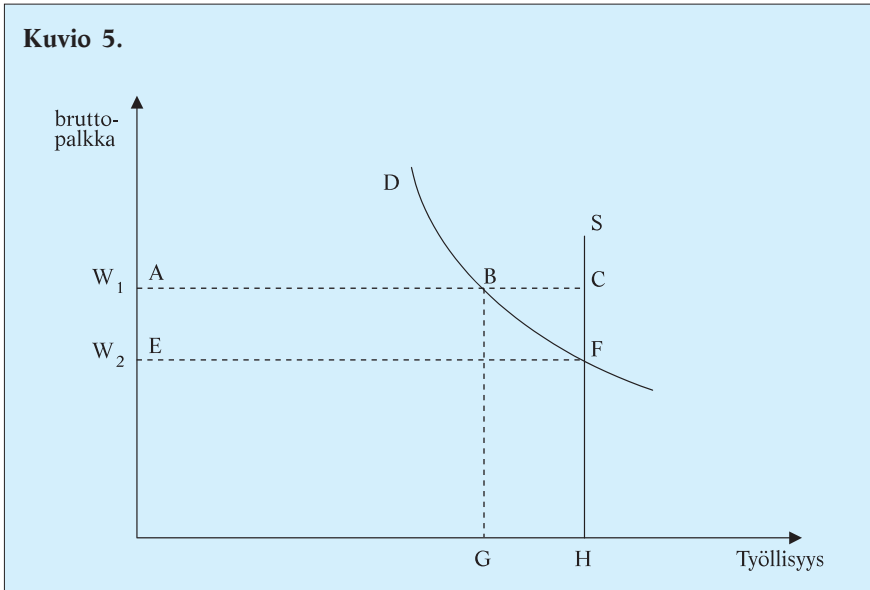
Palkkatuen ongelmana on se, että jo melko tavanomaiset ”tyypit” ovat alttiina tulemaan työttömiksi. Tämä tekee työllistävän tuen määrästä suuren. (Tuolloin pisteiden A ja C välinen etäisyys kuviossa 5 on suuri.) Toinen ongelma on se, että palkanormin ja markkinapalkan erotuksen suureneminen kasvattaa tässä järjestelmässä yhteiskunnan tukea enemmän kuin työttömyyskorvausjärjestelmässä. Tämä aikaansaa paineita alentaa palkanormia, siis työllisen vähimmäistoimeentulon tasoa.

Pienipalkkaisten toimeentulo jää helposti pieneksi senkin vuoksi, että palkkatuen kannustavuus edellyttää kokonaistulojen nousevan markkinapalkan mukaan. Niinpä alimpien markkinapalkkojen täytyy olla hyvin pieniä (EEAG 2002). Mutta tavoitellussa järjestelmässä myös työttömän ansiotason täytyy olla nykyistä matalampi, koska kaikkien työllisten – myös palkkatuetujen – tulotason täytyy olla sitä selvästi suurempi. Tämä edellyttää Bertholdin ja Fehnin (2003) mukaan Saksassa sosiaaliavun laskemista noin 75 prosenttiin nykyisestä tasosta, joka on

Taulukko 3. Saksan työttömyyskorvausjärjestelmä.

	Soveltumisala	Saannin ehto	Korvausprosentti	Kesto
Työttömyysvakuutuksen mukainen päiväraha	Kaikki palkan-saajat	12 kk:n työssä-olo (ja vakuutusmaksut) viimeisen 3 vuoden aikana	Yksinäinen 60 % ja huoltaja 67 % viimeisen 52 viikon keskimääräisistä nettoansioista	6–32 kuukautta, suhteessa työssäoloon ja etuuden saajan ikään
Työttömyysavustus	Kaikki palkan-saajat	On saanut työttömyyspäivärahaa viimeisen vuoden aikana	Lasten huoltajalle 57 % ja yksinäiselle 53 % nettoansioista	Rajaton

Kuvio 5.

yksinäisen kohdalla lähellä Suomen tasoa ja perheellisen kohdalla selvästi sitä alempi.

Toisaalta on korostettu (EEAG 2003), että sosiaaliavun taso määrää pitkälti reservaatiopalkan ja vaikuttaa siten myös markkinapalkkoihin. Niinpä sosiaaliavun leikkaamista kannatetaan myös sen vuoksi, että erityisesti matalat palkat alenisivat nykyisestä ja työn kysyntä siten kasvaisi. USA:ssa ja Iso-Britanniassa, joissa työllisyystuen painopiste on työllisten palkkatuessa, tulonjako on kansainvälisesti katsoen epätasainen (taulukko 4).

Näyttää siltä, että juuri edellä mainituista syistä ei palkkaeroja pyritäkään tasaamaan tulonsiirroilla.

Useimmissa Euroopan maissa, joissa on saavutettu verraten matala työttömyden taso, ei kuitenkaan ole tarvinnut alentaa reservaatiopalkkaa heikentämällä työttömyystukea ja sosiaaliapua. Monissa maissa työllistämistukea suunnataan vain rajoitetulle kohderyhmälle kuten niille, jotka ovat aiemmin olleet työttömänä. (Tämä pienentää työllistämistuen kokonaiskustannuksia kuviossa 5 lyhentämällä pis-

teen A etäisyyttä pisteestä C.) Aktiiviseen työllisyyspolitiikkaan, jota on käytetty muun muassa Ruotsissa, Tanskassa ja Hollannissa, sisältyy usein työvoiman koulutusta ja kuntoutusta, mikä parantaa työvoiman laatua ja siirtää kysyntäkäyrää oikealle kuviossa 5 lisäten työllisyyttä annetulla palkkatasolla. Toki useimmissa Euroopan maissa on viime vuosina alennettu palkkaveroja tai sosiaalivakuutusmaksuja, kun on haluttu edistää työllisyyttä. Tämä verotuki on usein kohdistettu pieniin palkkoihin, mutta silloinkin tuen kokonaiskustannukset saattavat

nousta varsin suuriksi kuten Hollannin kokemukset sosiaalivakuutusmaksujen alentamisesta pienten palkkojen osalta osoittavat.

Työsuhdeturva ja irtisanomiskustannukset

Työntekijöiden irtisanomiskustannukset nousivat Saksassa jo 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa (Caballero & Ham-mour 1997). Tällä hetkellä irtisanomisia koskevaa lainsäädäntöä ja sen

Edellyttääkö työllisyyden kohottamisen sosiaaliturvan ja palkkojen leikkauksia?

perusteella langetettuja irtisanomiskorvauksia voidaan pitää OECD-maiden keskinäisen vertailun perusteella ankarina yrityksille (OECD 2003). Tunnetusti työntekijän kannalta hyvä irtisanomissuoja kannustaa investoimaan inhimilliseen pääomaan, ja näin sillä on muitakin positiivisia hyvinvointivaikutuksia kuin työntekijän epävarmuuden vähentäminen. Kuitenkin sen vaikutuksesta työvoimakustannukset kasvavat ja yritysten halu palkata uusia työntekijöitä heikkenee, minkä vuoksi esimerkiksi Berthold ja Fehn (2003) pitävät tärkeänä työntekijöiden työsuhdeturvan heikentämistä työllisyyden edistämiseksi.

Hallitus päätti heikentää työttömyysturvaa – mutta varovaisesti

Saksan hallitus on joutunut kovaan paineeseen piintyneen työttömyyden ja lähes pysähtyneen talouskasvun vuoksi. Näyttää siltä, että valmiuksia olisi tehdä maan työttömyyskorvausjärjestelmään ja työllisten irtisanomissuojaan lähinnä sellaisia muutoksia, jotka poistaisivat ainakin selvät ylilyönnit verrattuna eurooppalaiseen käytäntöön. Niinpä Saksassa ollaan suuntautumas-pienten askelten politiikkaan, jossa vältetään työttömyystuen ja sosiaaliavun tuntuva aleneminen.

Hallituksen muutosesitykset perustuvat osin yhteiskunnallisesti laajapohjaisen Harzin komitean esityksiin mm. pienten tulojen verotuen laajentamisesta, työllistyvien työttömien verotuesta, kotitalouspalveluiden verovähennyksistä ja ikääntyneiden työttömien työllistymistuesta. Nämä uudistukset edistävät työllisyyttä osaltaan, mutta ne eivät tule johtamaan pienten palkkojen laajamittaiseen alenemiseen eikä työttömien toimeentulonormin alentumiseen. Komitean esitysten pääpaino oli työvoimahallinnon uudistamisessa. Työvoimatoimistoista halutaan tehdä työllisyystoimistoja, joiden tehostunut toiminta tekisi mahdolliseksi tiukentaa mielekkäällä tavalla työnhakijoiden

velvoitteita mm. ottaa vastaan tarjotua työtä.

Nyttemmin liittovaltion hallitus on päättänyt lyhentää yli 55-vuotiaiden työttömyysvakuutuksen mukaisen korvauksen enimmäiskestoja 16 kuukauteen ja alle 55-vuotiaiden kohdalla 12 kuukauteen. Käytännössä tämä leikkaus ei koske alle 45-vuotiaita, koska heidän kohdalla enimmäiskesto on jo nyt 12 kuukautta. Samoin on päätetty jo tämän vuoden aikana korvata entinen työttömyysavustus uudella tukimuodolla (työttömyysavustus II), jonka taso on sama kuin sosiaaliavulla. Tätä tukea maksetaan työvoimaan kuuluville työttömille, käytännössä niille, jotka olivat aiemmin oikeutettuja työttömyysavustukseen ja osalle niitä, jotka saivat aiemmin sosiaaliapua. Vanha sosiaaliapu jää sellaisten tulottomien tueksi, jotka eivät kuulu työvoimaan.

Sopimusjärjestelmä ja ammattiliitot

Saksassa tehdään vuosittain liittokokoukset ja yleissitovat työehtosopimukset. Käytännössä minimipalkka määräytyy työehtosopimusten perusteella. Ne, jotka esittävät radikaalia työllisyysreformia (EEAG 2002, 2003; OECD 2003) kulmakivenä reservatiopalkkojen alentaminen, esittävät luopumista työehtosopimusten yleissitovuudesta ja siirtymistä yksilöllisen ja työpaikkakohtaisen sopimisen suuntaan. Tällä tavoin voitaisiin poistaa palkkojen minimirajat.

Usein on esitetty, että korporatiivinen sopimusmalli jäykistää palkkoja myös muilla tavoin. Tämä vaikutus on kuitenkin heikko. Niinpä itse palkkahajonta on esimerkiksi Suomessa ja Saksassa lähes yhtä suuri kuin USA:ssa, jossa palkoista sovitaan yksilöllisesti (taulukko 4). Ammattiliitto-

Saksassa ei synny ammattiliittojen välistä koordinaatiota eikä keskitettyjä työehtoseopimuksia.

Taulukko 4. Tulonjako eräissä OECD-maissa 1990-luvun puolivälissä.

	Gini-kerroin			Köyhyysaste (tulot OECD-kulutusyksikköä kohden alle 50 % mediaanitulosta)		
	Ennen tulonsiirtoja	Tulonsiirtojen jälkeen	Vähennyskerroin, %	Ennen tulonsiirtoja	Tulonsiirtojen jälkeen	Vähennyskerroin, %
Suomi	48	23	55	33	4	88
Ruotsi	48	22	57	36	4	92
Norja	43	24	47	27	4	85
Alankomaat	54	28	50	30	7	77
Ranska	56	29	46	39	8	79
Saksa	48	30	45	29	7	76
Iso-Britannia	60	35	43	38	12	66
Kanada	46	29	39	29	11	66
USA	50	38	28	29	18	38

Lähde: Talousneuvoston työryhmäraportti (2001).

jen vaikutusvaltaa halutaan vähentää ilmeisesti myös sen vuoksi, että ne vahvistavat työntekijöiden neuvotteluvoimaa ja nostavat siten palkkoja. Ammattiliittojen välisen koordinaation lisääminen tai keskitettyihin kokonaisratkaisuihin siirtyminen ei ole saanut Saksassa merkittävää julkista vastakaikua. Ehkä tämä selittyy siitä, että palkkakoordinaatio, jolla voitaisiin ottaa huomioon monia välillisiä vaikutuksia, lisää palkkamaltilta selvimmin silloin, kun veroja ollaan nostamassa.⁴ Niinpä taas tilanteessa, jossa veroilla kustannettuja etuuksia karsitaan, koordinaation vaikutus voisi olla päinvastainen ja aikaansaada lähinnä nousupainetta palkkoihin.

Sen sijaan on melko hämmästyttävää, että korporatiivista käytäntöä ar-

vostellaan siitä, ettei se sallisi eri palkkausmuotojen joustavaa soveltamista.⁵ Saksan metalliteollisuudessa esimerkiksi on pitkät perinteet erilaisen bonusten ja yksilöllisesti määräytyvien palkanlisien käytöstä. Vaikuttaa siltä, että ne, jotka näkevät ammattiliittojen ja korporatioiden rajoittavan eri palkkausmuotojen laajamittaista soveltamista, kuvittelevat, että varsinkin tulokseen perustuvia kannustimia kannattaisi laajentaa nykyisestä merkittävästi. Usein kuitenkin monet luonnolliset syyt kuten palkkion epävarmuuden aikaansaama riski, vaikeus havaita yksilöllistä työpanos-

⁵ Bertholdin ja Fehnin (2003) argumentointi palkkausjärjestelmän uudistamisesta ontuu myös monilta muilta osin. Kirjoittajien mukaan esimerkiksi yleistyvää jälkifordistinen työympäristö useine tehtävineen edellyttää entistä joustavampaa ja eri tehtävät huomioon ottavaa palkkausta. Tähänkin väitteeseen voidaan suhtautua kriittisesti. Tunnetun mikrotaloustieteen tuloksen mukaan kyseisessä ympäristössä on työnantajan kannalta verraten tavantavomaisessa tilanteessa optimaalista rajoittaa kannustimia ja soveltaa kiinteää palkkausta (ks. esim. Holmström ja P. Milgrom 1991). Syy tähän on se, että jotkut tehtävät ovat kuitenkin ”pehmeitä” ja vai-

⁴ Esimerkiksi Summers, Gruber ja Vergara (1993) ovat todenneet, että keskitetty sopiminen ottaa myös huomioon veroilla kustannettujen etujen vaikutukset työntekijöiden tuloihin, mistä seuraa palkkamaltilta lisääntäessä veroja.

Eero Lehdon mielestä on luonnollista, että Saksassa keskustellaan paljolti samanlaisista talouspoliittisista kysymyksistä kuin Suomessakin, onhan molemmissa maissa korkea työttömyys.

ta ja moninaiset mahdollisuudet käyttää hyväksi puutteelliseen havainnointiin perustuvaa palkkausta – eivätkä niinkään ammattiliitot ja korporatiivinen sopimuskäytäntö – rajoittavat työnantajien halua lisätä tulospalkkauksen osuutta.

Työllisyyttä hyvinvoinnin kustannuksella?

Edellä on käsitelty lähinnä työmarkkinoiden rakenteiden työllisyysvaikutuksia. Tässä nousivat keskeisesti esille eräiden asiantuntijoiden ja CSU:n edel-

keasti kontrolloitavia, minkä vuoksi havaittuun tulokseen perustuva palkkaus kannustaisi juuri näiden – työnantajalle tärkeidenkin – työtehtävien laiminlyöntiin.

lyttämät toimet toimeentulonormin alentamiseksi, mikä tekisi tilaa palkkojen alentumiselle ja rajoittaisi osaltaan pienimpiin palkkoihin kohdistuneen tuen kokonaisarvoa.

Herää kysymys, kannattaako työllisyyttä edistää tällä tavoin. Jokainen askel toimeentulonormin (ja reservaatiopalkkojen) alentamiseksi lisää työllisyyttä mutta vähenevällä teholla, koska vaikeimmin työllistyvät tulevat vuoroon viimeisinä. On myös selvää, että tähän prosessiin liittyvä tulonjaon muutos heikentää hyvinvointia, koska menetetty euro on köyhälle arvokkaampi kuin lisäeuro rikkaalle. Työllistymisen aikaansaamien positiivisten hyvinvointivaikutusten vastapainoksi kuvatussa prosessissa syntyy kasvavia

negatiivisia vaikutuksia, jotka lopulta hallitsevat. Erimielisyydet Saksan kehittämisen suunnasta liittyvät paljolti edellä määritellyn optimin paikantamiseen.

Koulujärjestelmä

OECD:n PISA 2000-selvitys 15-vuotiaiden lukutaidosta sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaamisesta (Väljärvi ym. 2001) sai selville, että äidinkielen oppiminen Saksan kouluissa jää OECD-maiden keskitason alapuolelle. Unicef (2002) arvioi jo tehtyjä kartoituksia⁶, ja sen yhteen kokoavan indikaattorin mukaan Saksassa huonosti osaavia on selvästi enemmän kuin OECD-maissa keskimäärin. Ainoastaan aikuisväestön lukutaitoa mittaa-

vassa SIALS-tutkimuksessa (Linnanmäki ym. 2000) Saksa sijoittuu keskitason yläpuolelle.

Eri maiden menestyminen edellä mainituissa tutkimuksissa viittaa siihen, että niin tulonjako⁷, maan vauraus kuin koulujärjestelmäkin ovat vaikuttaneet. Esimerkiksi Suomessa ja Etelä-Koreassa – kahdessa erityisen hyvin menestyneessä maassa – tulonjako on suhteellisen tasainen ja koulujärjestelmä perustuu julkisten yhtenäiskoulujen hallitsevaan rooliin. USA:n keskiarvo, ja taas heikko menestymisen, kun mittana on huonosti osaavien osuus, kertoo jotain pikemminkin sosiaalisen koheesion puutteesta ja suurista tuloeroista kuin koulujärjestelmästä, joka ei eroa (tai ei eronnut taannoin) paljoakaan esimerkiksi Suomen ja Etelä-Korean järjestelmistä.

Saksan kohdalla huonot tulokset viittaavat selvästi epäonnistuneeseen koulujärjestelmään. Lapset ohjataan jo neljännen luokan jälkeen kolmeen vaihtoehtoiseen ja varsin eritasoiseen kouluun (Hauptschule, Realschule ja Gymnasium). Mitä ilmeisimmin aikainen eriytyminen säilyttää lasten kotitaustojen erojen vaikutuksia voimakkaasti. Tätä taustaa vasten on huomiota, että ne tahot, jotka ovat valmiita uudistamaan Saksan talouden ja yhteiskunnan rakenteita melko radikaalisti ainakin työmarkkinoiden ja sosiaaliavun tason osalta (ks. esim. OECD, 2003), ovat hyvin pidättyviä koulujärjestelmää koskevissa kannanotoissaan.

⁶ Unicef (2002) tukeutui OECD:n PISA 2000-aineistoon ja toiseen mittaukseen (TIMS 1999), jossa arvioitiin 8-luokkalaisten edistymistä matematiikassa ja luonnontieteissä eri maissa.

⁷ Teoreettisessa kirjallisuudessa on osoitettu, että tasainen tulonjako lisää investointeja inhimilliseen pääomaan. Unicef (2002) on tarkastellut maa-aineistoa ja verrannut tulonjakoa huonon osaamisen yleisyyteen eri maissa. Tällainen tarkastelu antaa vain viitteistä kyseisestä relaatiosta. Kuitenkin jo tämä vertailu viittaa positiiviseen korrelaatioon tasaisen tulonjaon sekä tasaisen ja hyvän oppimisen välillä.

Edellä kävi ilmi, että epätasainen tulonjako leimaa koko yhteiskuntaa ja heijastuu myös nuoremman ikäluokan mahdollisuuksiin kouluttautua, ei vain opetukseen käytettyjen resurssien, vaan yleisemminkin perheiden taloustilanteen vuoksi. Tämän vuoksi ohjelma, joka suosittaa esimerkiksi työmarkkinajousten lisäämistä kiinnittämällä huomion vain tulonjaon lyhyen aikavälin (sukupolven sisäisiin) vaikutuksiin, voidaan pitää rajoittuneena. Tämä rajoittuneisuus voi aikaansaada yhteiskuntapolitiikkaan vinouman, jossa annetaan liian suuri paino lyhyen aikavälin kannustimille.

Innovaatiopohjainen kasvu

Uuden talouden ja informaatioteknologian merkitys Saksan taloudelle on jäänyt verraten vähäiseksi. Sekä investoinneilla informaatioteknologiaan että tämän alan tuotteiden valmistuksella on Saksassa vähäisempi merkitys kuin esimerkiksi USA:ssa, Pohjoismaissa ja Itä-Aasian nopeasti kasvavissa maissa (IMF 2001). Tämä on nähty Saksan hitaan kasvuvauhdin yhdeksi syyksi, joskin ICT-alan viime vuosien kriisin vuoksi arviot ovat tässä asiassa tulleet aiempaa varovaisemmiksi. Merkillepantavaa kuitenkin on, että Saksan T&K-investoinnit suhteessa bkt:hen ovat pysyneet OECD-maiden keskitasoa korkeampina. Vuonna 2001 Saksan T&K-intensiteetti oli jo 2,5 prosenttia ja lähes sama kuin USA:n (2,7 %) mutta selvästi Suomen (3,4 %) ja Ruotsin (3,8 %) tason alapuolella.

On sanottu että Euroopan ongelma on nimenomaan yksityisesti rahoitettujen T&K-investointien vähäisyys. Mutta tämäkään ei pidä paikkansa, jos Saksaa verrataan USA:han. Saksassa julkisten T&K-menojen osuus bkt:sta on sama kuin USA:ssa mutta pienempi kuin Suomessa tai Ruotsissa. Tämä kertoo kuitenkin siitä, että Saksassakin pyritään kohtuullisen aktiivisesti paikkamaan niitä aukkoja, joita yksityisten rahoitusmarkkinoiden epätäy-

dellisyys tai yksityisrahoitteisten T&K-menojen riittämättömyys aiheuttaa. Innovaatiopohjaisen kasvun voimistamiseksi on myös esitetty laajakantoisia muutoksia työmarkkinoiden toimintaan ja verotukseen muun muassa yrittäjyyden edistämiseksi. Koska näiden toimien kosketuspinta olisi hyvin laaja, ei niiden tarpeellisuutta voi arvioida yksin teknologiapolitiikan näkökulmasta.

KIRJALLISUUS

Bell, B. & Jones, J. & Thomas, J. (2002), Estimating the Impact of Changes in Employer's National Insurance Contributions on Wages, Prices and Employment, Bank of England Quarterly Bulletin, Winter 2002.

Berthold, N. & Fehn, R. (2002), Unemployment in Germany: Reasons and Remedies, CESifo Working Paper No. 871.

Caballero, R. & Hammour, M. (1997), Jobless Growth: Appropriability, Factor Substitution and Unemployment, NBER Working Paper 6221.

Daveri, F. & Tabellini, G. (2000), Unemployment, Growth and Taxation in Industrial Countries, Economic Policy, 30, 49-88.

Deutsche Bundesbank (2000), Problems of International Comparisons of Growth Caused by Dissimilar Methods of Deflation, With IT Equipment in Germany and United States as a Case in Point, Monthly Report, August.

EEAG (2002), Report on the European Economy, 2002, European Economic Advisory Group at CESifo, Munich.

EEAG (2003), The Second Report of European Economic Advisory Group by CESifo, Munich.

Holmström, B. & Milgrom, P. (1991), Multitask Principal-Agent Analysis: Incentive Contracts, Asset Ownership and Job Design, Journal of Law, Economics and Organization 7 (Special Issue), 24-52.

IMF (2001), World Economic Outlook, October.

Koskela (2002), Labour Taxation and Employment in Trade Union Models: A Partial Survey, teoksessa Towards Higher Employment, toim. Seija Ilmankunnas ja Erkki Koskela, VATT, Helsinki 2002.

Linnankylä, P. & Malin, A. & Sulkuinen, S. & Blomqvist, I. & Virtanen, H.

(2000), Lukutaito työssä ja arjessa, Aikuisten toinen kansainvälinen lukutaitotutkimus Suomessa, tiedote 15.6.2000.

OECD (1999), Benefit Systems and Work Incentives, Paris.

OECD (2003), OECD Economic Surveys – Germany, Volume 2002, Supplement No. 4 – January 2003.

Summers, L. & Gruber, J. & Vergara, R. (1993), Taxation and the Structure of Labor Markets, Quarterly Journal of Economics, CVIII, 385-411.

Unicef (2002), Schools Can Serve to Reduce or Challenge Existing Social Inequality, Innocenti Report Card, Issue No 4, November.

Vanhoudt, P. & Onorante, L. (2001), Measuring Economic Growth and New Economy, EIB Papers, vol. 6, No 1.

Väljjarvi, J. & Linnakylä & Kupari & Reinikainen, P. & Malin, A. & Puhakka, E. (2001), Suomen tulevaisuuden osajat, PISA 2000-tutkimuksen esituloksia, Jyväskylä..

Yhteinen ja uskottava rahapolitiikka johtaa todennäköisesti suomalaistyyppisten yhteiskuntasopimusten poliittisen tilauksen voimistumiseen euro- maissa. Liian alhainen inflaatiotavoite voi kuitenkin olla työllisyyden ja hyvinvoinnin kannalta vahingollinen.

Juhana Vartiainen siirtyi viime syksynä kahdeksi vuodeksi Palkansaajien tutkimuslaitoksesta Ruotsin ay-liikkeen tutkimuslaitokseen.

Euroopan keskuspankin rahapolitiikka ja työmarkkinat¹

Juhana Vartiainen
Fackföreningsrörelsens Institut
för Ekonomisk Forskning
(FIEF), Tukholma

Työmarkkinoiden toiminta on onnistunut Euroopan talous- ja rahaliiton jäsenmaissa keskimäärin huonosti. Työttömyyslukuja nostavat ylöspäin eritoten suuret Emu-maat. Työllisyyden hoito on onnistunut pienissä sopimusyhteiskunnissa paremmin – ainoana surullisena poikkeuksena Suo-

mi. Nämä erot ilmenevät oheisesta taulukosta 1, johon on koottu OECD:n Employment Outlookista vertailukelpoisia lukuja vuodelta 2001. Maat on

¹ Esitelmä Palkansaajien tutkimuslaitoksen seminaarissa "Euroalueen talouspolitiikka valinkauhassa" 24.2.2003.

Taulukko 1. OECD:n standardoidut työttömyysasteet vuonna 2001 eräissä EU-maissa.

Maa	Työttömyysaste 2001
Alankomaat	2,4
Itävalta	3,6
Ruotsi	5,1
Suomi	9,1
Tanska	4,3
<i>Pienten sopimusyhteiskuntien keskiarvo</i>	4,9
Espanja	13,0
Italia	9,5
Ranska	8,6
Saksa	7,9
<i>Suurten euromaiden keskiarvo</i>	9,7

jaettu kahteen ryhmään, “pieniin sopimusyhteiskuntiin” ja “suuriin maihin”. Ensin mainituissa pyritään koordinoimaan palkanmuodostusta jonkinlaisen tulopolitiikan avulla. Suuret maat on valittu kokonsa perusteella, mutta niille on myös tyypillistä heikko kansantalouden tasoinen palkka-koordinaatio.

Vertailun ulkopuolelle jäävät Belgia, Portugali, Kreikka, Luxemburg ja Irlanti, joista neljää ensimmäistä ei parhaalla tahdollakaan voi pitää “sopimusyhteiskuntina”. Irlanti on rajatapaus, jonka luokittelu on vaikeaa. Tanska ja Ruotsi eivät kuulu rahaliittoon, mutta sopeutuminen alhaiseen inflaatioon ja uskottavaan rahapolitiikkaan on ollut niille samanlainen haaste kuin Emu-maillekin. Lisäksi Tanska on sitonut kruununsa arvon euroon, joten sen talouspolitiikkaa rajoittavat lähes samat vaatimukset kuin rahaliiton jäseniäkin.

Palkkasopimusten koordinaatio edelleen hyvästä?

Ensimmäisen aallon rahaliittotutkimuksessa ja Suomen Emu-keskustelussa monet olettivat, että Emu-jäsenyys saattaa suomalaistyyppisen palkka-koordinaation vaikeuksiin. Ehkä yksinkertaisin intuitio tämän käsityksen tueksi seurasi suoraan suositusta Calm-

forsin ja Driffillin (1988) mallista, jossa hyvät lopputulokset saavutetaan joko keskittämisen tai hajauttamisen kautta. Koska suuressa Emu-taloudessa keskittämisvaihtoehtoa ei ole, niin vaihtoehtoiksi jäävät vain “hyvä” hajauttaminen ja “huono” välivaihtoehto, joka samastettiin nyt kansalliseen koordinointiin ikään kuin ajatellen, että kansalliset keskusjärjestöt edustavat suuressa Emu-taloudessa jotakin samantapaista kuin “liitot” eli välitaso Calmfors-Driffill-mallissa.

Tuoreempi tutkimus on kuitenkin muuttanut tämän käsityksen. Kansallisten ammatillisten keskusjärjestöjen samastaminen Calmfors-Driffill-mallin “ammattiliittoihin” ei osoittautunut kovin hyväksi intuitioksi, ja uudemmissa teoreettisissa tarkasteluissa syntyykin yleensä palkkakoordinoinnin siunauksellisuutta korostavia lopputuloksia. Esimerkkinä tällaisesta tarkastelusta on Fabrizio Coricellin, Alex Cukiermanin ja Alberto Dalmazzon (2000) artikkeli, jonka teoreettinen malli on tälle kirjallisuudelle tyypillinen. Siinä keskuspankki voi painottaa inflaatio- ja työllisyystavoitteita niin, että inflaatiotavoitteen suhteellista painoa kutsutaan “konservatiivisuudeksi”. Palkanmuodostus taas voi tapahtua yritys-, ammattiliitto- tai kansallisella tasolla. Rahapolitiikan ja palkanmuodostuksen strateginen vuorovaikutus syntyy sii-

tä, että keskuspankki voi uhata korkojen nostolla, jos palkat kohoavat liikaa.

Mallissa ensinnäkin *työllisyys on sitä korkeampi mitä konservatiivisempi on keskuspankki ja mitä enemmän palkkaneuvotteluja koordinoidaan*. On siis aina hyödyllistä palkata keskuspankkiin inflaatiohaukka ja lisätä palkkaneuvottelujen koordinoitua. Jos sitä vastoin keskuspankki on “leväperäinen” eli vastaa korkeisiin palkankorotuksiin rahapolitiikkaa keventämällä, ammattiliitot todennäköisesti esittävätkin korkeita vaatimuksia, jolloin työllisyys jää alhaiseksi.

Toiseksi *keskuspankin konservatiivisuuden suhteellinen hyöty on suurin silloin, kun palkkaneuvottelujen koordinaatio on keskitasoa*. Tämän voi ymmärtää niin, että aivan kattava keskusjärjestö joka tapauksessa sisältää korkeiden palkkavaatimusten kaikki mahdolliset ulkoisvaikutukset (esimerkiksi työllisyyteen), jolloin keskuspankin erityistä kurituksen uhkaa ei edes tarvita. Jos sitä vastoin palkanmuodostuksen koordinaatio tapahtuu välitasolla (liittotasolla), tämä “koston” mahdollisuus on hyödyllinen palkkavaateiden hillitsijä.

Työttömyyslukujen ristiintaulukointi rahapolitiikan strategian ja neuvottelujen keskittyneisyyden kanssa näyttäisikin tarjoavan empiiristä tukea jälkimmäiselle tulokselle. Kuten Iversen (1999) on osoittanut vuosia 1973–1993 koskevassa vertailussaan, peräänantamaton rahapolitiikka näyttäisi parantavan työllisyyttä erityisesti sellaisissa maissa, joissa palkkaneuvottelujen koordinaatio on vähäistä.

Palkkaneuvottelujen koordinaatio näyttäisi siis hyödylliseltä rahaliitonkin oloissa. Teoriamallien johtopäätökset pitää kuitenkin aina tulkita vain suuntaa antaviksi. Niistä ei ainakaan näytä seuraavan mitään sellaista vahvaa johtopäätöstä, että tulopolitiikasta olisi syytä luopua.

Tälle teoriakirjallisuudelle tyypilliset matemaattiset oletukset tosin tekevät sen johtopäätöksistä ehkä turhankin suosiollisia palkanmuodostuksen koor-

dinaatiolle. Koordinaatio näet tuottaa niissä usein jopa paremman lopputuloksen kuin täysin kilpailulliset työmarkkinat, joilla palkkaneuvottelut käydään yksilötasolla. Tämä on mielestäni epäuskottavaa ja johtuu siitä, että malleissa oletetaan tyypillisesti ns. monopolistinen kilpailu eli että kaikkien yritysten tuotteet ovat erilaisia. On kuitenkin uskottavaa, että aivan hienojakoisimmalla neuvottelutasolla toimii yrityksiä, joiden tuotteet ovat lähes samanlaisia (täydellisiä substitootteja), ja tällöin koordinointi ei voine koskaan olla aidosti parempi kuin täydellinen kilpailu.

Joka tapauksessa rahaliiton aiheuttama muutos palkkaneuvottelujen ja rahapolitiikan väliseen interaktioon on järkevää tulkita niin, että kansallisella tasolla pelote heikkenee eli rahapolitiikka muuttuu myötälävemmäksi, samalla kun konservatiivisuus pikemminkin voimistuu koko euroaluetta ajatellen. Tämän voi tulkita niin, että *pelote on korvattava kansallisella koordinaatiolla*.

Onko koordinointi todennäköistä?

Vaikka koordinointi olisi suotavaa, sitä ei välttämättä kyetä ylläpitämään. Kysymys koordinoinnin tarpeellisuudesta on siis eri asia kuin kysymys sen kannustimista ja eri neuvottelusääntöjen houkuttelevuudesta työmarkkinajärjestöjen näkökulmasta. Toisaalta kuitenkin peliteoreettiset intuitiomme kertovat, että sikäli kuin palkkakoordinointi on hyödyllistä, on todennäköistä, että se myös saavutetaan. Tätä näkemystä tukevat peliteorian monet ns. *Folk-teoreemat*.

Työmarkkinoita ja ammattiliittojen välistä kilpailuasetelmaa voidaan ajatella *toistettuna pelinä*, jossa kukin ammattiliitto voi saavuttaa hetkellistä hyötyä luopumalla palkkamaltista,

mutta kaikille osapuolille olisi pitkällä aikavälillä hyödyllistä, jos kaikki olisivat mukana maltillisessa tulopolitiikassa. Peliteorian Folk-teoreemat sanovat suunnilleen sen, että tällaisessa asetelmassa on yleensä mahdollista päästä suotuisaan lopputulokseen. Tämä edellyttää, että pelaajat eli tässä tapauksessa ammattiliitot kykenevät haivaitsemaan, mitä toiset pelaajat tekevät, ja ne kykenevät tarvittaessa uhkaamaan myös jonkinlaisella "kostolla" sitä, joka lipeää yhteisestä linjasta.

Lipeämisen houkuttelevuutta vähentää se, että jokainen tietää sen johtavan palkkamaltin yleiseen repeämiseen, mistä puolestaan seuraa korkeampi inflaatio, heikompi kilpailukyky ja korkeampi työttömyys.

Palkkakoordinoinnin kannustimia ja rahaliittoa analysoinut norjalainen tutkija Steinar Holden (2001a) tulee juuri tähän lopputulokseen. Hänen artikkelissaan työmarkkinat koostuvat ammattiliitoista, jotka voivat valita joko palkkamaltin tai omien jäsentensä palkkojen suuren korotuksen. Jälkimmäinen vaihtoehto tuo välitöntä hyötyä mutta johtaa palkkamaltin yleiseen romahdukseen. Palkkamalttia voidaan siis ylläpitää ns. alipelitäydellisenä tasapainona toistetus-

sa pelissä. Jos kansallisen tason rahapolitiikka poistuu, palkkamaltin ylläpitäminen helpottuu, koska koordinoimattomasta vaihtoehdosta tulee niin huono. "Kaikki kaikkia vastaan"-peli toimii siis omana pelotteenaan, ja kansallisen rahapoliittisen pelotteen poistuminen muuttaakin siis koordinoinnin kannustimia suosiollisemmiksi.

Holdenin teoria voi kuvata Suomenkin tilannetta. Mielestäni on uskottavaa, että Suomessa yleinen vannominen palkkamaltin ja tulopolitiikan nimiin heijastaa juuri pelkoja siitä, miten huonosti meille kävisikään, jos ajauduttaisiin ammattiliittojen väliseen lyhytnäköiseen palkkakilpailuun.

Alhainen inflaatio ja rahaliittoyhteis-

työ näyttäisivät teoriakirjallisuuden valossa siis tukevan ajatusta, että palkkasopimusten koordinaatiota a) kannattaa jatkaa ja b) tullaan jatkamaan, jos instituutiot sen mahdollistavat. Hie-man kärjistäen voisi sanoa: jos koordinoinnin instituutiot ovat hyvässä kunnossa, niin Emu-jäsenyys onnistuu paremmin. Olisiko tämä yksi selitys yllä olevan taulukon työttömyysluvuille?

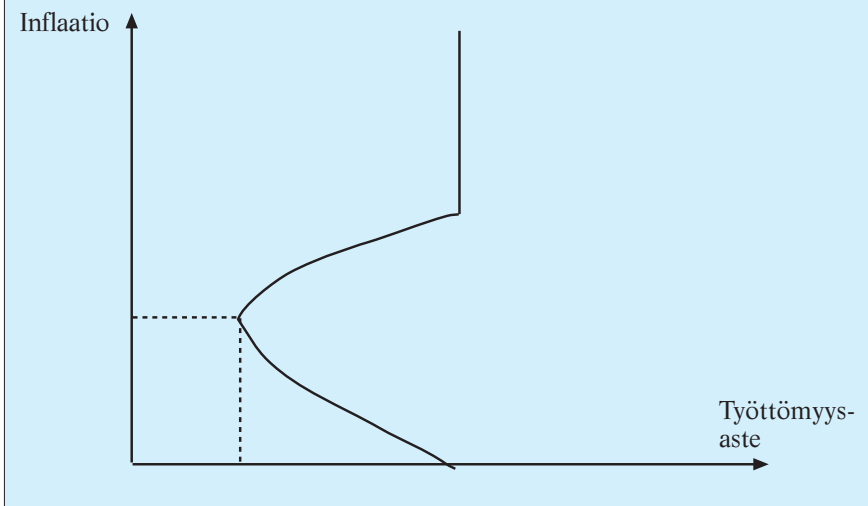
Uusi Phillipsin käyrä

Sekä talouspolitiikan päättäjiä että kansantaloustieteen tutkijoiden parissa hyväksyttiin 1980-luvulla yleisesti ajatus, ettei korkea inflaatio voi taata pysyvästi korkeampaa työllisyyttä. Näin hylättiin (perustellusti) vanha Phillipsin käyrä, jonka mukaan olisi mahdollista valita korkeamman inflaation ja korkeamman työllisyyden välillä. Phillipsin käyrä perustui siihen kyseenalaiseen oletukseen, että korkeaa inflaatiota ylläpitämällä voitaisiin jatkuvasti "hujata" osaa taloudenpitäjistä hyväksymään alhaisemmat reaali-palkat kuin mitä oltaisiin valmiita hyväksymään, jos inflaatio olisi alhainen.

Phillipsin käyrä-ajattelu edellytti siis, etteivät kansalaiset huomaa inflaatiota, mikä on kyseenalainen oletus. Siksi nyt uskotaan ns. pystysuoraan Phillipsin käyrään, jolla rakenteellinen työttömyys on riippumaton inflaatiosta.

On kuitenkin olemassa tuoretta empiiristä ja teoreettista näyttöä siitä, että *liian alhainen*, lähellä nolaa oleva inflaatio voi olla työllisyydelle vahingollinen. Tämän ns. uuden Phillipsin käyrän (kuvio 1) mukaan pystysuora Phillipsin käyrä tarjoaa suunnilleen oikean kuvan taloudesta, kunhan siihen tehdään pieni mutta tärkeä "reunahuomautus": jos inflaatio painetaan liian lähelle nolaa, työllisyys kärsii. Tällä "hyvin alhaisen", esimerkiksi 0 tai 1 prosentin inflaation alueella voikin valita perinteisen Phillipsin käyrän mukainen suhde inflaation ja työttömyyden välillä (Akerlof & Dickens & Perry 2000, Holden 1994 ja 2002, Lund-

Kuvio 1. Uusi Phillipsin käyrä.

borg & Sacklén 2002, Mankiw & Reis 2001).

Teoreettisia selityksiä tälle ilmiölle on haettu kahdelta suunnalta. Osa niistä perustuu oletukseen, että hintoja koskeva tieto ei kulje täydellisen sutjakkaasti, vaikka kaikki taloudenpitäjät olisivatkin rationaalisia (esim. Mankiw & Reis 2001). Toinen, samansuuntainen selitys on, että hintainformaation täydellinen huomioonottaminen on yrityksille kallista. Jos inflaatio on esimerkiksi 2–3 prosenttia, osa yrityksistä toimii sellaisen työhypoteesin varassa, että hinnat eivät muutu. Tällöin pieni inflaatio laskee reaali-palkkoja ja työllisyys kohenee. Jos vanha Phillipsin käyrä perustui siihen, että kaikkia taloudenpitäjiä voidaan “huijata” jatkuvasti ja paljon, uusi Phillipsin käyrä näyttää olet-tavan, että joitakuuta voidaan “huijata ihan pikkuisen” (esim. Akerlof & Dickens & Perry 2000 ja Lundborg & Sacklén 2002). Nämä teoriat eivät välttämättä ole, että yritykset ovat irrationaalisia. Pikemminkin voi ajatella, että hintainformaation tarkka seuraaminen on kallista. Kuvio 1 esittää

EKP näyttää tavoittelevan työllisyyden kannalta liian alhaista inflaatiota.

Lundborgin ja Sacklénin teorian mukaan piirrettyä Phillips-käyrää.

Toinen, mielestäni uskottavampi teoreettinen selitysmalli uudelle Phillipsin käyrälle lähtee työmarkkinoiden sopimuskäytännöistä. Se perustuu siihen, että nimellispalkkojen alentaminen edellyttää yleensä aina neuvotteluja, kun taas palkkojen nostaminen onnistuu yrityksen yksipuolisin toimenpitein. Palkkojen nostaminen edellyttää, että

työntekijät ryhtyvät jonkinlaisiin painostustoimiin, mikä on aina jossain määrin vaivalloista tai kallista. Lisäksi vanha palkkasopimus toimii monissa yrityksissä lähtökohtana ennen kuin uusi sopimus saadaan aikaan. Jos inflaatio on korkea, vanha sopimus

on kuitenkin yleensä irrelevantti, ja uusi sopimus neuvotellaan puhtaalta pöydältä.

Holden (1994, 2002) on tältä pohjalta osoittanut täsmällisesti, että työllisyys on nollainflaation regiimissä alhaisempi kuin hieman korkeamman inflaation maailmassa. Holdenin teoria perustuu siihen, että palkkasopimuksen muuttaminen toisen osapuolen tahtoa vastaan vaatii aina jonkin-

laista uhkaa työsulun tai lakon käynnistämisestä. Tällaisista taistelutoimista syntyy aina kustannuksia, kun taas helpointa olisi jatkaa vanhaa sopimusta. Korkean inflaation aikana vanha sopimus on aina työntekijöille heikko, joten jää työntekijöiden harteille koettaa parantaa sitä. Alhaisen inflaation ja heikon suhdannetilanteen aikana puolestaan yritysten on käynnistettävä palkkojen alentamistoimet. Siksi alhaisen inflaation maailmassa työntekijöiden neuvotteluvoima on työllisyyden kannalta “liiankin hyvä” ja reaali-palkka keskimäärin korkeampi.

Oli uuden Phillipsin käyrän teoreettinen perustelu mikä tahansa, se olisi kyettävä vahvistamaan empiirisesti. Akerlof & Dickens & Perry (2000), Wyplosz (2001) ja Lundborg & Sacklén (2002) ovat kysyneet löytämään empiiristä tukea uudelle Phillipsin käyrälle. Akerlofin ym. mukaan työllisyyden kannalta optimaalinen inflaatiovauhti voisi olla noin 1,5–4 prosenttia, kun taas Wyplosz päätyy lähes 5 %:n tasoon. Lundborg & Sacklén päätyvät välille 2,5–4 %. Tällaiset inflaatiotavoitteet ovat keskimäärin korkeampia kuin mitä EKP tällä hetkellä tavoittelee.²

Jos uusi Phillipsin käyrä on pätevä, siitä seuraa tietysti kiinnostavia johtopäätöksiä EKP:n toiminnan kannalta. Edellyttääkö euroalueen inflaation painaminen 2 %:n alle tarpeettoman suuria työpaikkojen menetyksiä? Kiinnostavaa on sekin, että EKP on tällä hetkellä arvioimassa uudelleen rahapolitiista strategiaansa.

Pidän erityisesti jälkimmäistä sopusperäistä selitystä Phillipsin käyrälle periaatteessa uskottavana. Sen oletaminen ei vaadi uskomaan, että kukaan on epärationaalinen tai että informaatio kulkee hitaasti. Se perustuu vain ajatukseen, että yrityksen ja työn-

² EKP:n tavoite on väli 0–2 %. Rahan kiertonopeutta ja sen määrää koskevista estimaateista ja tavoitteista on päätelty, että EKP:n todellinen piste-estimaattitavoite on 1,5%.

tekijän välisen työsopimuksen olemassaolo merkitsee jotakin aitoa eroa suhteessa sellaiseen tilaan, jossa työsopimusta ei ole olemassa. Toisin ilmaistuna yrityksen nykyinen palkkataso vaikuttaa siihen, mikä on sen ensi vuoden palkkataso, eikä jokaista neuvottelukierrosta käydä puhtaalta pöydältä.

Holdenin alhaisen inflaation kritiikki eli teoria sopimusperäisestä Phillips-käyrästä ontuu ehkä kuitenkin pienten "sopimussyhteiskuntien" kohdalla Holdenin teoriahan perustuu paikallisiin neuvotteluihin. Suomen kaltaisessa taloudessa on kuitenkin aina yritysten *ulkopuolella* sovittu yleiskorotuksesta, joka on vastannut inflaatiota ja tuottavuuden nousua. Inflaation hidastuminen on yksinkertaisesti alentanut yleiskorotuksia vastaavasti, eikä yritystason asetelma siten ole muuttunut inflaation alentuessa. Siksi uskoisin, että "työehtosopimusvetoisen" talouden suhteellinen suorituskyky ei heikkene inflaatiovauhdin alenemisen myötä samalla tavalla kuin teorian mukaan suurissa hajautettujen työmarkkinoiden maissa tapahtuu. Tämäkin saattaisi selittää alussa esittämäni havaintoa, jonka mukaan suuret maat ovat kärsineet inflaation alenemisesta enemmän kuin pienet sopimussyhteiskunnat.

Inflaatio ja työsopimusten muoto

Sopimusperäinen Phillipsin käyrän teoria voi selittää myös Euroopan ja USA:n välistä eroa työmarkkinoiden suorituskyvyssä. Nehän eroavat toisistaan työmarkkinoiden sopimusoikeuden suhteen. USA:ssa kumpikin osapuoli voi irtisanoa työsopimuksen ilman erityisiä perusteita, kun taas Euroopan maissa sopimuksen muuttaminen ja irtisanominen vaativat neuvotteluja ja perusteluja. Siksi USA:n talous kykenee ehkä sopeutumaan paremmin alhaiseen inflaatioon.

Steinar Holden (2001b) on esittänyt kiinnostavan teorian siitä, miten inflaa-

tiovauhdin alentaminen tulee muuttamaan myös Euroopan maiden sopimusmuotoja. Hänen mallissaan yritykset voivat valita, tarjoavatko ne henkilöstölleen kiinteän palkkasopimuksen, jota ei voi irtisanoa, vai sellaisen joustavan palkkasopimuksen, joka on yksipuolisesti irtisanottavissa. Kun työntekijä palkataan, yritys ei tiedä etukäteen, miten hyvin tämä soveltuu työhönsä. Niinpä työntekijän tuottavuus selviää vasta tietyn ajan kuluttua.

Kummassakin sopimustyyppissä on omat etunsa ja haittansa. Kiinteä sopimus tarjoaa paremmat kannustimet koulutusinvestointeihin, kun taas joustava sopimus mahdollistaa irtisanomiset ja lisää siten tehokasta liikkuvuutta (minkä voi tässä mallissa tulkita niin, että se lisää työllisyyttä). Kiinnostavaa on kuitenkin, että *eri sopimustyyppien keskinäinen paremmuus riippuu inflaatiovauhdista*. Hyvin korkea tai hyvin alhainen inflaatio merkitsevät sitä, että joustavat sopimukset ovat yrityksille houkuttelevampia. Korkean inflaation aikana kiinteä sopimus on irrelevantti, koska se jää aina jälkeen tuottavuuden ja hintojen nousun vauhdista. Hyvin matalan inflaation aikana kiinteä sopimus tulee puolestaan yrityksille kalliiksi, koska niiden on vaikea päästä eroon huonoksi osoittautuneesta työsuhteesta. Hyvin matalan ja hyvin korkean inflaation välissä on kuitenkin kohtuullisen inflaation alue, jossa osa yrityksistä (ne joissa koulutuksella on suurempi tuotto) tarjoaa mieluummin kiinteitä sopimuksia. Kun inflaatio painuu lähelle nollaa, tulevat

Juhana Vartiainen katsoo, että Euroopan kokemusten valossa tulopolitiikkaa kannattaa jatkaa.

joustavat sopimukset kuitenkin suhteellisesti houkuttelevammiksi, ja vain sellaiset yritykset, joissa sisäisen koulutuksen tuotto on erityisen korkea, tarjoavat kiinteitä sopimuksia.

Suomenkin työmarkkinoilla viime vuosina tapahtuneet palkkaustapojen ja sopimuskäytäntöjen muutokset heijastavat näitä pyrkimyksiä. Erityisesti tulee mieleen kolme havaintoa. Yhtäältä tulospalkat ovat yleistyneet, ja teollisuudesta tekemäni laskelmat osoittavat, että ne ovat erityisesti toimihenkilöiden kohdalla alaspäin joustava palkkaerä (työntekijöillä ei samaa efektiä juuri näy). Toisaalta määräaikaiset työsuhteet yleistyivät nopeasti 1990-luvulla niin, että niiden piirissä oli vuonna 1997 vajaat 20 prosenttia työvoimasta (Kauhanen 2002). Tämä kertoo samanlaisesta pyrkimyksestä joustavien sopimustyyppien lisäämiseen. Kolman-

tena voi ottaa esille työsopimuslain tuoreen muutoksen, joka mahdollistaa tietyissä oloissa yksipuolisen palkanlennuksen. Suomalaiset työmarkkinat sopeutuvat tähän alhaisen inflaation ja suuremman nimellisjoustavuuden maailmaan niin, että joustavuus kasvaa mutta sopimusjärjestelmä ei muutu dramaattisesti.

Johtopäätöksiä

Läpikäymäni kirjallisuus tukee siis seuraavanlaisia näkemyksiä:

1) Rahapolitiikan uskottava tiukkuus (eli se, että keskuspankki ei kevennä rahapolitiikkaa, jos palkkojen nousuvauhti kiihtyy) on hyödyllistä. Tiukka keskuspankki, joka uhkaa kostaa koroilla ja korkojen kanssa kaikenlaiset palkkavaatimusten ylilyönnit, on paras pelote ammattiyhdistyksille, myös niiden itsensä ja niiden jäsenistön kannalta.

2) Oli keskuspankin tiukkuus mikä tahansa, järjestäytyneillä työmarkkinoilla toimii parhaimmin sellainen palkanmuodostus, jossa koordinointi on voimakasta. Mitä enemmän on koordinoitua, sitä enemmän sisäistetään ulkoisvaikutuksia ja sitä alhaisempi on työttömyys.

3) Vaikka tiukka rahapolitiikka on hyvästä, tiukkuus tarkoittaa uskottavaa peräänantamattomuutta inflaatiotavoitteen ajamisessa eikä sitä, että inflaatiotavoite on mahdollisimman alhainen.

4) Uusi Phillipsin käyrä-kirjallisuus väittää, että sallimalla hieman korkeampi inflaatiotavoite saavutetaan myös parempi työllisyys. Tämä kritiikki on syytä ottaa vakavasti, koska ei ole mitään tutkimuksellista näyttöä siitä, että siirtyminen esimerkiksi 3 prosentin inflaatiotavoitteeseen aiheuttaisi menetyksiä kenellekään.

5) Sekä palkkapolitiikan koordinoimien hyödyllisyys että sopimusperäinen Phillipsin käyrä-teoria tarjoavat periaatteessa perusteluja sille, miksi pienten "sopimusyhteiskuntien" työmarkkinat ovat toimineet paremmin. Palk-

kaneuvottelujen koordinointi on niissä helpompaa, ja työehtosopimusten yleiskorotukset ottavat yleensä huomioon inflaatiotavoitteen muutokset niin, etteivät ne vaikuta yritystason neuvotteluasetelmaan.

Pieni inflaatiotavoitteen löysäminen voisi siis tuoda "ilmaisen lounaan". Monet näyttävät ajattelevan, että keskuspankin "konservatiivisuuden" on merkittävä myös mahdollisimman alhaista inflaatiotavoitetta. On kuitenkin mahdollista ajatella, että inflaatiotavoitteen löysäminen ja finanssipolitiikan kireänä pitäminen olisi tällä hetkellä parasta talouspolitiikkaa euroalueella. Euroalueen politiikassa on ikävän todennäköisenä ilmassa aivan toisenlainenkin suunta, joka tuo mieleen Oskar Lafontaine – ajan keskustelut: finanssipolitiikka on poliittisista syistä herpaantumassa ekspansivisempaan suuntaan, samalla kun EKP:ssa ehkä ajatellaan, että kannustimet rakenteellisiin muutoksiin ovat suuremmat, jos korko pidetään korkealla.

Vaikka koordinointi on suurissa maissa vaikeaa, pyrkimyksistä siihen on kuitenkin paljon näyttöä viime vuosilta. Tämän voi mielestäni myös tulkita yllä esiteltyjen teorioiden tueksi. Viimeisen 5 vuoden aikana on nähty enemmän erilaisia "yhteiskuntasopimuksia" sellaisissakin maissa, joissa tällaisesta ei ole perinteitä. Saksalainen, työelämää hyvin tunteva sosiologi Anke Hassel (2002) on korostanut sitä, miten Euroopassa palkkasopimuksista on tullut suorastaan hallitusten makrotalouseläytöpolitiikan pelikenttä perinteisen työehtosopimustoiminnan ja minimipalkkojen kustannuksella. Tällainen palkkaneuvottelujen politisoituminen on yksi rahaliiton vääjäämätön seuraus, mutta se voi aiheuttaa myös suuria poliittisia ristiriitoja. Suurissa maissa kuten Ranskassa tämä on merkinnyt hallitusvallan taajaa vaihtumista ja lyhytnäköistä kilpalaulantaa julkisen sektorin palkoista sekä eläkkeistä. Joka tapauksessa palkanmuodostus tulee rahaliiton alkuvuosina edelleenkin olemaan useimmissa maissa poliittisen esityslistan kärkipäässä.

KIRJALLISUUS

Akerlof, G.A. & Dickens, W. & Perry, G.L. (1996), *The Macroeconomics of Low Inflation*, Brookings Papers on Economic Activity, 1996:1, 1–59.

Akerlof, G.A. & Dickens, W. & Perry, G.L. (2000), *Near-Rational Wage and Price Setting and the Long Run Phillips Curve*, Brookings Papers on Economic Activity, 2000:1, 1–44.

Calmfors, L. & Driffill, J. (1988), *Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance*, *Economic Policy*, 6, 13–61.

Coricelli, F. & Cukierman, A. & Dalmazzo, A. (2000), *Monetary Institutions, Monopolistic Competition, Unionized Labour Markets and Economic Performance*, Moniste, Tel-Aviv University.

Hassel, A (2002), *A New Going Wage Rate? Co-ordinated Wage Bargaining in Europe*, teoksessa P. Pochet (toim.), *Wage Policy in the Eurozone*, Brussels: OSE.

Holden, S. (1994), *Wage Bargaining and Nominal Rigidities*, *European Economic Review*, 38, 1021–1039.

Holden, S. (2001a), *Monetary Regimes and the Co-ordination of Wage Setting*, Moniste, Department of Economics, University of Oslo.

Holden, S. (2001b), *Does Price Stability Exacerbate Labour Market Rigidities in the EMU? Moniste*, Department of Economics, University of Oslo.

Holden, S. (2002), *The Costs of Price Stability – Downward Nominal Wage Rigidity in Europe*, Moniste, Department of Economics, University of Oslo.

Iversen, T. (1999), *Contested Economic Institutions: The Politics of Macroeconomics and Wage Bargaining in Advanced Democracies*, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

Kauhanen, Merja (2002), *Määräaikaiset työsuhteet ja toimeentulon riskit*, Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 69.

Lundborg, P. & Sacklén, H. (2001), *Is There a Long-Run Unemployment-Inflation Tradeoff in Sweden? FIEF Working Paper No. 173*.

Wyplosz, C. (2001), *Do We Know How Low Inflation Should Be? Moniste*, Graduate Institute for International Studies, Geneva.

Kirjoituksessa kommentoidaan Juhana Vartiaisen edellä julkaistussa artikkelissa esittämiä näkemyksiä kahdesta toisiinsa liittyvästä aihepiiristä: yhteinen rahapolitiikka ja palkkasopimusten koordinointi euroalueella sekä uusi Phillipsin käyrä.

Antti Suvanto on toiminut erilaisissa ekonomistitehtävissä Suomen Pankissa vuodesta 1989 ja on nykyään sen kansantalousosaston päällikkö.

Euroopan keskuspankin rahapolitiikka ja työ- markkinat – kommentti

Antti Suvanto
Osastopäällikkö
Suomen Pankki

Palkkasopimusten koordinointi

Vartiaisen mukaan konservatiivinen keskuspankki luo palkkamalattia sen takia, että se voi uhata korkeammilla koroilla, mikäli palkankorotukset muodostuvat ”ylisuuriksi”. Konservatiivinen keskuspankki ei toisin sanoen myötäile palkkavirheitä.

Kun rahapolitiikka on kansallisen päätöksenteon ulottumattomissa, kansallisten ”palkkavirheiden” myötäily käy mahdottomaksi. Koordinointia tarvitaan, jotta tällaisten ”palkkavirheitä” ei syntyisi, Vartiainen päättelee.

Mutta onko johtopäätös koordinoinnin toivottavuudesta sittenkään aivan validi? Eikö hyödykemarkkinoiden kilpailullisuus riitä uhkaksi? ”Palkka-

virheistä” seuraa työpaikkojen menetyksiä, vaikka palkoista olisi sovittu yritystasolla.

Vartiainen nostaa itsekin tämän kysymyksen esiin pohtiessaan Calmfors-Driffill-hengessä neuvottelutasojen optimaalisuutta. Asiaa käsittelevissä teoreettisissa malleissa nimittäin yritykset toimivat monopolistisen kilpailun oloissa. Kun tätä oletusta lievitetään kilpailullisten markkinoiden suuntaan, niin koordinoitu ratkaisu ei voi olla aitoa markkinaratkaisua parempi. On luultavaa, että integraation ja kaupan avautumisen myötä myös kotimaisten toimialojen tuotteiden korvattavuus muiden maiden vastaavien toimialojen tuotteilla on lisääntynyt. Siksi ylisuurten palkankorotusten kustannusten luulisi tulevan sisäistetyksi ainakin avoimen sektorin toimialojen palkkaneevotteluissa.

Suljetun sektorin toimialojen ja erityisesti julkisen sektorin kohdalla tilanne on toinen. Julkisessa sektorissa ylisuuret palkankorotukset johtavat budjettiongelmien mutteivät inflaatioon eivätkä välttämättä työttömyysriskin kasvuun. Kenties koordinaatiota tarvitaan juuri siksi, että palkkajohtajuus ei pääsisi siirtymään julkiselle sektorille.

Rahaliitto tekee mahdottomaksi myönteillä kansallisia ”palkkavirheitä” rahapolitiikalla. Finanssipolitiikalle tämä mahdollisuus kuitenkin jää. Jos ylisuurten palkankorotusten negatiivisia työllisyysvaikutuksia ryhdytään torjumaan aktiivisella työvoimapolitiikalla, julkisten työpaikkojen lisäämisellä tai muilla keinoin, poistetaan se kurielementti, joka syntyy siitä, että työvoiman kysynnän jousto reaali-palkan suhteen integraation ja kilpailun lisääntymisen myötä nousee.

Käsitellessään työmarkkinoiden kykyä sopeutua Emun vaatimuksiin Vartiainen näyttää suhtautuvan optimistisemmin pieniin maihin kuin suuriin maihin. Hänen mukaansa jälkimmäisissä on ollut ”lyhytnäköistä kilpalaulantaa julkisen sektorin palkoista sekä eläkkeistä”. Jos näin on, se on huono uutinen sekä pienille euromaille että EKP:n rahapolitiikalle.

Uusi Phillipsin käyrä

Inflaation kustannuksista ja hyödyistä on käyty paljon keskustelua. Yhtäältä puhutaan inflaatiosta *hiekkana* talouden rattaissa: inflaatio heikentää hintainformaation laatua, koska suhteellisten hintojen muutokset eivät paljastu helposti (Milton Friedmanin argumentti). Toisaalta taas puhutaan inflaatiosta *öljynä* talouden rattailla: koska hinnat ja palkat ovat jäykempiä alaspäin kuin ylöspäin, suhteellisten hintojen ja palkkojen muutokset eivät pääse toteutumaan, kun yleinen inflaatio on lähellä nollaa. Siksi hintamekanismin toimiminen edellyttää pientä inflaatiota (James Tobinin argumentti).

Tässä ei ole syytä keskustella korkean inflaation kustannuksista: niistä ei liene erimielisyyttä. Mutta mitkä ovat matalan inflaation tai hintavakauden kustannukset tai hyödyt? Vastaus riippuu, mistä näkökulmasta asiaa katsoo.

Matalan inflaation tai hintavakauden oloissa nimelliset jäykkyydet korostuvat. Kun tulevaa inflaatiota ei tarvitse ottaa huomioon, tehdään enemmän ja pidempiä sopimuksia, joissa hinnat asetetaan pitkäksi aikaa ilman indeksilausekkeita.

Hyödykemarkkinoiden puolella nimellisten jäykkyyksien aiheuttamat kustannukset minimoituvat, kun inflaatio on nolla. Tällöin kaikki hintamuutokset ovat suhteellisten hintojen muutoksia.

Kovin alhainen inflaatio voi tuottaa hyvinvointitappioita monella tavalla. Ensimmäisessä artikkelissaan Akerlof, Dickens ja Perry (1996) korostivat nimellispalkkojen jäykkyyttä alaspäin ja deflaation riskiä. Toisessa artikkelissaan (2000) he korostivat epätäydellistä rationaalisuutta. Kun inflaatio on alhainen, sitä ei kannata ottaa missään käyttäytymisessä huomioon. Jos kuitenkin inflaatiota lisätään, niin palkat ja hinnat asetetaan reaalisesti alemmalle tasolle kuin mitä kysyntätilanne edellyttäisi. Alemmat reaali-palkat merkitsevät korkeampaa työllisyyttä. Siitä seuraa alaspäin kalteva osa Phillips-käyrässä lähellä nollainflaation tasoa.

Vartiainen viittaa tutkimuksiin, joissa on päädytty 1,5–5 prosentin inflaatioon tasoon, jolla työttömyys minimoituu. Hajonta on aika suuri. Enemmän evidenssiä tarvittaisiin mm. sen selvittämiseksi, missä määrin tulokset riippuvat siitä, että aiemmin inflaatio-odotukset eivät olleet ankkuroituneet matalalle tasolle ja että mahdollisesti oli olemassa epäuskottavaan rahapolitiikkaan liittyvä inflaatioharha.

EU-maiden kehitys 1990-luvun lopulla antaa toisenlaista evidenssiä. Monelta on jäänyt huomaamatta, että vuosina 1996–2001 euroalueen maiden työllisyyden kasvu oli historiallisesti katsoen nopeaa. Itse asiassa se oli nopeampaa kuin Yhdysvalloissa. Tämä tapahtui käytännöllisesti katsoen hintavakauden oloissa. Olemattomasta inflaatiosta ja nimellispalkkojen maltillisesta kehityksestä ei ollut ainkaan mitään haittaa.

KIRJALLISUUS

Akerlof, G.A. & Dickens, W. & Perry, G.L. (1996), *The Macroeconomics of Low Inflation*, Brookings Papers on Economic Activity, 1996:1, 1–59.

Akerlof, G.A. & Dickens, W. & Perry, G.L. (2000), *Near-Rational Wage and Price Setting and the Long Run Phillips Curve*, Brookings Papers on Economic Activity, 2000:1, 1–44.

Euroalueella
finanssipolitiikkaa
harjoitetaan
kansallisella tasolla.
Pitääkö siihen
puuttua yhteisin
päätöksin, ja jos
niin millä tavalla?

Sixten Korkman on toiminut EU:n ministerineuvostossa talous- ja sosiaalipolitiikan osaston pääjohtajana vuodesta 1995.

Euromaiden finanssipolitiikan yhteensovittaminen¹

Sixten Korkman
Pääjohtaja
EU:n neuvoston pääsihteeristö

Tarkastelen seuraavassa euroalueen finanssipolitiikan päätöksentekojärjestelmään liittyviä keskeisiä kysymyksiä:

- Onko vakaas- ja kasvusopimus (VKS) turha vai tarpeellinen, ja tulisiko sitä kehittää?
- Miten euroalueen finanssipolitiikasta yleisemmin ottaen tulisi päättää; tulisiko euromaiden finanssipolitiikkaa jotenkin sovittaa yhteen?
- Tulisiko euroryhmästä tehdä muodollinen instituutio, euroalueen "Ecofin-neuvosto"?

Taustaa näille kysymyksille ei tarvitse hakea kaukaa. Ensinnäkin EU:n ta-

louskehityksen viimeaikainen heikkous yhdistettynä suureneviin budjettivajeisiin on varmistanut sen, että keskustelu VKS:stä jatkuu vilkkaana. Jotkut pitävät sitä finanssipolitiikan liikkumatilaa rajoittavana ja taloutta kuristavana pakkopaitana, joka joutaisi romkoppaan, kun taas toisille se on vakaudesta tukeva Emun talouspolitiikan

¹ Esitelmä Palkansaajien tutkimuslaitoksen seminaarissa "Euroalueen talouspolitiikka valinkauhassa" 24.2.2003.

Esitetyt käsitykset ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä vastaa EU:n ministerineuvoston kantoja.

kulmakivi. Ero USA:n ja Euroopan finanssipolitiikan välillä on melkoinen ja herättää ihmettelyä.

Toiseksi euro on “raha vailla valtiota”: rahapoliittinen valta on keskitetty ylikansallisen keskuspankin käsiin, kun taas finanssipolitiikasta päätetään kansalliselta pohjalta. Tämä epäsymmetrisyys on aiheuttanut jatkuvaa kummeksuntaa ja keskustelua. Jotkut pelkäävät sen johtavan ajan mittaan kesämättömiin jännitteisiin ja katsovat, että talouspolitiikan yhteensovittamista euroalueella pitää tiivistää ja laajentaa. Toiset katsovat sitä vastoin, että nimenomaan yhteisen rahapolitiikan oloissa on järkevää ja tärkeää pitää muu talouspolitiikka kansallisen päätöksenteon piirissä.

Kolmanneksi EU:n tulevaisuutta pohtivan konventin puitteissa on esitetty, että ministereiden ja EKP:n johdon tärkeäksi keskustelufoorumiksi muodostunut euroryhmä tulisi institutionalisoida. Näin euroryhmä voisi paitsi keskustella myös tehdä muodollisesti sitovia päätöksiä.

VKS – tyhmä vai tarpeellinen?

EU:n finanssipolitiikasta käydyin keskustelun ykkösaihe on epäilemättä VKS, joka (hieman yksinkertaistaen):

1. täsmentää sitä EU:n peruskirjan juridista menettelyä, joka tähtää “liiallisten” budjettivajeiden välttämiseen; ja

2. ilmaisee jäsenmaiden poliittisen sitoutumisen siihen, että julkisen sektorin rahoitusasema keskipitkällä aikavälillä (yli suhdannekierron) on tasapainossa tai ylijäämäinen.

VKS pyrkii jäsenmaiden budjettikurin vahvistamiseen. Taustalla oleva näkemys on, että jäsenmaiden finanssipolitiikalla on taipumusta löysyyteen ja julkisen sektorin velkaantumiseen - eritoten rahaliiton oloissa, kun yhteinen korkotaso ja valuuttakurssi eivät rea-

goi maakohtaiseen kehitykseen. Emu antaa turvaa finanssimarkkinoiden rajuja reaktioita vastaan mutta saattaa houkutella rahaliiton yhteisen edun sivuuttavaan “vapaamatkustajakäyttämiseen”. Näin finanssipolitiikka Emussa muodostuisi liian löysäksi ja rahapolitiikka sen vastapainona epäsuotavan kireäksi.

Ongelma saa lisäulottuvuuden, jos markkinoilla ajatellaan, että finanssikriisin pelko rajoittaa Euroopan keskuspankin (EKP) valmiutta tarvittaessa nostaa korkotaso. Tällöin finanssipolitiittisen kurinalaisuuden puute voisi murentaa vakaan hintakehityksen uskottavuuden.

Toisen ja edellistä täydentävän näkemyksen mukaan poliitikoilla on taipumusta lyhytjänteisyyteen ja liiallisiin budjettialijäämiin, velasta kärsivät tulevat sukupolvet kun

ovat aliedustettuina vaaleissa. Hallituksissa on tyypillisesti se tilanne, että yksi ministeri (valtiovarainministeri) pyrkii pitämään menoja aisoissa (joskus pääministerin tuella), kun taas muut 15–25 ministeriä pyrkivät maksimoimaan ministeriöittensä määrärahoja. VKS on yhteisötason kädenojennus niukkuutta jakavalle valtiovarainministerille.

VKS:ään kohdistetun kritiikin ydin on, että se on huonosti muotoiltu ja “kameralistinen” säännösvyhti, joka rajoittaa kohtuuttomasti finanssipolitiikan mahdollisuuksia tasata talouskehitystä. VKS:ään viitaten on viime aikoina esitetty, että mm. Saksan ja Ranskan pitäisi harjoittaa rajoitettavaa finanssipolitiikkaa taantumasta ja kasvavasta työttömyydestä huolimatta. Tämä voi tuntua hölmöltä. Samalla USA harjoittaa merkittävän elvyttävää finanssipolitiikkaa heikkenevistä budjetinäkymistä piittaamatta.

VKS:ää ei tietenkään voi syyttää siitä, että taantumassa hallitus joutuu hankalaan “suo siellä, vetelä täällä”-valintatilanteeseen. Mutta jos rahoitusjäämä jo ennestään on VKS:n mukaisen “li-

allisen budjettialijäämän” (3 % BKT:sta) tuntumassa, saattaa hallitus verokertymiä vähentävässä taantumassa joutua kiristämään finanssipolitiikkaansa (liiallisen budjettivajeen välttämiseksi) sillä seurauksella, että BKT supistuu enemmän kuin jos finanssipolitiikka olisi pidetty ennallaan (vrt. oheinen laatikko). Tällaista myötäsyyllistä politiikkaa on Keynesistä alkaen pidetty epäsuotavana. Pikemminkin on peräänkuulutettu vastasyklisiä finanssipolitiikkaa talouden vakauttamiseksi.

Ekonomistien enemmistö lienee nykyään sitä mieltä, että finanssipolitiikan tulisi pääsääntöisesti olla vakaata ja salia automaattisten vakauttajien toimia. Elvyttävää finanssipolitiikkaa pidetään suositeltavan vain, jos taantuma on erityisen syvä ja budjettitasapaino vähintäänkin kohtuullinen. Vastaavasti rajoitettavia finanssipolitiittisia toimia voi taantumassa perustella vain, jos ne ovat tarpeen vaarallisen velkakierteen taittamiseksi. Tätä ehtoa ei ole helppo määrittää; sitä ei voi pelkistää (VKS:n korostamaksi) vaatimukseksi, että budjettivaje alittaa 3 %:n rajan. Ei voi kieltää, että VKS:n vaatimukset voivat odottamattoman taantumalla tulla hankalia.

Näistä syistä on esitetty, että VKS:n tulisi asettaa katto suhdannekorjatulle budjettialijäämälle pikemminkin kuin tosiasialliselle alijäämälle. Vastaavasti finanssipolitiikan tavoitteellinen ura kohti keskipitkän aikavälin tasapainoa tulisi määrittää suhdannekorjatulla tavalla (kuten nyt paljolti jo tapahtuu). Tällöin odottamaton aktiviteetin heikkeneminen ei aiheuttaisi paineita finanssipolitiikan kiristämiseen. Lisäksi julkisen sektorin rahoituksen kestävyyttä arvioitaessa tulisi asettaa suurempi paino velan tasolle ja trendille kuin kuloisellekin budjettialijäämälle.

Markkinoiden ja tiedotusvälineiden edustajat vetävät vilkkaasta kritiikistä usein sen johtopäätöksen, että VKS on sekä “tyhmä” (ristiriidassa järkevän talouspolitiittisen ajattelun kanssa) että “kuollut” (vailla uskottavuutta). Kuitenkin EU:n valtiovarainministerit pitävät VKS:ää tärkeänä ja antavat suur-

”EU:n valtiovarainministerit pitävät vakaas- ja kasvusopimusta tärkeänä ja antavat suurta painoa sen asianmukaiselle soveltamiselle.”

ta painoa sen asianmukaiselle soveltamiselle. Miksi? Vastausta voi nähdäkseni hakea seuraavista näkökohdista:

– Rahaliiton toiminnan kannalta on olennaista, että vallitsee luottamusta

jäsenmaiden julkisen sektorin rahoituksen kestävyteen. Takeita tälle voi Euroopan integraation nykyvaiheessa hakea parhaiten (tai ainoastaan) sopimalla yhteisötasolla kaikkia sitovis-

ta pelisäännöistä tai menettelytavoista.

– Mitkään yhteisötason säännöt eivät voi toimia hyvin, elleivät jäsenmaat käyttäydy pääosin sääntöjen edellyttämällä tavalla. VKS tähtää siihen, että jäsenmaat olosuhteiden salliessa vahvistavat rahoitusasemiaan siten, että ne voivat taantumien tullen sallia automaattisten vakauttajien toimia (ja mahdollisesti harjoittaa tätä pidemmälle menevää elvytystä). Eräiden jäsenmaiden (esim. Saksa, Ranska, Italia ja Portugali) nyt kokemat ongelmat juontavat paljolti juurensa siitä, että julkisen sektorin rahoitusasemaa ei vahvistettu hyvinä vuosina riittävien puskurien luomiseksi huonoja vuosia varten.

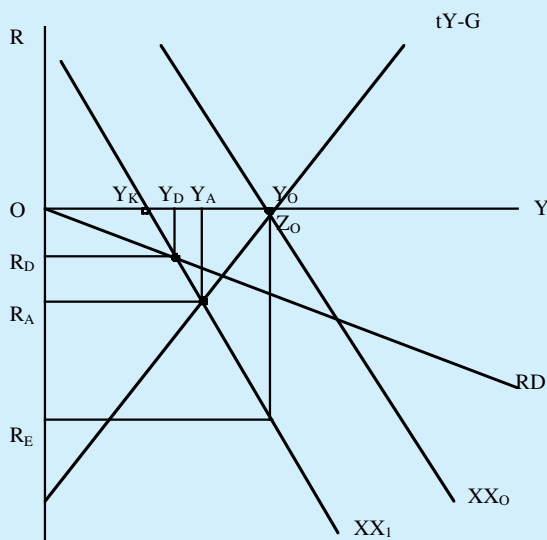
– VKS on, toisin kuin usein väitetään, melko joustava kehikko. Sen puitteissa on runsaasti sijaa käyttää tilannekohtaista harkintaa ja hakea järkevää kompromissia, joka ottaa huomioon niin budjettipolitiikan kurinalaisuuden kuin joustavuuden vaatimuksia. Missään tapauksessa ei ole edellytetty taantumasta piittaamatonta budjettitasapainon äkkikorjaamista. Sen sijaan euroryhmä sopi viime syksynä, että budjettikehityksessään yhteisesti sovitusta tavoitteista jälkeen jääneet maat pyrkisivät vahvistamaan rakenteellista jäämäänsä vähintään 1/2 % BKT:sta vuosittain.

– VKS:ää sovellettaessa on jo jonkin aikaa painotettu suhdannetilanteen huomioon ottamista ja suhdannekorjatun budjettijäämän käsitettä. Edelleen toki pätee, että ”liiallisen” budjettivajeen määrittävä 3 %:n raja lasketaan todellisen rahoitusjäämän perusteella. Tämä on nähtävä sitä taustaa vasten, että suhdannekorjattu jäämä on herkkä potentiaalista tuotantoa koskeville oletuksille ja siksi helpommin manipuloitavissa kuin kansantalouden tilinpidon mukainen budjettikäsike.

– VKS ottaa huomioon myös julkisen sektorin velan ja rahoituksen kestävyden merkityksen. On totta, että tämä kriteeri sai varsin pienen painon Emun alkuvaiheessa. Viime aikoina julkisen velan kestävyttä on korostettu paljon selvemmin, ja näin voidaan tehdä jatkossakin VKS:n sääntöjä muuttamatta.

Euromaan finanssipolitiikka taantumassa

Oletetaan oheisessa kuviossa, että veroaste t on annettu ja että finanssipolitiikan päätökset koskevat menojen tasoa. Lähtökohtatilanteessa hallituksen talouspoliittisia valintamahdollisuuksia kuvaa suora XX_0 , joka antaa ne BKT:n (Y) ja budjettijäämän (R) yhdistelmät, jotka annetuissa oloissa toteutuvat finanssipolitiikan (julkisten menojen määrän G) funktiona. Mitä kireämpää on finanssipolitiikka (mitä suurempi on budjettijäämä R) sitä pienemmäksi jää BKT. Oletetaan, että hallitus valitsee (pisteen Z_0 mukaisen) julkisten menojen määrän G_0 , jolloin BKT:n taso on Y_0 ja budjettijäämä $R = tY_0 - G_0 = R_0 = 0$. Periaatteessa hallitus voisi valita ekspansivisemmän finanssipolitiikan (suuremman G :n) ja sen avulla saavuttaa lyhyellä aikavälillä korkeamman talouden aktiiviteettitason mutta heikomman budjettijäämän kustannuksella, tai hallitus voisi harjoittaa rajoitavampaa finanssipolitiikkaa vahvemman budjetin muodossa mutta talouden aktiiviteetin kustannuksella.

Oletetaan nyt, että viennin ja investointien vähenemisenä ilmenevä taantuma siirtää suoran XX vasemmalle XX_1 :ksi, jolla kutakin BKT:n tasoa vastaa nyt pienempi budjettijäämä. Taantuma pakottaa hallitusta valitsemaan entistä huonompien vaihtoehtojen välillä. Erityisesti hallitus voi pitää

– finanssipolitiikan ennallaan (menotason G_0), jolloin BKT supistuu (tasolle Y_A) ja budjetti heikkenee (tasolle R_A) budjettiautomaatiikan (vähenevien verotulojen) seurauksena; tai

– BKT:n ennallaan (lyhyellä aikavälillä) elvyttävän finanssipolitiikan avulla (lisäämällä menoja), mutta tällöin budjetin heikkeneminen on tuntuvampaa (tasolle R_E); tai

– budjettijäämän ennallaan kiristämällä finanssipolitiikkaa (leikkaamalla menoja), jolloin tuotannon taantuminen kuitenkin voimistuu (tasolle Y_K).

Kuviossa suora RD kuvaa liiallisen alijäämän rajaa (3 % BKT:stä), $R = -0,03Y$. Sen alapuolella sijaitsevat budjettijäämät R_A ja R_E johtaisivat sanktiomenettelyyn, ellei taantuma ole niin vakava, että 3 %:n rajaa ei vaadita. Välttääkseen liiallisen alijäämän menettelyn hallituksen olisi kiristettävä finanssipolitiikkaa vähintään RD -suoran saavuttamiseksi, jolloin BKT alenisi tasolle Y_D ja taantuma syvenisi.

Sekä komissio että tutkijayhteisö ovat esittäneet runsaasti ehdotuksia euroalueen finanssipolitiikan ja VKS:n kehittämiseksi. Jotkut niistä koskevat jäsenmaiden finanssipolitiikan päätöksentekojärjestelmää. On mm. ehdotettu, että päätösvaltaa kansallisella tasolla voitaisiin itsenäisen keskuspankin mallin mukaisesti delegoida asiantuntijoista koostuvalle elimelle. Tällaiseen ratkaisuun liittyy teknisiä ja poliittisia vaikeuksia, mutta EU-tason kannalta mikään ei estä kokeilemasta.

VKS:n osalta ovat useatkin tahot esittäneet, että sallittu budjettialijäämä olisi sitä suurempi mitä pienempi on velan taso. Voin hyvinkin yhtyä siihen käsitykseen, että velan tasolle ja trendille tulisi antaa nykyistä suurempi paino – kuitenkin muistaen että “näkyvät” velkaerät (kuten kattamattomat eläkevastuut) ovat usein merkittävämpiä kuin taseeseen kirjatut erät. Eri asia on, onko tätä ajatusta syytä pyrkiä muotoilemaan tiukasti sitovaksi säännöksi. Tästä yleisemmästä kysymyksestä, sääntöjen ja harkinnan järkevistä suhteista, on monta mieltä.

Omalta osaltani pidän hyvänä EU:n perussopimukseen kirjattua kantaa, joka jättää suhteellisen runsaasti tilaa ministereiden ja neuvoston poliittiselle harkinnalle. Olisi houkuttelevaa ajatella, että talouspolitiikka ja sen ikävät päätökset voitaisiin jättää ammattinsa osaa-vien asiantuntijoiden vastuulle – vähän niin kuin hampaiden korjaaminen ja poistaminen uskotaan hammaslääkärille. Tällainen käsitys on kuitenkin kovin optimistinen olettaessaan, että talouspolitiikan ongelmat voidaan osittaa yhtäältä poliittisiin päätöksiin tavoitteista ja säännöistä ja toisaalta teknisiin ja siksi asiantuntijoille delegoitaviin tehtäviin. Todellisuudessa raja on hämärä, ja talouspolitiikan epäonnistumisia voidaan parhaiten minimoida, jos asiantuntijat ja julkinen keskustelu tukevat demokraattisesti vastuullista päätöksentekoa. Poliittista harkintaa tarvitaan sääntöjä sovellettaessa; hyvä tuomari on yleensä parempi kuin huono laki.

Kaiken kaikkiaan VKS on sääntöihin nojautuva kehikko, joka korostaa jä-

senmaiden vastuuta ja asettaa jäsenmaiden budjettipolitiikalle vain vähän sitovia rajoituksia. VKS ei määritä “oikeaa” tai optimaalista finanssipolitiikkaa – se vain pyrkii rajaamaan pois sellaisen politiikan, joka vaarantaisi rahaliiton perusteita. Todellisuudessa VKS:ää sovelletaan taloudellista ja poliittista harkintaa käyttäen. VKS:n merkitystä ei ole syytä liioitella, mutta voi arvioida, että se on vaikuttanut jäsenmaiden käyttäytymiseen, ja vaikutukset ovat olleet voittopuolisesti myönteisiä. Toki VKS on edelleen “learning by doing”-luontaisen prosessin kohteena. Sääntöjä ei tarvitse kirjoittaa uudelleen, mutta soveltamista voi parantaa.

Euromaiden finanssipolitiikka – onko sitä, pitäisikö olla?

Euroalueella ei ole varsinaisessa mielessä omaa finanssipolitiikkaa. Kukin euromaa harjoittaa finanssipolitiikkaa omista lähtökohdistaan jos kohta sillä rajoituksella, että yhteisesti sovittuja pelisääntöjä tulee kunnioittaa. Euroalueen finanssipolitiikasta ei päättä kukaan, se vain muodostuu kansallisten päätösten summana.

Tämä ei välttämättä ole tyydyttävää. On luontevaa ajatella, että euromaiden talouksien välillä on vahva keskinäinen riippuvuus. Yksittäisen maan hallituksen päätökset vaikuttavat myös naapurimaiden talouskehitykseen. Pelkästään kansalliselta pohjalta tehdyt päätökset ja VKS eivät ota näitä keskinäisiä riippuvuuksia sekä rajat ylittäviä politiikkavaikutuksia huomioon, ja siksi lopputulos ei ole periaatteessa paras mahdollinen.

Edellä sanottu on kaiketi totta, mutta mitä siitä pitäisi päätellä? Peruskirjan mukaan jäsenmaiden tulee toki koordinoida talouspolitiikkaansa neuvostossa talouspolitiikan yleisten suuntaviivojen mukaisesti. Yleiset suuntaviivat eivät kuitenkaan ole sitovia, ja ne ovat käytännössä jääneet jokseenkin hampaattomiksi. Monet ovat sanoneet, että jäsenmaiden finanssipolitiikan ja talouspolitiikan koordinointia pitää vahvistaa,

ja jotkut ovat jopa esittäneet yhteisiä päätöksiä tekevän euroalueen “taloushallituksen” luomista. Mutta kukaan ei ole tehnyt seikkaperäistä esitystä tällaisten ajatusten konkretisoimiseksi. Yksityiskohtaisempi pohdiskelu saattaisi hyvinkin osoittaa tällaisten esitysten olevan varsin hataralla pohjalla. Näin on useastakin syystä:

Ensinnäkin tiedämme hyvin vähän rajat ylittävistä politiikkavaikutuksista, finanssipolitiikan osalta emme välttämättä edes niiden etumerkkiä. Jotkut ilmeisesti ajattelevat niiden olevan positiivisia tarkoittaen, että finanssipoliittinen elvytys yhdessä euromaassa lisää kokonaiskysyntää myös muissa euromaassa. Kansallisessa päätöksenteossa näitä vaikutuksia ei oteta huomioon, ja siksi finanssipolitiikka yhteisötasolla muodostuu taantumana oloissa kireämmäksi kuin mikä olisi toivottavaa ja saavutettavissa finanssipoliittisen yhteistoinnin avulla. Siksi taantumassa pitäisi yhteisötasolla kannustaa kaikkia euromaita elvytykseen sekä itsensä että koko alueen näkökulmasta.

Mutta entä jos yhden euroalueen finanssipoliittinen elvytys vaikuttaakin kielteisesti muiden euromaiden taloudelliseen toimeliaisuuteen esimerkiksi aiheuttamalla paineita rahaliiton korkotasoon ja/tai euron ulkoiseen arvoon? Tässä tapauksessa edellä esitetyt johtopäätökset kääntyvät pääläelle; jälleen on perusteita politiikan yhteensovittamiseen mutta nyt koordinoituun finanssipolitiikan kiristämiseen pikemmin kuin elvytykseen (taantumasta huolimatta). Todellisuudessa tilannetta mutkistaa sekin, että politiikkavaikutukset riippuvat myös tilannekohtaisesti vaihtelevista seikoista kuten taloutta ja politiikkaa koskevista odotuksista ja “luottamuksesta”.

Toinen varteenotettava näkökohta on, että finanssipolitiikan päätöseräinen yhteensovittaminen eurotasolla asettaisi huikeita vaatimuksia useiden osapuolten (hallitukset, virkamieskunta, kansalliset parlamentit, puolueet, eturyhmät) valmiudelle ja halukkuudella käydä runsaasti aikaa vaativia monenkeskisiä neuvotteluja. Koke-

Sixten Korkmanin mielestä euroalue ei tarvitse erillistä Ecofin-neuvostoa, vaan riittäisi, että euromaiden erityispiirteet otettaisiin nykyistä paremmin huomioon nykyisessä Ecofin-neuvostossa.

muksen perusteella voin väittää, että tällaiset hankkeet olisivat tuomittuja epäonnistumaan. Finanssipolitiikan hienosäätö on hankalaa ja kääntyy usein tarkoituksiaan vastaan kansallisella tasolla; monenkeskinen finanssipolitiikan hienosäätö eurotasolla kaatuksi omaan mahdottomuuteensa.

On siis vahvoja käytännön perusteluja sille, että finanssipolitiikasta päätetään kansallisella tasolla. Lisäksi on useita mielenkiintoisia tapauksia, joissa koordinoimille ei ole myöskään periaatteellisia perusteita. Ensinnäkin on mahdollista, että rajat ylittävät politiikkavaikutukset ovat kokonaisuutena ottaen pieniä (esim. jos vaikutukset eri kanavia myöten kumoavat toisiaan). Toiseksi monet jäsenmaat ovat pikemminkin sitä mieltä, ettei päätösperäistä finanssipolitiikkaa yleensä pidä harrastaa vaan tulee tyytyä automatiikan toimimiseen. Kielteinen kanta finanssipoliittiseen ak-

tivismiin ei jätä perusteita sen päätösperäiseen yhteensovittamiseen. Kolmanneksi on luontevaa ajatella, että EKP:n tulee reagoida rahapolitiikalla ns. symmetrisiin shokkeihin eli koko euroalueeseen kohdistuviin häiriöihin. Finanssipolitiikan luonnollinen kohde ovat vuorostaan maakohtaiset häiriöt, jotka luonteestaan johtuen ovat torjuttavissa lähinnä vain kansallisella politiikalla.

Kaiken kaikkiaan Emun makrotalouspolitiikalla on kolme olennaista ainesosaa: kansallinen finanssipolitiikka, VKS ja EKP:n harjoittama yhteisötason rahapolitiikka. On syytä korostaa viimeksi mainitun keskeytystä niin kokonaisuuden kuin myös finanssipolitiikan kannalta. Johtopäätös, jonka mukaan finanssipolitiikkaa tulee harjoittaa kansallisista lähtökohdista (vaikkakin VKS:ää kunnioittaen) on ehdollinen sille oletta-

mukselle, että EKP pyrkii kohtuullisessa määrin euroalueen kokonaiskehityksen vakauttamiseen. Johtopäätös voisi olla toinen, jos oletetaan, että EKP on kovin passiivinen myös tilanteissa, joissa taloudellinen toimeliaisuus erkane huomattavasti normaaliksi katsottavasta kehityksestä.

Euroalueelle oma Ecofin-neuvosto?

EU:n tulevaisuutta pohtivassa konventissa käydään keskustelua euroryhmän mahdollisesta institutionalisoimisesta. Nythän euroryhmä on epävirallinen ryhmä, joka ei voi tehdä muodollisesti sitovia päätöksiä; vain Ecofin-neuvosto voi päättää talouspolitiikan yleisistä suuntaviivoista ja VKS:n soveltamisesta. Komissio on esittänyt perustettavaksi erillisen euroalueen Ecofin-neuvoston.

Muuten EU:n laajentumisen väitetään johtavan kohtuuttomaan tilanteeseen, koska euromaat saattavat silloin olla nykyisen neuvoston vähemmistönä.

Perusteet euroryhmän institutionalisoimiseksi eivät ole kaikilta osin vakuuttavia. Ensinnäkin Emussa EKP päättää rahapolitiikasta ja jäsenmaat itse yleisestä talouspolitiikasta (eräin rajoituksin). Tämä vastuujako jättää vain toissijaisen roolin neuvostolle.

Toiseksi perussopimuksen artikla 122 jo nykyisellään määrittää, että vain euromaille on äänivaltaa päätettäessä eräistä euroalueen kannalta olennaisista kysymyksistä. Ei siis ole pelkoa, että euroalue tulee "ulkopuolisten jyräämäksi".

Kolmanneksi on ilmeistä, että nykyinen epävirallinen euroryhmä täyttää tärkeän tehtävän mahdollistaessaan sen, että ministereillä ja EKP:n johdolla on säännöllisesti tilaisuus käydä luottamuksellisia keskusteluja talouspolitiikan pulmakysymyksistä. Näin välttyään väärinkäsityksiltä ja luodaan edellytyksiä sille, että eri osapuolet päätöksiä tehdessään ymmärtävät niiden merkityksen ja seuraukset muiden osapuolten kannalta.

Kahden Ecofin-neuvoston järjestelmä johtaisi juridis-institutionaalisiin hankaluuksiin ja myös käytännön vaikeuksiin, sillä talouspolitiikan ongelmat eivät jakaudu kovinkaan selkeästi yhtäältä kaikkia EU-maita ja toisaalta vain euroaluetta koskeviin. Siksi voisi olla viisasta hakea ratkaisua, joka ottaa nykyistä paremmin huomioon euroalueen erityispiirteet kaikille yhteisen Ecofin-neuvoston puitteissa. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että pelkästään euromaiden päätettävissä olevien kysymysten joukkoa laajennetaan (tarkistamalla artiklan 122 soveltamisalaa), että euroaluetta koskevia kysymyksiä käsiteltäisiin erillisenä kokonaisuutena Ecofin-neuvoston asialistalla, ja että neuvoston kokouksissa puhetta tältä osin aina johtaisi euroalueen puheenjohtaja. Lisäksi olisi eduksi, ettei euroryhmän puheenjohtajuus olisi rotaation piirissä vaan että puheenjohtaja valittaisiin ministereiden keskuudesta pitemmäksi aikaa, vaikk-

kapa 2–3 vuodeksi. Tämä olisi yksinkertainen keino vahvistaa euroryhmän toiminnan tehokkuutta ja näkyvyyttä.

Komission rooli

Eellä on korostettu jäsenmaiden, EKP:n ja neuvoston roolia muttei juurikaan komission merkitystä. Tämä voi suomalaisittain katsoen tuntua kummalliselta, onhan Suomen kanta johdonmukaisesti ollut se, että komissio on ja sen tulee olla unionin moottori. Jäsenmaiden ja neuvoston roolia painottavaa kantaa puoltavat kuitenkin mm. seuraavat kaksi näkökohtaa:

Ensinnäkin talouspoliittisen vallan jako EU:ssa korostaa jäsenmaiden ja EKP:n roolia ja jättää vain toissijaisen tehtävän neuvostolle ja etenkin komissiolle. Yleisen talouspolitiikan osalta tilanne on toinen kuin sisämarkkinoiden ja kilpailupolitiikan suhteen.

Toiseksi lienee tosiasia, että komissio omaa kansalaisten silmissä neuvostoa heikommin legitimitettä. Tapahtuneesta integraatiosta huolimatta ihmisten tietoisuus, identifioituminen ja solidaarisuus on edelleen vahvasti kansallista. Komissio ja Euroopan parlamentti ovat jääneet kansalaisille melko etäisiksi. On helpompi hyväksyä neuvoston – erityisesti Eurooppa-neuvoston – tekemiä päätöksiä, onhan vallan käyttäjien joukossa tuolloin myös kotimaan politiikasta tuttuja päättäjiä.

Ei kuitenkaan ole syytä asettaa vastakkain neuvostoa ja komissiota ylikansallisen päätöksenteon näkökulmasta. Todellisuudessa komission asemaa voidaan vahvistaa – delegoimalla sille erityisiä kysymyksiä koskevaa valtaa – vain, jos varmistetaan, että yleisistä politiikan suuntaviivoista päättävät jäsenmaat ja neuvosto. Integraation nykyvaiheessa (ja vielä pitkään) EU-tason päätöksenteko ei voi jättää neuvostoa sivuosaan. Neuvoston roolia tulee painavastoin kehittää mm. puheenjohtajainstituutiota uudistamalla. Tämä on välttämätöntä, eikä suinkaan vähiten EU:n laajentuessa sen politiikan jatkuvuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi.

Emun vakaus- ja kasvusopimuksen toteuttamista ei saisi jättää poliittisen harkinnan varaan, vaan se pitäisi automatisoida etukäteen poliittisesti sovittujen sääntöjen mukaan. Lisäksi alhaisen julkisen velan maille tulisi sallia suuremmat alijäämät laskusuhdanteessa.

Euromaiden finanssipolitiikan säännöistä ja yhteensovittamisesta

Erkki Koskela
Professori
Helsingin yliopisto

Kirjoituksessaan Sixten Korkman tuo esiin Emun vakaus- ja kasvusopimuksen (VKS) puolesta esitettyjä perusteita, joihin on helppo yhtyä. Seuraavassa on niistä lyhyt täydentävä luonnehdinta.

1) Ilman finanssipolitiikkaan liittyviä rajoituksia kansallisten finanssipo-

Erkki Koskela on toiminut Helsingin yliopiston kansantaloustieteen, erityisesti finanssiopin professorina vuodesta 1981 lähtien ja on tällä hetkellä mm. yksi Talouden Rakenteiden ja Kasvun (RAKA) tutkimusyksikön vetäjistä.

litiikkojen ja yhteisen rahapolitiikan yhdistelmästä tulee kasvun kannalta huono. Näin sen vuoksi, että rahaliitossa finanssipolitiikan syrjäytysvaikutukset pienentyvät tai poistuvat kokonaan. Tällöin rahaliiton jäsenmaiden kannustin käyttää ekspansiivista finanssipolitiikkaa lisääntyä ja johtaa inflaatiopaineisiin. Inflaatiotavoitteesta uskottavasti kiinnipitävä EKP kiristää rahapolitiikkaa, jolloin korot nousevat.

2) Toisaalta jos EKP ei ole täysin uskottava rahaliiton alkuvaiheessa, niin VKS parantaa euroalueen tilannetta verrattuna siihen, että kansalliselle finanssipolitiikalle ei aseteta rajoituksia. Jos näet rahaliiton maat eivät luota EKP:n kykyyn sitoutua inflaatiotavoitteeseen ja ajattelevat sen joustavan, niin jäsenvaltioiden velkaantuminen ja inflaatio nousevat liikaa. Finanssipolitiikkaa koskevat rajoitukset ovat tällöin hyviä kokonaisuuden kannalta (mielenkiintoinen teoreettinen analyysi asiasta on Chari ja Kehoe 1998).

3) VKS on myös hyvä sikäli, että se estää poliitikkojen velankasvuun johtavan käyttäytymisen ja parantaa näin julkisten sektorien kestävyttä pitkällä aikavälillä (mielenkiintoinen teoreettinen analyysi asiasta on Beetsma ja Uhlig 1999). Esimerkkeinä voi mainita Belgian, Italian ja Kreikan, joiden julkisten sektorien historiallista velkaantumiskäyttäytymistä ei voi selittää pelkästään taloudellisilla tekijöillä, vaan siihen on vaikuttanut voimakkaasti maiden poliittisten järjestelmien toiminta (ks. esim. Romer 2001, luku 11).

Entä euroalueen finanssipolitiikasta päättäminen? Korkman keskustelelee yksittäisen maan finanssipolitiikan ulkoisvaikutuksista muihin maihin ja toteaa mielestäni oikein, että niistä ei juuri tällä hetkellä Euroopassa tiedetä empiirisesti mitään. Päätösperäisen finanssipolitiikan koordinaation tarve riippuu tietenkin shokkien lähteistä (kysyntä- vai tarjontashokit) ja niiden luonteesta (euroaluetta kokonaisuutena vai yksittäisiä maita koskevat shokit). Finanssipolitiikan ulkoisvaikutuksia koskevan tietämyksen puutteen ohella suuri ongelma on siinä, että finanssipolitiikan päätösperäinen koordinaatio on käytännössä vaikeaa, ellei lähes mahdotonta, kuten Korkman esittää. Tähän on myös helppo yhtyä.

Korkman toteaa VKS:ään liittyen: "Omalta osaltani pidän hyvänä EU:n perussopimukseen kirjattua kantaa, joka jättää suhteellisen runsaasti tilaa ministereiden ja neuvoston poliittiselle harkinnalle". Toki demokratiassa järjestelmien suunnittelun täytyy perus-

tua poliittiseen päätöksentekoon. Toisaalta poliittinen päätöksentekojärjestelmäkin voi kiinnittää asioita etukäteen. Tällöin niistä ei tarvitsisi ryhtyä riitelemään riippuen siitä, onko kyseessä esimerkiksi Saksa vai Irlanti. Mielestäni VKS:ään liittyvä päätöksenteko olisi hyvä automatisoida niin, että sitä toteutetaan ilman poliittista harkintaa tarkasti etukäteen poliittisesti sovittujen sääntöjen mukaan. Tämä lisäisi VKS-järjestelmän uskottavuutta.

Vaikka VKS on periaatteessa hyvä osa Euroopan rahaliiton arkkitehtuuria, jossa finanssipolitiikka on jätetty kansalliselle tasolle, niin on syytä kysyä: pitäisikö sitä yksityiskohdissa kehittää parempaan suuntaan? Oma arvioni on: kyllä. Nykyisellään VKS:ssä painotetaan vähän irrallaan ja liian jäykästi julkisen sektorin budjettivajesääntöä.

Kuten mm. äskettäin CESifo-tutkimuslaitoksen yhteydessä toimiva European Economic Advisory Group (Report on the European Economy 2003) on esittänyt, julkisen sektorin budjettivajesääntö olisi hyvä sitoa negatiivisesti velkatasoon. Tätä voidaan perustella seuraavasti. Ensinnäkin, tällainen sääntö – sallimalla alhaisen velan maille suuremmat budjettialijäämät laskusuhdanteessa – lisäisi korkean velan maiden kannustimia parantaa velkatilannettaan pitkällä aikavälillä. Näin kestävänsä finanssipolitiikan rakentamiseen saataisiin parempia kannustimia kansallisella tasolla, mikä parantaisi myös EKP:n toimintaedellytyksiä.

Toiseksi – ja tämä on unohtunut keskusteluissa – alhaisempi julkisen sektorin velkataso lisäisi myös rahaliiton jäsenmaiden päätösperäisen finanssipolitiikan tehokkuutta vaikuttaa taloudelliseen kehitykseen silloin kun maat kohtaavat erilaisia shokkeja. "Liian korkea" velkataso johtaa näet usein yleisön odotusten muuttumiseen niin, että todennäköisyys tulevista veronkorotuksista lisääntyä, jolloin finanssipolitiikan keventämisellä voi olla jopa taloudellista toimeliaisuutta su-

pistava vaikutus, päin vastoin kuin tavanomaisessa keynesiläisessä ajattelussa uskotaan. Empiirinen evidenssi OECD-maista on sopusoinnussa tämän käsityksen kanssa (ks. Perotti 1999).

KIRJALLISUUS

Beetsma, R. & Uhlig, H. (1999), An Analysis of the Stability and Growth Pact, *Economic Journal* 109, 546–571.

Chari, V.V. & Kehoe, P.J. (1998), On the Need of Fiscal Constraints in a Monetary Union, Federal Reserve Bank of Minneapolis, Working Paper No. 589.

Perotti, R. (1999), Fiscal Policy in Good Times and Bad, *Quarterly Journal of Economics* 114, 1399–1435.

Report on the European Economy (2003), CESifo, helmikuu.

Romer, D. (2001), *Advanced Macroeconomics*, New York: McGraw Hill, 2. painos.

Artikkelissa kommentoidaan edellä julkaistua Sixten Korkmanin esitelmää ja tuodaan esille ay-liikkeen näkemyksiä kansallisen finanssipolitiikan ja palkkapolitiikan välisistä kytkennöistä.

Palkka- politiikka voi tukea finanssipolitiikkaa

Peter J. Boldt
Ekonomisti, SAK

Juhana Vartiainen pohti syvällisesti rahapolitiikan ja palkanmuodostuksen kytkentöjä. Sixten Korkman sen sijaan ei maininnut sanaa palkkapolitiikka. Oletan kuitenkin, että hän voi yhtyä SAK:n näkemykseen, että palkanmuodostus ja tulopolitiikka ovat tärkeitä myös finanssipolitiikan kannalta. Palk-

Peter J. Boldt on toiminut ekonomistina Työväen taloudellisessa tutkimuslaitoksessa vuosina 1973–1980 ja SAK:ssa vuodesta 1982.

kapolitiikka voi kasvattaa finanssipolitiikan liikkumavaraa – kuten Suomessa Emu-puskurirahastot – tai kaventaa sitä.

Samalla on syytä muistaa, miten suuria ovat EU-maiden väliset erot järjestäytymisasteessa, työoikeudessa, perinteissä ja palkanmuodostuksessa. Järjestäytymisaste vaihtelee 9 ja 90 prosentin välillä, useimmissa maissa on yleissitovat sopimukset, ja pienissä maissa tehdään usein keskitettyjä ratkaisuja (yhteiskuntasopimuksia), mutta suurissa maissa tehdään yleensä liittokohtaisia sopimuksia. Iso-Britanniassa ja useimmissa hakijamaissa sopimukset tehdään – jos niitä edes syntyy – yritys- tai työpaikkakohtaisesti.

Euroopan ammatillisessa yhteisjärjestyksessä (ETUC) on kuitenkin etsitty jon-

kinlaista yhteistä palkanormia ja ollaankin päädytty lähelle palkanormia, joka kehitettiin Tulopoliittisessa selvitystoimikunnassa Korkmanin johdolla vuonna 1995. Toki horjuvuutta esiintyy mm. siinä, tulisiko kansantalouden keskimääräisen tuottavuuden muutoksen lisäksi toisena määrävänä tekijänä käyttää inflaatiota vaiko inflaatiotavoitetta.

Laskeskelimme taannoin Heikki Oksasen kanssa brysseliläisessä kuppilassa Emu-puskureiden vaikutuksia. Päädyimme siihen, että ne lisäsivät kansantaloutemme automaattisten vakauttajien vaikutusta eli vaimentaisivat taloushäiriötä noin kaksi kolmasosaa eli Ruotsin tasolle aikaisemmasta noin puolesta. Oikein toimiessaan ne eivät

ainakaan vähennä finanssipolitiikan liikkumavaraa, vaikka ne lasketaankin osaksi julkista taloutta Emu-tarkastelussa.

Finanssipolitiikan koordinointia käsitellään usein ikään kuin kyseessä olisi finanssipolitiikan harmonisointi. On mielestäni tärkeää muistaa, että suhdannerytmien erilaisuudet nimenomaan edellyttävät erilaista finanssipolitiikkaa eri Emu-maissa. Mielestäni on myös tärkeää, että niissä maissa, joissa on elvytysvaraa, sitä myös käytetään, ja että ne ottavat jonkinlaisen ”veturin” roolin.

Vakaus- ja kasvusopimuksen tulkinnoissa eurooppalainen ay-liike toivoo ”enemmän järkeä” ja joustavuutta, mm. suhdanteiden ja julkisten investointien huomioon ottamista. VKS saattaa myös houkutellessa talousminis-

terit toimiin, joilla puretaan kansantalouden automaattisia vakauttajia ja rajoitetaan osavaltioiden tai kuntien budjettivaltaa.

Seppo Leppänen on saanut vuosikymmenien ajan seurata aitiopaikalta Suomen talouden kehitystä ja osallistua talouspolitiikan suunnitteluun. Päälimmäiseksi hänelle on jäänyt mieleen se, että vasta nurkkaan ahdettuna ryhdytään toimenpiteisiin, tuloksia joudutaan odottamaan pitkään, ja hyvien aikojen koittaessa luullaan helposti, että maailma on valmis.

”Lääkettä pitää nauttia koko ajan”

– talousneuvoston pääsihteerin Seppo Leppäsen haastattelu¹

Heikki Taimio
Vanhempi tutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos

1980-luvulla Suomen talouden kehitys oli varsin suotuisaa, mutta siinä taisi vähitellen alkaa näkyä huolestuttavia merkkejä. Missä vaiheessa aloit kiinnittää niihin huomiota?

“1980-luvun lopulla kaikki näytti tosiaan menevän hyvin, työttömyys oli hyvin alhainen, työllisyys korkea ja pankkien luotonanto voimakasta. Jotenkin silti selkäpiissä oli sellainen aja-

tus, ettei kaikki pääty hyvin, kun tulonkäyttö ylitti tulonmuodostuksen eli tuli vaihtotaseen alijäämä ja sitä kautta rajoitteita talouspolitiikkaan. Ellei tähän puututa, se johtaa ennen pitkää vakavaan kriisiin.

Oikeastaan silmät aukesivat vasta kun teimme syksyllä 1988 talousneuvostol-

¹ Haastattelu on tehty 11.3.2003.

Seppo Leppänen jää 1.8.2003 eläkkeelle talousneuvoston pääsihteerin virasta, jossa hän on toiminut syyskuusta 1996 lähtien. Sitä ennen hän toimi mm. Taloudellisen suunnittelukeskuksen (TASKUn) toimistopäällikkönä ja johtajana sekä VATTin tutkimusjohtajana ja ylijohtajana.

le muistiota vaihtotaseraportista. Keskustelimme tästä aika pitkään, ja meillä oli tammi-maaliskuussa 1989 asiantuntijaryhmä, jossa oli mukana tutkijoita Taloudellisesta suunnittelukeskuksesta ja tutkimuslaitoksista. Raporttiamme ”Vaihtotaseongelma Suomessa” (Talousneuvoston sihteeristö 1989) käsiteltiin talousneuvostossa maaliskuun lopulla. Siinä oli sekä kriisivaihtoehto että tasapainoisemman kehityksen vaihtoehto.

Silti en ollenkaan osannut aavistaa, kuinka syvä sukellus olisi. Eihän talouden avautumistilanteessa ole kiinteän valuuttakurssin näkökulmasta kestävää, että kotimainen kysyntä on keskeinen dynamo. Jossakin vaiheessa tulee voimakasta painetta devalvaation suuntaan. Tällaista sanomaa ei kuitenkaan uskallettu kirjoittaa vaihtotaseraporttiin. Olisin joutunut raastupaan, jos talousneuvoston pääsihteerinä olisin suositellut devalvaatiota, vaikkapa työryhmän välityksellä. Silloin vuoden 1989 alussa oli vakaan markan politiikka, jonka kanssa jotenkin kitkuteltiin 1991 saakka. Kyllä siinä oli koko ajan sellainen uhka, mutta Holkerin hallitus lähti siitä, että kaikki on hyvin.”

Sattumoisin juuri silloin maaliskuussa 1989 tehtiin 4 %:n revalvaatio. Joitakin keskusteluja valuuttakurssijousta oli kuulemma käyty tuolloin Suomen Pankissa, ja kuitenkin hallituksen suuntaan ei voitu esittää juuri mitään. Otettiinkö teidän raporttinnekin torjuvasti vastaan?

“Alustava raporttimme vuoti Helsingin Sanomiin, ja lehdistökeskustelussa sitä ruvettiin kauhumaalailemaan. Kyllä sitä keskustelua varmasti oli, että ellei jotain tehdä, joudutaan umpikujaan, jossa on seurauksena devalvaatio. Sehän olisi ollut Suomen Pankin voimakkaasti ajaman kiinteän kurssin politiikan konkurssi. Minulla oli sellainen kuva, että Suomen Pankissa olivat kaikkein voimakkaimmat valuuttakurssihaukat, johtaja Markku Puntila ja jotkut osastopäälliköt etunenässä. Tutkijakaarti oli henkeen ja vereen vahvan markan politiikan kannalla. Sellainen

ajatus heillä oli, että pitämällä kiinni kurssista pakotetaan talouden rakenteiden muutoksiin. Unohdettiin, että kurssin pitää olla myös uskottava.”

Laman opetuksia

Siinä ei sitten käynyt niin kuin oli toivottu. Rakennemuutosta ei tullut, eikä talous tervehtynyt vahvan markan ja korkeiden korkojen aikana. Onko tästä nyt vedettävissä joitakin opetuksia?

“Meillä oli sekä ekonomistipiireissä että useimmissa firmoissa hyvin sisäänlämpiävä systeemi. Ei osattu nähdä sitä mitä oli ulkopuolella tapahtumassa – millaiseksi Suomen kansainvälinen ympäristö oli muuttumassa ja millaisia toimintamekanismeja se edellytti. Pitäisin tärkeänä opetuksena sitä, että on jatkuvasti seurattava tarkkaan, missä mennään maailmalla ja mikä on meidän asemamme siinä. Kun taloutemme kehityskäyrät olivat kuin aivokuolleen käyrä 1980-luvulla eli siinä ei ollut mitään shokkeja, niin porukka laiskistui luulemaan, että hyvä olo jatkuu ikuisuuteen.

Velkadeflaatiota ei osattu 1980-luvulla ennakoida. Uskottiin kiinteään kurssiin ja otettiin valuuttamääräisiä velkoja, ja sen jälkeen kun luottamus kurssiin oli romahtanut ja tuli devalvaatio ja myöhemmin kellutus, niin kyllä se löi hyvin voimakkaasti kysyntää päähän. Eivät akateemiset tutkijat eikä kukaan muukaan tätä esittänyt, vaan se tuli vähän myöhemmin. Pekka Sauramolla (1991) taisi olla ihan ensimmäinen kirjoitus asiasta.

Tietty fundamentalismi valuuttakurssipolitiikassa oli aika vahvaa. Puuttui pragmaattinen ote talouspolitiikan kysymyksissä. Vaikka linja oli selkeä, siinä lyötiin päätä liian paljon seinään yhden opin mukaisesti. On hyvin vaikeaa nähdä kriisin merkkejä ennen kuin jo ollaan aika syvällä kriisissä, ts. siinä on havaitsemisviive. Seuraavaksi tulee reagointi-

viive eli onko tilanne niin vaarallinen, että sen korjaamiseksi täytyy tehdä jotakin ikävää. Vie aikansa ennen kuin ryhdytään toimenpiteisiin ja ennen kuin ne vaikuttavat. Kolmantena vaiheena tulee hyvänolon tunne: nyt on kaikki tehty. Istutaan kädet ristissä ja odotetaan. Sen sijaan aina pitää nauttia lääkettä, koskaan ei ole stabiilia tilaa, vaan jatkuvasti pitää seurata ja olla valppaana. Tämä kuuluu paitsi talouspolitiikan valmistelijoiden myös erityisesti valtiovarainministerille ja pääministerille. Jatkuvasti on oltava reaaliajassa, ja joskus on nautittava karvaitakin lääkkeitä, jottei ajauduta kriisin tielle. Tämä on mielestäni tärkein opetus.”

Sitten lama iski, ja jonkin aikaa varmaankin elettiin kriisitunnelmissa, ehkä oli jonkinlaista toivottomuuttakin. Vuonna 1991 idänkauppa romahti, pankkikriisi alkoi ja devalvoitiin. Nähtiinkö silloin vaihtoehtoja vai katsottiinko, että silloiset toimenpiteet olisivat riittäviä tai oikeita?

“Syyskuussa 1991 teimme talousneuvostolle ”Avoimen sektorin kilpailukyky”-raportin (Talousneuvoston sihteeristö 1991), jossa analysoitiin tilannetta. Jälkikäteen tarkasteltuna se oli suhteellisen asiallinen, mutta siinäkin tuli devalvaatiovaihtoehto pitää pois. Marraskuun puolivälissä ajauduttiin devalvaatioon, vaikka palkkojen laskemisella pyrittiin estämään sitä. Itselläni oli sellainen kuva, että päämi-

nisterin toivomuksesta toiminut Kalevi Sorsa ei saisi niillä eväillä devalvaatiota estettyä, mutta palkkojen alennuksella olisi kuitenkin nostettu uskottavuutta, ja devalvaatio, joka kenties olisi tullut 1992 alkupuolella, olisi ollut paljon pie-

nempi kuin syksyllä 1991 toteutunut pakkodevalvaatio.

Devalvaation ja syyskuusta 1992 alkanen kellutuksen seurauksena markan arvo painui kuin kivi. Jouduttiin maksamaan ulkomaiden valuuttoihin sidottuja nimellisarvoisia velkoja, joiden re-

”Joskus on nautittava karvaitakin lääkkeitä, jottei ajauduta kriisin tielle.”

aaliarvo oli noussut. Jollei markka olisi painunut niin paljon kuin se teki, olisi vaimennettu velkadeflaation vaikutusta. Mutta millaisia reaktioita olisi aiheuttanut tällainen ”petkutus”, kun olisi uskoteltu, että palkkojen alennuksella selvitään, mutta ei sitten olisikaan selvitty? Ay-liikkeen puolella olisi reagoitu niin, ettei tämän hallituksen kanssa kannata olla missään tekemisissä.”

Miten laman puhjettua talouspoliittinen strategia alkoi hahmottua?

“Kevään 1992 aikana valtiovarainministeriö yritti viestiä, että julkinen velkaantuminen on voimakkaasti kasvamassa. Konkursseja, irtisanomisia ja lomautuksia tuli harva se päivä, ja työttömyys kasvoi jyrkästi. Talousneuvoston kokouksessa kesäkuussa pääministeri Aho ajatteli ääneen, että voisi olla hyvä, jos tehtäisiin raportti vähän samaan tyyliin kuin aiempi vaihtotaseraportti. Menin siitä VAT-Tiin, ja muutamassa tunnissa tein suunnitelman, mikä kysymyksenasettelu voisi olla ja miten hanke tehdään. Kesällä laadimme talousanalyysin, jota käsiteltiin talousneuvoston kokouksissa 18.8. ja 2.9.. Ensimmäinen devalvaatio ei ollut riittänyt rauhoittamaan markkinavoimia, koska ratkaisut tasapainottaa julkinen talous olivat kokonaan auki. Minulle tuli ainakin sellainen vakaumus, että ensisijaista on julkisen talouden saaminen tasapainoon. Talous täytyy saada vakaantumaan ja korko alemmas julkisen talouden tasapainotuksen avulla. Kaikki muu oli siinä tilanteessa toisarvoista.

Oli puututtava sekä tulo- että meno-puolelle, eli tuli korottaa veroja ja myös leikata tiettyjä vähemmän tärkeitä menoja. Valtiovarainministeri Viinanen totesi talousneuvoston kokouksessa 2.9.1992, että budjettipääliikkö Sailas laatisi muistion julkisen talouden tasapainottamisesta – tämä oli sysäys kuuluisalle Sailaksen listalle. VM oli tehnyt taustalla jo aika paljon työtä, ja VATT oli siinä mukana. Sailaksen lista tulikin ulos jo 16.9. Sailashan siinä joutui pahimpaan tuleen, koska lista oli poliitti-

sesti vielä liian ankara alkusyksyllä 1992. Jonkun ajan kuluttua hallitus alkoi tasapainottaa julkista taloutta.

Alkusyksyllä 1992 talousneuvoston kokouksia oli joka toinen viikko. Esko Aho yritti siinä sitouttaa ay-liikettä toimimaan leikkauslistan mukaisesti. Talousneuvosto ei kuitenkaan ole sellainen foorumi, jossa tehdään päätöksiä, vaan ne tehdään hallituksessa ja työmarkkinajärjestöjen neuvottelujen pohjalta. Jälkikäteen minulle tuli kuva, että tästä episodista jäi vamma sieluun sekä Esko Aholle että ay-liikkeelle. Esimerkiksi Lauri Ihalainen pitää hyvin tarkkaan huolta siitä, että talousneuvosto ei ole päätöksentekofoorumi. Olen samaa mieltä. Talousneuvostolle on turha yrittää antaa suurempaa roolia kuin mitä se pystyy olemaan.”

Miten lamasta noustiin?

Mikä korkotason laskun takana sitten varsinaisesti oli? Voisihan ajatella, että siinä oli kaksi oleellista tekijää eli kellutus ja julkisen velan saattaminen hallintaan. Mikä osuus niillä oli?

“Vaikea sanoa kumpi niistä oli tärkeämpi. Silloin ajateltiin yleisesti, että julkisen talouden tasapainoon saattaminen oli ehdoton edellytys korkotason saamiseksi alas. Jollei velanantajilla ole minkäänlaista varmuutta siitä, että maa maksaa velkansa takaisin, riskin katteeksi vaaditaan korkeaa korkoa. Selväähän myös on, että valuuttakurssin vahvistumisen myötä samoin luottamus alkoi palasta ja korkotaso alentua. Nämä olivat tietenkin vuorovaikutuksessa keskenään. Taustani takia painotin enemmän julkista taloutta.”

Suomessa valittiin valtion velan lyhentäminen nopeampaan tahtiin kuin esimerkiksi Ruotsissa. Toisaalta työttömyys on meillä jäänyt selvästi korkeammalle tasolle kuin esimerkiksi Ruotsissa, Tanskassa tai Hollannissa. Olisiko ekspansiivisemmalla finanssipolitiikalla voitu estää työttömyyden repeäminen tai sen muuttu-

minen suurelta osin pitkäaikaistyöttömyydeksi?

“Vuoden 1996 alussa teimme Talousneuvostolle ”Julkinen velka, kasvu ja työllisyys”-raportin (Talousneuvoston sihteeristö 1996), jossa asiasta käytiin aika perusteellista keskustelua. Kutsuin keskusteluun mukaan myös kansainvälisiä guruja, Marco Paganon Italiasta ja Torben Andersenin Tanskasta. Mikä on ollut julkisen talouden tasapainon vaikutus kysyntään eli onko sillä ollut keynesiläinen vai ei-keynesiläinen vaikutus? Jälkimmäinen osoittautui jälkikäteistarkastelussa Suomenkin kriisissä jossain määrin toimivaksi. Silloin kun tasapainon palauttamiseksi joko leikataan menoja tai nostetaan veroja, elvyttävät toimenpiteet kysyntää tilanteessa, jossa niiden seurauksena palautuu julkisen talouden tasapaino. Toisin sanoen kansalaiset näkevät, että meidän ei nyt tarvitse säästää, jotta tulevaisuudessa voitaisiin maksaa lisää veroja. Tätähän esimerkiksi Pagano tutki Irlannin ja Tanskan tilanteiden valossa, ja meilläkin tutkittiin asiaa VATTissa kyseisen raportin valmistelun yhteydessä.

Mielestäni tilanne oli ainakin silloin 1992–94 niin kiikun kaakun, että velkaelvytys olisi lyönyt kysyntää päähän ja lisännyt työttömyyttä. 1990-luvun alkupuoliskolla tapahtui myös hyvin voimakas rakennemuutos – viennin osuus BKT:stä nousi rajusti, tuli metalli- ja konepajateollisuus, ja IT-ala alkoi kasvaa. Vanhasta teollisuudesta ja rakennusalalta työttömäksi jääneitä ei voitu siirtää välittömästi näille kasvaville aloille. Tämän voimakkaan syöksyn ja rakennemuutoksen seurauksena syntyi työttömyyden kova ydin, pitkäaikaisyöttömyys. En panisi tätä talouspolitiikan enkä velan kasvun nopean katkaisun tiliin. Esimerkiksi Ruotsiin verrattuna meillä oli syvempi syöksy ja voimakkaampi rakennemuutos. Vaihtotaseen alijäämäkään ei Ruotsissa ollut samaa suuruusluokkaa.

Ainahan voi kysyä, olisiko sopeutusta voitu jakaa tasaisemmin pitemmälle ajalle. Esimerkiksi maaliskuussa 1996 Talousneuvostossa käytiin läpi mainitsemaani muistiot, ja siellä tuli voimakasta

kritiikkiä. Sirkka Hämäläinen aloitti, ja Vesa Vainio tuli toisena, ja taisipa olla Sauli Niinistökin, joiden mielestä ryhmän olisi pitänyt suositella hulppeita veronkevennyksiä. Keskustelimme tästä asiasta hyvin paljon. Meillä oli kansainvälinen seminaari, johon osallistuivat Pagano, Andersen ja Paul van der Noord OECD:stä. Kysyin myös heiltä, mitä mieltä olette Suomen tilanteesta, onko meidän suositeltava voimakkaita veronalennuksia. Pojat sanoivat, ettei teillä vielä ole tilanne hallinnassa. Vielä toukokuussa 1996 tulikin valuuttaturbulenssia. Esitellessäni tammi-kuussa 1997 talousneuvostolle seuraavaa raporttia kerroin, että oli järkevää, ettemme ehdottaneet verokevennyksiä epävarmassa tilanteessa vapaa vuosi aiemmin.

Siis vielä 1996 oli epävarma tilanne. Päästiin kuitenkin aika nopeasti pinnalle. Meidän kokemamme rakennemuutos oli välttämätön. Avoin sektori oli suhteellisen heikko 1980- ja 1990-luvun vaihteessa. Tarvittiin uutta voimaa, jota meille toi IT-sektori ja Nokia.”

Viennin voimakkaan kasvun ja BKT-osuuden kaksinkertaistumisen takana oli kilpailukyvyyn parantuminen yleensäkin eikä ainoastaan tämä Nokian tuottama panos.

“Aivan, ilman muuta, siinähan olivat erittäin maltilliset palkankorotukset, ja tietysti 1990-luvun jälkipuoliskon tulopolitiikka on ollut erinomainen stimuloivaa Nokialle. Siellä tuottavuus on kasvanut nopeasti ja palkat on fiksattu keskimääräisen tai matalamman tuottavuuden alojen mukaan, jolloin he ovat voineet käyttää käärimäänsä tuottaen tutkimukseen ja tuotekehittelyyn. Ilmeisesti sitä rahaa on kohtuullisen hyvin käytetty eikä syödytty turhuuteen. On selvää, että 1990-luvun menestystarinan takana on ollut ay-liikkeen erinomaisen positiivinen ja rakentava rooli. Minua ihmetyttävätkin nämä ristirekkeläiset kuten Matti Vanhala, jotka saarnaavat, että työmarkkinat ovat

jäykät. Ay-liike on tukenut Suomessa kasvua tehokkaammin kuin Suomen Pankki valuuttakurssihaukkoineen.”

EU, uusi talous ja uudet haasteet

EU- ja Emu-jäsenyydet muuttivat talouspolitiikan regiimiä, mutta miltä se näytti pitkässä juoksussa – mikä muuttui olennaisesti?

“Kyllähän kansainvälistymiskehitys kaikilla tasoilla on ollut voimakasta. Erityisesti rahoitusmarkkinoilla Emu-jäsenyys on tuonut perusvuokauden. Sisämarkkinakilpailu on luonut

tietyntausta konvergoitumista, ja se on merkinnyt positiivista mahdollisuutta suomalaiselle teollisuudelle. Palkanmuodostuksessa on käynnissä prosessi, miten ay-liike toimii avoimilla sisämarkkinoilla. Näyttäisi, että työvoiman kysynnän reagointi palkkojen muutoksiin on herkempää, erityisesti heikommin tuottavissa ammateissa.

Verokilpailu on noussut viime vuosina esiin. Yritysverotushan meillä on aika kilpailukykyinen, mutta työtulojen verotus ei ole sitä missään nimessä. Tämä tosiasia on otettava huomioon, mutta mihin rajaan saakka ja millä aikavälillä? Itselläni on sellainen kuva, että taloudellinen tilanne on niin heikko Saksassa, Ranskassa ja Italiassa, ettei voimakkaisiin verokevennysohjelmiin aivan lyhyellä aikavälillä niissä maissa ole järkevää lähteä eivätkä ne todennäköisesti lähdekään. Tämä antaa tiettyä hengähdysaikaa meille.”

Paljon on puhuttu uudesta taloudesta, jossa parhaimmillaan talouskasvu pysyy vuosikymmeniä historiallista keskiarvoa korkeampana ja suhdannevaihtelut jäävät lievemmiksi kuin viime vuosikymmeninä. Juuri nyt ei kuitenkaan siltä näytä. Mikä on oma arviosi uuden talouden merkityksestä?

“Eiväthän tietysti innovaatiot ja teknologian muutos ole minnekään hä-

vinneet. Liiallinen uho on tasoittunut, mutta uuden teknologian soveltamista jatketaan yhä. Ehkä käynnissä on näkymätön vallankumous.

Minulla on sellainen kuva, että kunhan Eurooppa saa taloutensa jonkinlaiseen kuntoon, sen melko suuret sat-saukset uuteen teknologiaan alkavat tuottaa hedelmää. On aika paljon naureskeltu Lissabonin strategialle, mutta muutamissa maissa se on otettu tosisaan. Suomessahan tässä on päästy pisimmälle.”

Siirtykäämme seuraavaksi Suomen talouden tuleviin haasteisiin. Kansainvälinen verokilpailu tulikin jo esille. Mitkä ovat aivan lähivuosien haasteet, ja mitkä ne ovat pikkuisen pitemmällä tai vuosikymmenien aikavälillä?

“Yksi suurimmista haasteista on tuotannollisten toimintojen sijoittuminen globaalisti. Globaalifirmat katselevat, missä niiden on järkevintä sijaita. Tämä heijastuu siihen, mikä on Euroopan ja Suomen rooli maailmassa. Tilanne luo mahdollisuuksia mutta vaatii samalla meitä toimimaan niin, että olemme jatkossakin menestyjä. Menestys luo kasvua ja tulovirtaa, jolla pystytään rahoittamaan hyvinvointivaltio. Ikääntymisestä on puhuttu ehkä jo kyllästymiseen saakka, mutta tosiasia on, että eläkkeiden kasvu alkaa voimistua seuraavien viiden vuoden aikana. Sen jälkeen tulee terveys- ja hoivamenojen kasvu 15–20 vuoden aikana.

Työllisyysaste on saatava nousemaan. Hankala tekijä tulee olemaan, miten estetään nuorempia ikäluokkia lopettamasta ammatillista koulutusta ja syrjäytymistä. Hyvinvointivaltiohan pitää huolen kaikista kansalaisista, mutta kysymys on siitä, millä tavalla he osallistuvat tuotantoprosessiin. Haaste on, miten pidetään mahdollisimman moni työelämässä mukana. Työuran tulee olla pitempi kuin nyt. Aikaisemminhan eläkejärjestelmä lähti 40 vuoden työurasta, mutta nyt voi käydä niin, että työura alkaa 28-vuotiaana ja eläkkeelle jäädyään 59-vuotiaana, jolloin eläkkeen kertymisaika on supistunut 30 vuoteen.

Minusta pitäisi nostaa myös esille kysymys, osataanko meillä toimia yhteistyössä. Suomen kaltaisen maan vahvuus on siinä, että ongelmia pyritään ratkaisemaan aika pragmaattisesti. Yritysjohdon globaalilla ahneuskilpailulla – optioilla ja muilla Yhdysvalloista matkituilla järjestelmillä, joita on sovellettu aivan kriittikittömästi Suomeen – voi olla vaikutuksia kansalaisten työmotivaatioon. Jos ahneuskilpailu voimistuu, se saattaa rapauttaa työmoraalia. Ajattellaan, että hulluhan sinä olet tehdesäsi töitä, kun muut vetävät itselleen tuollaisia etuja. Olen aistivinani ilmapiiirissä tällaista hällävälää-tyyliä.

Suunnilleen näin listaisin nuo haasteet. Näkisin Suomen tilanteen suhteellisen positiivisena siinä mielessä, että jos koulutus ja T&K pidetään kunnossa, työmoraali säilyy ja infrastruktuuri pelaa, Suomi pysyy kilpailukykyisenä elämis-

paikkana ja hyvinvointimenot voidaan rahoittaa. Pitkällä aikavälillä ikääntyminen on suuri pulma. Ympäristökysymykset nousevat myös esille, ja ne ovat vahvasti kansainvälinen asia.”

Puhuit työmoraalin rapautumisesta. Toisaalta-han on väitetty moraalin rapautuneen sitä kautta, että meillä on liian anteliaat sosiaali-etuudet, kannustin- ja tuloloukkuja, ja että eläke- ja opintotukijärjestelmissä on piirteitä, jotka kannustavat jäämään pois työelämästä. Millä tavalla näet tämän merkityksen? Toinen asia on työvoimapula ja maahanmuutto, josta on puhuttu samaan aikaan työttömyysongelman kanssa. Monissa yhteyksissähän maahanmuuttoa on esitetty ratkaisuksi työllisyysasteen nostamiseen ja työvoimapuulaan.

“Ensinnäkin meillä Raimo Sailaksen vetämässä työllisyystyöryhmässä lähdettiin siitä, että meidän ei tule antaa helposti periksi vaan täytyy pyrkiä mobilisoimaan kotimaiset työvoimaresurssit. On päästävä alkuvaiheessa nopeammin työn syrjään kiinni ja oltava pitempään työelämässä. Kyllähän jossakin vaiheessa maahanmuutto tulee ajankohtaiseksi, ja meidän työmarkkinamme ovat jo alkaneetkin muuttua monikansallisemmiksi. Maahanmuuttopolitiikkahan on toistaiseksi ollut aika tavalla pakolaispolitiikkaa. Ulkomailla syntyneiden työllisyysaste on matala ja työttömyysaste hyvin korkea, eli heitä ei ole osattu hyödyntää työmarkkinoilla.

Globaali ahneuskilpailu uhkaa rapauttaa työmoraalia.

Kyllä heistä pääosa haluaa omalla työllään elättää itsensä.

Moraali on ehkä väärä sana, jos kannustimet työttömyys- tai eläketurvan tai opintotuen muodossa ovat sellaiset, että on järkevää toimia niiden mu-

kaan. Kannattaisi muuttaa systeemit sellaisiksi, ettei ole järkevämpää olla jouten kuin tehdä työtä.”

Pitää siis saada kannustimet kohdalleen?

“Niin, se on minusta aika tärkeää, ja niiden kannustimien muuttaminen on hyvin hankalaa. Muutoksesta nousee aina äläkkä, koska voittajat ovat hiljaa ja häviäjät pitävät kovaa ääntä. Niihin on kuitenkin välttämättä puututtava. Hyvinvointivaltio on kylä hintansa väärtti, mutta siihen liittyy näitä haitallisia kannustinvaikutuksia. On tehty sellaisia hyvää tarkoittavia päätöksiä, jotka johtavat ihmiset toimimaan hyvinvointiyhteiskunnan kestäväen kehityksen näkökulmasta vähemmän suotavalla tavalla.”

Kuinka taataan hyvinvointivaltion rahoituspohja?

Verotuksen alentaminen ja velan lyhentäminen lienee yksi selkeä akseli, jolla joudutaan liikkumaan. Mihin asettaisit painon? Olisiko toisaalta parempi puhua verotuksen rakenteen muuttamisesta?

“Voitaisiin lähteä siitä, mikä verotus suhteessa kilpailijoihin on meillä kaikkein hankalimmassa tilanteessa. Talousneuvostolle viime marraskuussa tekemässämme veroraportissa (Leppänen ym. 2002) kaikki vertailut osoittivat, että meillä ansiotulojen verotus on korkeampaa sekä pieni-, keski- että erityisesti korkeatuloisilla. Siinä on verokilpailu tosiasia. On järkevää alentaa kaikkien keskimääräistä verotusta, ja siinä tullaan kysymykseen kahdesta ääripäästä. Huippuosaajien ja korkeatuloisten verot ovat korkeat, ja niiden alentaminen kilpailukykyiseksi

Seppo Leppäsen mielestä sosiaalieteilijöidenkin pitäisi ottaa kantaa hyvinvointivaltion rahoituspohjaan eikä vain syyttää ekonomisteja kylmästä kalkyloinnista.

EU-maiden keskiarvon kanssa edellyttää jonkun verran alentamista. Pientuloisessa päässä pitää nostaa ansiotulovähennystä kunnallisverotuksessa. Tätä kautta vaikutetaan myös positiivisesti työllisyyteen. Heti alkuun verotuksen kevennys voisi olla reipaskin.

Lähtisin siitä, että kiinteistöveron nostaminen tulee kyseeseen eräänä rahoituskeinona. Osinkojen kaksinkertaiseen verotukseen on järkevää siirtyä. Tässä ei ole syytä panna päätä pensaaseen. Ympäristö- ja haittaverossa saattaa olla jonkun verran liikkumavaraa.

Julkisessa velkaantumisessa meillä on keskipitkän ajan linja. Julkinen talous on valtiontalous mukaan lukien erinomaisessa kunnossa verrattuna muihin maihin. Siinä on selvää liikkumavaraa. Velkaantumisessa on kuitenkin oltava varovainen, koska ikääntyminen tuo menopaineita.”

Onko mielestäsi tarvetta purkaa nykyistä hyvinvointivaltiota, ja jos, niin miten?

”Kansa rakastaa hyvinvointivaltiota, se on selvä. Se luo turvallisuutta ja vakautta talouteen ja yhteiskuntaan. Tiedetään, että on sellainen turvaverkko, joka vakuuttaa hankalia tapauksia vastaan. Inhimillisen pääoman laadun nostaminen tulee terveyden, koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehityksen kautta. Hyvinvointivaltiota on myös positiivisia kasvu- ja työllisyysvaikutuksia. Viritys on siis aika positiivinen, mutta miten sen rahoitus pohja hoidetaan? Kaikkein innokkaimmat hyvinvointivaltiota kannattavat sosiaalieteilijät ja fundamentalistit unohtavat tämän kokonaan. Siinä tulee edellytykseksi korkea työllisyysaste, joka vaatii kohtuullisen hyvää kasvua, ja myös kannustimet on tehtävä sellaisiksi, että on järkevämpää tehdä töitä kuin olla jouten. Siinä voidaan joutua toimenpiteisiin, jotka voivat tuntua aika hankalilta lyhyellä aikavälillä tulonjaon ja tasa-arvon kannalta. Toivoisin kuitenkin, että nämä sosiaalieteilijät ottaisivat kantaa myös näihin kysymyksiin tasapainoisesti silloin kun puhutaan hyvinvointivaltion turvaamisesta ja parantamisesta.”

Talousneuvoston rooli

Olet usein koonnut ja johtanut erilaisia ekonomistien asiantuntijaryhmiä. Miten tällainen yhteistyö eri tahojen edustavien ekonomistien kanssa on toiminut?

”Talousneuvosto on keskustelufoorumi, joka ei tee päätöksiä mutta keskustele asioista ennen niitä. Siksi työryhmissä on haettu tietynlaista konsensusnäkemystä ekonomistien kesken ja haluttu auttaa näin päätöksentekijöitä. Kavahdan sitä ajatusta, että joku valmistelukoneiston virkamies tai tutkija sanoisi, että tässä on teille ohjelma, otakaa tai jättäkää, pilkkuaakaan ette saa muuttaa. Sehän meni asiantuntijadiktatuuriksi. Meillä on kuitenkin hyvin asiantuntevia ministereitä, muita poliitikkoja ja järjestöjohtajia, jotka pystyvät katsomaan kokonaisuuden. Kokonaisuuden näkeminen, synteisin hakeminen, miten eri palaset liittyvät toisiinsa ja mikä on vaikutusmekanismi taustalla, on keskeinen pyrkimys työryhmätöissä. Sitä kaipaavat talousneuvoston jäsenet, koska heille tulee jatkuvasti vaikeita tilanteita, joissa pitää ottaa kantaa ja päättää mihin mennään.

Tutkijoiden puolella on jossakin määrin sellaista yli-ihmisajattelua, että poliitikoille neuvotaan, miten asia pitää hoitaa. Se on demokratian irvikuva. Ongelmahan siinä on, että kun kirjo on laaja, työhön ei saa riittävän vahvasti särmää, mutta kyllä me pyrimme esimerkiksi tässä verokysymyksessä tekemään ns. herkkyysanalyysia, missä on järkevää liikkua mm. tulojen verotuksessa. Kyllä nämä keskustelut ovat olleet aika positiivisia. Olemme aina tehneet jälkikäteisarvion, eikä mukana olleilla ole yleensä jäänyt mitään pahasti hampaankoloon.”

Varmaan kuitenkin siellä joudutaan sovitteluun, jotta saadaan jokin mietintö tehtyä. Mainitsit, ettei välttämättä saada sinne särmää. Siis jou-

Varmaan kuitenkin siellä joudutaan sovitteluun, jotta saadaan jokin mietintö tehtyä. Mainitsit, ettei välttämättä saada sinne särmää. Siis jou-

dutaan tasoitteluun eturistiriitoja, joista tulevat välittömästi mieleen työmarkkinaosapuolet.

”Talousneuvostossa on lähdetty siitä, etteivät työmarkkinaekonomistit ole jäsenenä työryhmissä, mutta heitä kuuluu asiantuntijoina jatkuvasti. Ekonomistit ovat lähinnä tutkimuslaitoksista – Etlasta, PT:stä, PTT:stä, VATTista ja ministeriöistä. Lisäksi palkkaamme talousneuvoston sihteeristöön määrääkäänsä tutkijoita tekemään raakaa sihteerityötä. On hyvä, ettei sihteeristön tarvitse käyttää kovin paljon resursseja.

Jonkin verranhan me myös tilaamme tutkimuslaitoksilta selvityksiä, ja sitähan kannattaa kehittää, jotta saa-

daan näkökulmaa ja särmää. Meillähan tehdään ns. pääsihteeripapereita. Esimerkiksi Antti Suvannon vetämä ”Euroopan rakenteelliset jäykkyydet” (Talousneuvoston sihteeristö 2002) sai hyvän vastaanoton. Siinä tulee esiin selkeämpi,

yksi näkökulma, joka ei ole liian paljon pyörästetty. Tarvetta tällaisiin näyttää olevan ainakin talousneuvoston arviointiprosessin mukaan. Odotetaan myös, että laajempia selvityksiä tehdään, koska ne ovat hyviä käsikirjoja aiheesta.”

KIRJALLISUUS

Leppänen, S. ym. (2002), Verotus kansainvälisessä toimintaympäristössä, Työryhmäraportti, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2002/5.

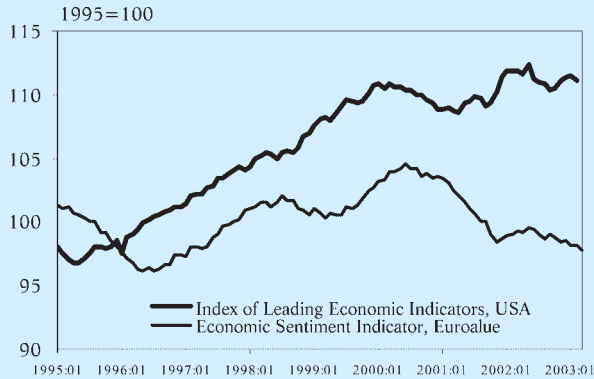
Sauramo, P., Verta, hikeä ja kyöneleitä – miksi? Kansantaloudellinen aikakauskirja 87, 469–480.

Talousneuvoston sihteeristö (1989), Vaihtotaseongelma Suomessa, moniste. Talousneuvoston sihteeristö (1991), Avoimen sektorin kilpailukyky, moniste. Talousneuvoston sihteeristö (1996), Julkinen velka, kasvu ja työllisyys, työryhmäraportti.

Talousneuvoston sihteeristö (2002), Euroopan rakenteelliset jäykkyydet, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2002/4.

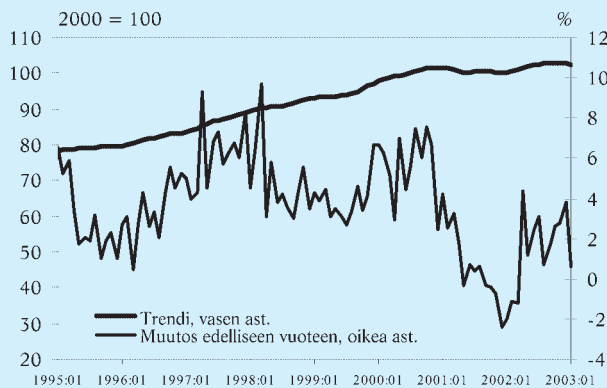
Suhdanteet yhdellä silmäyksellä

**Kansainvälisiä suhdanneindikaattoreita
1995:01–2003:03**

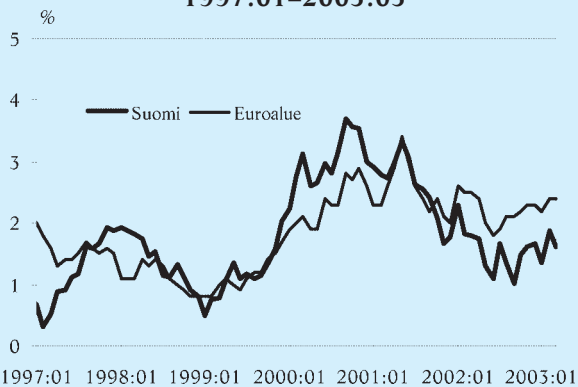
Lähde: Conference Board, Euroopan komissio.

**Suomen kokonaistuotannon kuukausikuvaaja
1995:01–2003:01**

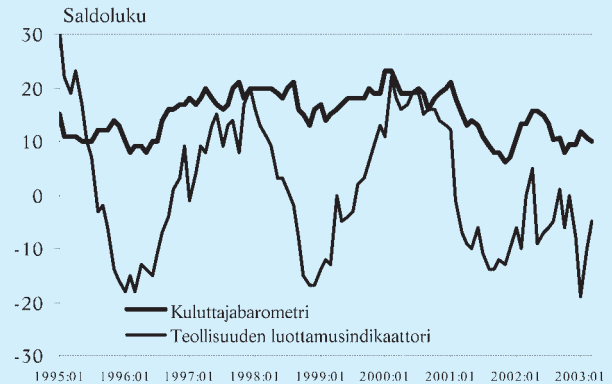
Lähde: Tilastokeskus.

**Inflaatio Suomessa ja euroalueella
1997:01–2003:03**

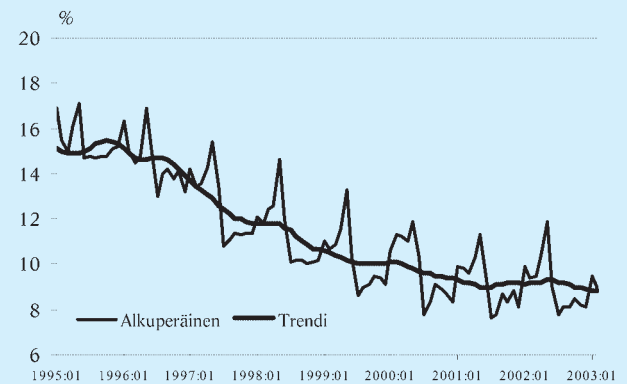
Lähde: Eurostat, Tilastokeskus.

**Suhdanne tilanne Suomessa barometrieni mukaan
1995:01–2003:03**

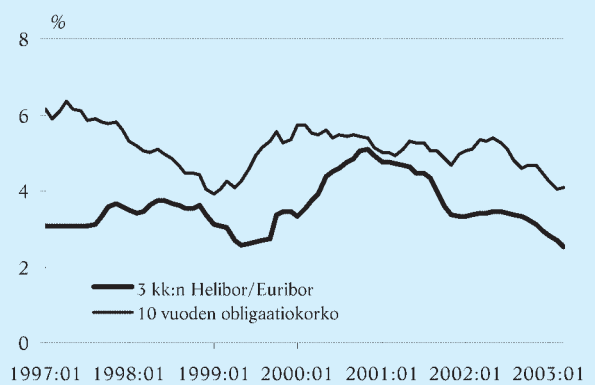
Lähde: Teollisuus ja Työnantajat, Tilastokeskus.

Työttömyysaste Suomessa 1995:01–2003:02

Lähde: Tilastokeskus.

Korot 1997:01–2003:03

Lähde: Suomen Pankki.

Palkansaajien tutkimuslaitoksen julkaisut

Talous & Yhteiskunta-lehti

Talous & Yhteiskunta -lehteä julkaisee Palkansaajien tutkimuslaitos neljä kertaa vuodessa. Lehden tavoitteena on välittää tutkimustietoa, valottaa ajankohtaisen kehityksen taustoja sekä herättää keskustelua kansantaloudellisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä. Vuosina 1972–1993 lehti ilmestyi nimellä TTT Katsaus.

Lehden toimitus p. 09-2535 7349.

Tilaukset p. 09-2535 7338.

WWW.LABOUR.FI

Palkansaajien tutkimuslaitoksen kotisivuilla on ajankohtaista tietoa laitoksen henkilökunnasta, tutkimuksista, talousennusteista ja seminaareista. Siellä julkaistaan myös Talous & Yhteiskunta -lehden pääkirjoitukset ja sisällysluettelot, laitoksen lehdistötiedotteet sekä kuukausittain vaihtuvia kolumneja. Lisäksi laitoksen tutkijat kommentoivat kotisivuilla ajankohtaista talouskehitystä. Laaja taloustietopaketti sisältää aikasarjoja lukuina ja kuvioina mm. tuotannosta, työmarkkinoista, inflaatiosta, ulkomaankaupasta, koroista ja julkisesta taloudesta.

Tutkimuksia

Tutkimuksia-sarjassa ilmestyvät valmiiden tutkimusten laajat ja perusteelliset loppuraportit. Valmistuvista tutkimuksista lähetetään lehdistötiedotteet, joiden välityksellä tutkimustuloksia esitellään tiedotusvälineille ja suurelle yleisölle. Hinta 13,50 €.

Tilaukset: p. 09-2535 7338.

Työpapereita

Työpapereita-sarjassa esitellään meneillään olevien tutkimushankkeiden väliraportteja sekä kansainväliselle tutkijakunnalle suunnattuja keskustelualoitteita. Työpaperit julkaistaan kokonaisuudessaan myös verkossa laitoksen kotisivuilla.

Tilaukset: p. 09-2535 7338.

PALKANSAAJIEN TUTKIMUSLAITOS

LABOUR INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

Pitkäsillanranta 3A, 6.krs 00530 Helsinki Finland

p. 09-2535 7330 (Tel. +358-9-2535 7330)

fax 09-2535 7332 (Fax +358-9-2535 7332)

www.labour.fi

Palkansaajien tutkimuslaitos harjoittaa kansantaloudellista tutkimusta, seuraa taloudellista kehitystä ja laatii sitä koskevia ennusteita. Laitos on perustettu vuonna 1971 Työväen taloudellisen tutkimuslaitoksen nimellä ja on toiminut nykyisellä nimellä vuodesta 1993 lähtien. Tutkimuksen pääalueita ovat työmarkkinat, julkinen talous, makrotalous ja talouspolitiikka. Palkansaajien tutkimuslaitosta ylläpitää kannatusyhdistys, johon kuuluvat kaikki Suomen ammatilliset keskusjärjestöt, SAK, STTK ja AKAVA sekä suurin osa näiden jäsenliitoista.

Vuosikerta 20,00 €
Irtonumero 6,50 €

ISSN 1236-7206